

Миразиз Аъзам

ҲАҚИҚАТНИНГ КЎЗЛАРИ

Шеърлар
ва
дostonлар

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

Аъзам, Миразиз.

Ҳақиқатнинг кўзлари: Шеърлар ва дostonлар.— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988.—328 б.

«Сўзимиз ҳавода қолмасин...» Бу Миразиз Аъзам даъвати. Дарҳақиқат, вужуд қаъридан сизиб чиқаётган сўз ўз маконини, ватанини, элу элатини топмоғи лозим. Шу ўринда бемалол айтиш мумкинки, ушбу китобдаги шеърлар жасорат ва самимият, ҳақ ва адолатни улуғловчи сўзлари билан юрагингизни забт этади. Сизни янги манзилларга бошлайди.

Муаллифнинг мазкур тўпламига унинг «Севаман», «Туйғулар» ва «Сабот» китобларидан олинган манзумалари ҳамда кейинги йилларда ёзилган янги шеърлари киритилди.

Агзам, Миразиз. Глаза правды: Стихи и поэмы.

Ўз2

4702570200—63
А М 352 (04)—88 — 25—88

ISBN—635—00069—X

ШЕЪРИЯТДАН УТИНЧ

Дунёни кўрсатма қора либосда,
оқ деб мақтасанг ҳам — тухмат
дунёга.

Булбул овозинг-ла мени маст этма,
Мен сергак юришим керакдир,
ссргак.

Жимжима сўзларинг,
соз усулларинг,
очиғи, олади вақтимни.
Қандай сабоқ кўрдинг,
нима демоқчисан —
менга айтгин-қўйгин
гапнинг нақдини.

Кимдан нафратландинг,
кимни ёқтирдинг
ва нега, —

бир имо кифоя.

Юксак маслак билан ўлчанади йўл.
Йўлни ўлчолмайди қофия.
Менга фикр айтгин,
шундай фикрки,
симоб бўлиб чиқсин милт-милт
юракдан.

Лекин бир илтимос,
умидсиз гапирма!
Ениб-ёниб гапир,
тўлиб, тўлганиб.

CEBAMAH

1977

НАВОИЙ — МЕНИНГ НАЗАРИМДА

Навоий, менинг назаримда
жаҳоннинг қоқ ўртаси —
шоҳсупада
ўтирар,
хонтахта узра,

ўнг қўлининг кафти
эгилган манглайини
тировучдай
кўтариб турар.

Ҳазрат теран ўйларга ботган,
чунки
бутун жаҳоннинг дарди
унинг гарданида.

На қуёш,
на юлдуз,
на бир инсон тақдири,
на ҳаво,
на сув,
на бир арна
чиқа билар унинг едидан.

Бутун инсонликни,
бутун борлиқни,
турли тақдирларни ўйлайди.
Дунёни қайта қурмоқ,
халқларни иноқ ва бегуноҳ
кўрмоқ истайди.

Навоийнинг назаридан
ҳеч нарса қочиб қутулолмас,

**«қилт» этган нарсани
бир марта бош кўтариб
бир назар ташлаш билан
дарров кўра билар.
Унинг борлиғи — кўз,
униг вужуди — қулоқ,
униг юраги — олам,
униг олами — юрак ва зеҳн.**

Баъзан кичиккина саволим билан
енгидан тортиб,
гапирмак истайман:
**«Ҳазрат Алишер!»
«Бизнинг юртимиз...»,
«Мениг халқим», деб
оғиз жуфтламасимдан
фикрларим унга равшан ва ойдин.
«Кўй», дейди,
«Бағрингни кенг қил», дейди,
«Ўзингни Фарҳод бил», дейди.
«Ҳар ерда одам азиз бўлсин».
«Нифоқлар бўлмасин»,
«Ер юзи Ҳусравнинг зулмидан ўлмасин».
«Фақат кайф-сафодан иборат эмас дунё».
«Ҳамма меҳнат қилсин она-еримизда».
«Ҳосилни бўлишда диёнат қилинг...»
...Бизнинг Алишер деб айтолмайман,
Ер юзининг Алишери у...**

Сизлар томонда ҳам баҳор ёмғири
сирли ва афсункор шитирлайдими?
Қулоқ солар бўлсанг, пичир-пичири
кенгликлар бағрига юр, демайдими?
Бошяланг кезганда, бир завқ қучганда,
юрагинг роҳатдан дукурлайдими?
Сочингдан томчилар оқиб тушганда,
титраб бир сония зириллайдими?

Сизлар томонда ҳам кўклам елида
ўрик гулларининг гулбаргчалари
рақсга тушадими оппоқ эғнида
ҳам кундуз кунлари, ҳам кечалари?
Урик гулларининг гулбаргчалари
баҳор шамолида эрта ёки кеч
ғужғон ўйнаганда ҳислар сингари
уларга ошуфта боқасанми ҳеч?

Сизлар томонда ҳам ложувард осмон
юлдузлар живирин кўрсатарми бот?
Бўларми сен тўймай термилганинг он,
сенинг ҳам наздингда созми коинот?
Ё фақат менми у очкўз ва нокас,
борлиқнинг ҳуснига тўймовчи мажнун?!
Дунё дунё бўлиб бундай бўлганмас,
дунё дунё бўлиб етилди бугун!

қават-қават эгат очганин.

Тушундим:

енгил ташвишидан

ўзингиздан,

элнинг ташвиши туфайли

бир оз хаёлингиз қочганин.

Ҳа, ўртоқ бригадир,

ҳа, ҳурматли қаҳрамон, сизнинг бағрингизда

мўйсафидлар,

оналар кўнгли

бир озгина очилди.

Яхши!

Ахир, ўртоқ бригадир,

65 болага беланчак-каравот,

80 колхозчига —

қизил бурчакли,

душли,

ошхонали,

дорихонали —

осонми, қонуний шийпон қурдириш?!

Қайдан ўргангансиз бундай иш илмини?

Қандай ўргангансиз?

Уша Ражаб холами — онангизми

устозингиз —

отангиз ўлганда 4 болали қолган?!

Айтинг, ҳавасим келади сизга,

мен ҳам сиз тенгиман, ахир,

ўртоқ бригадир...

Ва ўтиниб сўрайман: мени тўғри тушунинг

сизни одмисиз, деб айтганим учун.

Зотан, ўзи аслида,

одмилик инсонга ҳусндир,

одмилик яхшидан мангу анъана.

ДУСТЛИК

Дўстлик туғилмайди
буюртма билан.
Дўстликка фармонлар
солалмас раҳна.
Дўстлик ўйналмайди,
дўстлик роль эмас.
Дўстликнинг майдони
эмасдир саҳна.

Дўстлик юракларнинг
иттифоқидир,
энг оғир онларда
ёнма-ён турмоқ.
Дўстлик яшамоқдир
ҳалол ва аҳил,
юрак дарвозасин
ланг очик қўймоқ.

Яшаш усуллари
ҳар хилдир, аммо
калтакесакка хос
турланиб турмоқ.
Дўстлик турланмайди,
тусланмайди ҳам,
дўстлик синалади
жанг пайти бироқ.

Баъзан бўронларда
қолган теракдай,
дўстлик синиб кетар
қарс-қурс белидан
Синиқ, мўрт теракни
ёқарлар фақат,
бўлмагани яхши
бу қабилидан.

Дўстлик йиқилганда,
дўст йўқолганда
дунё кўринади
остин ва устун.
томоғинг қонларга
тўлиб кетгунча,
ҳиқиллаб йиғлайсан
ўлди, деб, дўстим.

Ва бир кун
дуч келсанг
хоин дўст билан,
сепиб кетгинг келар
бетига шароб.
Дўст шундай бўлсаки,
сен дўст бўлолсанг,
ҳузурига чопсанг
бўлганда хароб.

ФОТОСУРАТГА ҚАРАБ

Улғайган кўз билан қарайсан менга,
нима у, дил ўртар ғамга ўхшаган?
Адашдим, дейсанми, келиб заминга,
нимадир у савол кўзда яшаган?

Қўй, мени безовта қилма бунчалик,
мен чақноқ кўзларни кўраман афзал.
Данко юрагидай порлоқ ва тетик
етакчи нур керак кўзларга, гўзал.

МУҲОЖИР ДУСТИМГА

Мен сенга нима ҳам дердим, дўстгинам...
Юпатиш қандайдир кичкина, бачкана...
Юпатмасам яна кўнглим тўлмайди.
Сенга ер юзининг энг гўзал, умидбахш
дурдона сўзларин айтишим мумкин.
Аммо бундан не фойда?
Сўз ахир нимадир?
Сарин шаббода,
кўнгилни сийпалар ва ўтар-кетар.
Мен сенга нима ҳам дердим, дўстгинам...
Сенга юрагимни берардим, аммо
юрак — диёр эмас, ватан бўлолмас.
Юрак тўлқинимнинг барин берардим,
денгизга ўхшамас ҳаяжон аммо.
Мен сенга нима ҳам берардим, дўстгинам...
Кел, яхшиси, қардош,
қўлни қўлга бер,
«Тошли, тиконлидир саодат йўли»¹.
Юр, кетдик жангларга битмайин бардош,
очликда қолмасин кўнгиллар чўли.
Халқларнинг бахтини яширган бўлса ким,
қўлидан,
қўйнидан юлқиб оламиз.
Халқлар дўстлигининг қудратин кўрсатиб,
ҳайқириб оламга довруқ соламиз.

¹ Расул Ризодан.

ХАЛҚЛАРНИНГ КЕЛАЖАГИ

Мен халқларнинг келажагин ўйлаганда,
кўринади кўзларимга алланималар,
порлоқ-порлоқ,
ширин-ширин алланималар,
симоб-симоб,
майин-майин алланималар.
Кўнглим сезиб турар:
энг бахтиёр халқ бўлажак ҳамма халқлар;
энг озод,
энг эркин,
энг ҳур,
энг мағрур,
кўкларда чарх уриб учган қушлардай,
тоғлардан водийлар сари ўзича,
буралиб-буралиб оққан сувлардай,
кўкларга бўй чўзган чинорлардай
асрий-асрий ёшли,
энг қуёшли халқ бўлажак Ерим халқи.
Ташландиқ, кераксиз нарсалардай
қўғирчоқлик ва сохталик
унут бўлар у чоқ,
халқлар бир-бирини таламагай,
тушунажак бир-бирининг урфи, тилини.
Бошланур шуълалар, қуёшлар даври,
Кўзлар ёшланса гар, бахтдан ёшланур.
Мен халқларнинг келажагин ўйлаганда
кўринади ширин-ширин алланималар..

УМИДЛИ ДУНЕ

Катта ўғлим
пластилиндан
бир чавандоз ясади:
қўлида қилич,
кўксиди қалқон,
кўзларида ўт.
(Ботир йигит бўлажак катта ўғлим, омон бўлса.)

Ўртанчам
чавандознинг ёнига
бир ит ясаб қўйди.
Итнинг чавандозга маҳлиёлиги —
бир табассумида.
Яхшиликми, меҳрми,
оламда ботирлар борлигидан қувонишми,
ҳар қолда нимадир
жуда улуғ нарса бор эди унинг итида.
(Санъаткор йигит бўлажак ўртанчам, омон бўлса.)

Кенжам акаларининг бу совғаларини
кўриб ўтирарди,
лабларида табассум, юзлари тўла завқ.
Келди қўшнимизнинг боласи.
— Вуй яхшилигини!— деди ҳаваси келиб.
— Ма, сенга шулар, ма, сенга!— деди кенжам
«чавандоз»ни ва «ит»ни унинг қўлига тутиб.
*(Бог-йўғини одамларга улашувчи хотамтой йигит
бўлажак кенжа ўғлим, омон бўлса.)*

ПАБЛО НЕРУДА ХОТИРАСИГА

Санъатлар ичида энг қонлиси шоирликдир.
Нозим Ҳикмат

У қўшиқ айтганда тўлғониб,
номуси, имони кафтада,
одамлар бахт учун уйғониб,
исинди ғоялар тафтада.

Иқболдан ноумид кунларда
тасалли улашди овози.
Бирма-бир миллионлар, мингларда
юксалди хаёллар парвози.

Ташна қалб бор бўлса қайдадир,
ичарди шеърининг ҳар сўзин.
Жом қоқиб кетарди бесабр —
отарди курашга сўнг ўзин.

Йиқилди бир ватан, бир умид,
йиқилди озодлик, ҳуррият.
Бўғилди томоқда ҳур сўзлар,
керакмас зулмли бу хилқат.

Ҳуррият боғини безашга
туғилар даставвал шоирлар.
Ҳуррият бўғилса бўғиздан,
бўғилар даставвал шоирлар.

ТОЛЕ ҚОПҚАСИГА!

Толе қопқасини қаттиқроқ қоқамиз, жўралар,
толе қопқасини.

У очилажак бизга, очилажак.

Толе қопқасини қаттиқроқ қоқамиз, жўралар,
зулфларини узиб-узиб,

бекитганлар доғда қолсин.

Қаттиқроқ-қаттиқроқ силкитамиз, жўралар,

тамалидан кўчса кўчсин,

кўрганларнинг ранги ўчсин.

Қирамиз ичкарига,

очамиз йўлимизни.

Чунки биз элчилармиз,

баҳор элчилари,

келажак элчилари.

Элчиларга эса тўсиқ йўқ,

элчиларга эса ўлим йўқ,

фақат номардлар,

фақат фашистлар тўсар

элчиларнинг йўлларини.

Қаттиқ-қаттиқ силкитамиз, жўралар,

толе қопқасини.

* * *

Болалар кўчаларда ҳаммомпиш ўйнардилар:
тупроқ тўплардилар,
дўнг уярдилар.
Устидан оҳиста сув қуярдилар,
ковак очардилар сўнгра четидан.
Тупроқни чиқариб ташлаб ичидан,
жажжи бир гумбазча — уй ясардилар...
Ҳаммаси битганда
охири
бир тепиб барини бузиб кетардилар...
Бу йигит ҳам шундай:
орзуларидан
ўзи бино қуриб,
ўзи бузарди.

* * *

Момосидан:

«Яхшиликка яхшилик!

Ёмонликка ҳам яхшилик!»— қони ўтганди.

Бобосидан:

«Жабр учун қасос!

Қасос олиб роҳат!»— қони ўтганди.

Узоқ вақт қалбида шу икки қон курашди ва
момосининг қони ғолиб чиқди.

36 ёшида дўстларидан бири у ҳақда:

«Ҳей-й! Уми?

Яхши билан ёмоннинг фарқига бормади!»—
деганини эшитганда,

бобосининг қони ғалаён кўтариб,

ойлар бўйи тўлганиб юрди

ва барибир,

босиб олиб ўзини,

яхшиликка яхшилик,

ёмонликка ҳам яхшилик қилиб ўтди бир умр.

УН УЧ ЙИЛ БУРУНГИ ҚИЕФА

Мен бугун — шу соатда сени

13 йил бурунги қиёфада кўрмоқ истайман:

қувноқ, жасур, меҳнаткаш...

кўзларингда юксак орзулар.

Мен сенинг шу рангинг кўрмоқ истайман.

Мен сени шу ҳолда соғиндим жуда.

Аmmo сен ерда ер бағирлаб кетаётирсан.

Мен сени кўриб турибман,

сен мени кўрмаётирсан.

Менга ёлғизлик малол келаётир,

сен мен билан бирга эмассан.

Биласанми, сен керак эмассан

менга бундай ер бағирлаган, шунчаки

ҳолдан тойган, майдондан қочган одамлар қатори

бир тусда...

Биласанми, бугун орамиз неча миллион километр?

Демак, тонналардан

граммларга ўтиш учун

турмушнинг катта-кичик

зарблари етарли экан-да?

Сенинг тошинг граммлар бўлишини истамайман,

биласанми?

Йўқ, йўқ, дўстим!

Ё сен мен истаган одам бўласан,

ё биз ҳеч қачон бир-биримизни танимаганмиз.

ҚАРАЙМАН ВА ҚАРОЛМАЙМАН

Уйда, кўчаларда ёнибди чироқ,
мен бунга қарайман бамайлихотир.
Уйда, кўчаларда сўнибди чироқ,
бунга ҳам қарайман бамайлихотир.
Уйда, кўчаларда чироқ ўчиши
даракдир қуёшнинг чиқажагидан,
даракдир курашлар куни бошланиб,
бугун ҳақ ноҳақни йиқажагидан.

Парча-парча йиртди булутни чақмоқ,
завқимни қайнатди баҳодир.
Дарровдан шаштини унутди чақмоқ,
бунга ҳам қарайман бамайлихотир.
Чунки чақмоқ ишин бажариб кетди:
ёмғирга чўмилди ҳаммаёқ.
Шундай бажардики, шундай бажардики,
нурларга кўмилди ҳаммаёқ.

Курашга отланди, юракда олов
ёшгина ўспирин чаптаст ва ботир.
Икки-уч зарб егач қайтди у дарров,
бунга қаролмайман бамайлихотир.
Қатта жанглар чоғи йўлдошим дея,
унга не-не умид боғлаганинг дам,
ўспирин қалбида ўчсами олов,
диққат бўлиб кетаркан одам...

* * *

Бир кўкат тонг чоғи ўйланиб кетди,
ўзича тутақиб у хитоб этди:
«Мен нурга тўймасам нетаман», деди,
«Бўлмайди, чўққига ўтаман», деди.
«Одамлар, сиз мени бу ердан олинг,
албатта баланд тоғ сари йўл солинг.
Утқазинг сўнг кунга яқинроқ жойга,
кундуз — кунга тўяй, кечалар — ойга...»

Кўкатнинг истагин бажо келтириб,
аллаким авайлаб олди-да кетди.
Сўнг шу ер қуёшга энг яқин жой деб,
баланд тоғ учига авайлаб эди.
Чиндан ҳам у ерга яқиндир қуёш,
кўкатни маст этди нури шу кун.
Лекин нозик кўкат бермади бардош,
нур уни қулатди, сўндирди уни.

ТИЛАКЛАР

Ҳар бир оиланинг ҳаёти тинч бўлсин,
Ҳар бир оиланинг ҳамроҳи севинч бўлсин.
Азаси бор бўлса — қалбида куч бўлсин,
душмани бор бўлса, зўр бўлса, дуч бўлсин.

Эркаклар уйлардан чиқмасин бош эгиб,
оналар тўйларда юрмасин бош эгиб,
болалар қайдадир турмасин бош эгиб,
ҳар бир инсоннинг ҳам хаёли тинч бўлсин.

Биронта юракда бўлмасин адоват,
ҳеч қайси юракда сўнмасин адолат,
ҳар қайси хонага ёр бўлсин ҳаловат,
уйлар ҳам тинч бўлсин,
куйлар ҳам тинч бўлсин.

Ҳеч бир халқ эркини соғиниб юрмасин,
ҳеч бир халқ бир халқдан огриниб юрмасин.
Бор бўлсин дунёда ҳалоллик, ҳамдардлик,
ҳақпарвар ватанлар талафот кўрмасин.

Ер узра бўлмасин шовқинлар, суронлар,
гўшалар ўт ичра қолмасин, ёронлар,
ҳеч қайси юракка чўкмасин армонлар —
нифоқлар, фироқлар, исёнлар, туғёнлар.

Оила бошлиғи — паноҳи тинч бўлсин,
ҳар қайси боланинг сасида севинч бўлсин.
Болалар шоири бўлмасин паришон,
хаёли тинч бўлсин, виждони тинч бўлсин.

БУРГУТНИНГ ПОЛАПОНГА САБОҒИ

Учмоқ бўлса, учмоқ самога!
Пириллаш йўқ чумчуқлар каби.
Нуқта бўлиб кетмоқ осмон гумбазида,
уфқлардан уфқларга қадамоқ назар.
Сайраш бўлса бор овоз билан!
Қичқирганда кўкларни тешмоқ!
Ҳайрат солмоқ гунг юракларга,
бутун ерни зумда уйғотмоқ.
Бефарқликнинг темир панжасин
киритиш йўқ юрак қаърига!
Олишганда жон тикиш фақат:
ҳаёт-мамот жангига кирмоқ.
Аждарларга (қашқирларга ҳам!)
човут солиш тикка олдидан.
Мушуклардай писиб бориш йўқ!
Йўқдир тағин ортга чекинмоқ.
Севмоқ бўлса, севмоқ кенгликни,
нафратланиш зўрлик, торликдан.
Танимаслик нима у даҳшат,
муҳаббатга йўл очиш фақат.
Хиёнатни парчалаш дарҳол,
диёнатни юракда сақлаш.
Юрак билан ва ақл билан
зотимизни ва юртни асраш!

Х А Ё Л Л А Р

Мен шамол бўламан,
сен гул бўласан.
Сени уйғотаман
ширин куй чалиб.
(Йўқ, йўқ, бўлмайди бу,
унча яхшимас.)

Мен чаман бўламан,
сен гул бўласан.
Кўксимда кўтариб
тураман сени.
(Йўқ, йўқ, бўлмайди бу,
унча яхшимас).

Мен қуёш бўламан,
сен нур бўласан.
Бошингдан тўкаман
нуримни зардай.
(Йўқ, йўқ, бўлмайди бу,
унча яхшимас.)

РАЙҲОНИНГ..

Хаста эдим, сўлгин эди юзларим,
бошланганди бир умидсиз кезларим.
Райҳон бердинг, чақнаб кетди кўзларим,
райҳон берган қўлларингдан ўргилай.

Қараб қолдим райҳонингга, қўлимга,
сўнг термилдим ўтиб кетган йўлингга.
Чап бераман хасталикка, ўлимга,
райҳон берган қўлларингдан ўргилай.

Яшнаб турар райҳонинг кўз ўнгимда,
гоҳ сувдонда, гоҳо тагин қўлимда.
Сени эслаб сийпайман гоҳ кўксимда,
райҳон берган қўлларингдан ўргилай.

Сен келасан, сен кетасан жилмайиб,
тикланмасам энди бўлмасми айб?
Ўзинг бўлдинг хаста кўнглимга табиб...
Райҳон берган қўлларингдан ўргилай.

Нур кетмасин жовдир-жовдир кўзингдан,
ранг кетмасин ловиллаган юзингдан.
даво топди мендек бемор ўзингдан,
райҳон берган қўлларингдан ўргилай.

КУЛГИНГ ҲАҚИДА ҚУШИҚ

Мен ҳушимга келдим бирдан ўйга ботган онимда
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.
Бир ҳаётбахш нур таралди, ором кирди танимга
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

Сен қаернинг фарзандисан, қайси бөгнинг гулисан?
Ахир мунча дилрабосан, очиқ, дали-ғулисан?
Эҳ, илойим, бўлмагин-да пешонамнинг шўри сан,
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

Менга қўшиқ ёзинг, дединг кула-кула, ойкулча,
оёқ-қўли оппоққина, бўла-бўла, ойкулча,
ёзмай нетай, ёзаман-да ўла-ўла, ойкулча,
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

Майли, ҳовли ё майдоннинг ўтирай бир четида,
сен ўтиб кет парво қилмай бир «амакинг» кетида,
ёниб кетсин мен кабилар жаҳаннамнинг ўтида,
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

Мен биламан, номим ҳеч вақт такрорланмас лабингда,
кимга шодлик, кимга алам қадимлардан заминда.
Сен кетасан, мен қоламан, ҳасрат қолар қалбимда,
пиёланинг жарангидай жаранглаган кулгингдан.

БИР САВОЛ

Йигирманчи асрнинг
иккинчи яримини,
бизнинг пешонамизга
ёзиб ташлаб кетдилар.
Оталар эккан дарахт
меvasидан еб тўйдик,
бундай ҳуқуқ эгаси,
зотан, сиз деб айтдилар.

Яхши-ёмон яшасак,
безовта бўлар юрак:
қиймат қарз туришти
тин бермай кўнглимизга.
Келажак авлод учун,
қандай ниҳол эколдик,
соясидан баҳра олиб,
раҳмат айтгулик бизга?..

ЭПИТАФИЯ

Қоши қора эди.
Сочи қора эди.
Дўстлар,
яна
ичи қора эди.

БИР АНДИША

Холис ният эди ўтириб
Пушкин шеърин таржима қилмоқ.
Қам сўз, кенг ўй бошим қотириб
тоқатимни тоқ қилди бироқ.

Қофиялар, силлиқ вазнлар
соз куй бўлиб этарди асир.
Кўринарди шаҳри азимлар,
кўринарди давр ва аср.

Оддий сўзда нафис ишора,
иборада бутун бир жаҳон.
Гўё расм бир истиора,
кинояда қуёш-ку, пинҳон!

Бераман деб фикр, урғуни
айриламан омон бошимдан.
Мен таржима қилолмам уни,
йўқ, қўрқаман замондошимдан.

ЭГИЛГАН БҮЙИНЛАР

«Эгилган бўйинни кесмайди қилич...»
Эгилган бўйинни кесмаса қилич,
қиличлик номини ўчирмоқ керак,
эгилган бўйинни кесмаса қилич.

Эгилган бўйинлар эгилиб яшар,
эгилган бўйинлар қилар ҳар ишни.
Яшаса бўлгани эгик бўйинлар,
юз йиллар орқага суриб турмушни...

Эгилган бўйинни қилич кесмас, деб
яшамоқ керакми бўйинни эгиб?
Дўстларим, дўстларим, қўшилмангиз ҳеч,
бўйинлар тик бўлсин кесса ҳам қилич...

1942 ЙИЛ ФЕВРАЛИ

Уч бола ўтирар танча ёнида,
Уч бола ўтирар мурғак ва иноқ.
Дунё ташвишлари йўқдир қонида,
лабларда табассум, юзлари қувноқ.
Уч бола ўтирар танча ёнида,
шовқинлаб-шовқинлаб қилишар кенгаш:
— Энди мен йиғлайман чиқиб ҳовлида,—
ҳовлига чиқишни қилишар талаш.
Уч бола ўтирар танча ёнида,
ҳовлида тумонат, мотамсаролик.
Холалар, аммалар, мўйсафид дада
кўзлари, қалблари ёшли, яралик.
Ниҳоят, ҳовлига чиқар бир бола,
бағрига босади қариндош-уруғ.
«Отасиз қолдингми?»— йиғлайди хола.
Бола вужудида ўрмалар совуқ.
Танчага қайтади қалтираб дир-дир,
отасизлик недир билмайди бироқ.
Уруш не дегани, тинчлик нимадир,
беҳабар кўнглида исмсиз қийноқ...
Уч бола ўтирар танча ёнида,
қайтадан шовқинлаб қилишар кенгаш:
— Энди мен йиғлайман чиқиб ҳовлида,—
ҳовлига чиқишни қилишар талаш.

Бугун тушимда яна
чақмоқлар,
қалдироқлардан кейин
жалада қолдим.
Емғир ювар эмиш бутун бўйимни,
Сочларимдан оқиб тушар эмиш томчилар.
Қўйлагимнинг сўнгги ипигача ивиб,
хахолаб-хахолаб
чошиб юрармишман далаларда,
ҳеч сифмас эмиш
қалбимга қувончлар
улканлигидан,
чирпирак бўлиб айланиб
тинимсиз рақсга тушармишман...
Аммо уйғонганимда
буларнинг ҳеч қайсиси йўқ эди:
на чучмома,
на тоғ, на сен,
на баҳор,
на сувлар тошқини,
на қалдироқ, на жала...
Қасалхонада ётардим
ўнг биқинимда очилган дарча билан
операциядан кейин
саккизинчи палатада
саккиз бемор билан ёнма-ён...
Эҳ, бугунги тушим,
эҳ, бугунги тушим.

БОР

Ҳали рўй бермаган жасоратлар бор.

В. Затуливитер.

Ҳали юз очмаган минг хил чечак бор,
ҳали бор олдинда гул фасли, баҳор.
Олдинда серқуёш кун бор улуғвор,
ҳали юз очмаган минг хил чечак бор.

Ҳали туғилмаган тойлар бор қатор,
ҳали кўз очмаган шерлар бор ёлдор.
Ҳали уйғонмаган қалдирғочлар бор,
ҳали туғилмаган тойлар бор қатор.

Ҳали болалар бор, ҳали қизлар бор,
Барчиной бўлажак ширмон юзлар бор.
Белин боғламаган шер йигитлар бор,
ҳали болалар бор, ҳали қизлар бор.

Навбат кутар кунлар қаттиқ сўроқли,
ҳали саволлар бор оғир, салмоқли,
жавобин тополмас кимдир яроқли,
навбат кутар кунлар қаттиқ сўроқли.

Ҳақсизлик муқаррар топгуси завол,
Чинакам ҳамдўстлик бўлур барқарор,
Озодлик ер узра топажак камол,
ҳали рўй бермаган жасоратлар бор.

КЕЛМАСАНГ АГАР...

Ичимга олов кетмас
келмасанг агар.
Тилим сени фош этмас
келмасанг агар.
Таъна-дашном эшитмас
мендан бу олам,
ҳеч кимга зарар етмас
келмасанг агар.

Мажнунтолга ёрмайман
дарду алашим.
Камайтириб бораман
ғуссам кўламин.
Кечиб ўтиб сойлардан
ҳовримни боссам,
йўлларда изим қолар...
Ишлар қалашим...

Сўнгра уйга бораман
келмасанг агар,
дафтаримни оламан
келмасанг агар,
сен ҳақдаги шеъримни
йиртиб, ғижимлаб,
тупроқларга қораман
келмасанг агар.

СУҲБАТ

(1955)

- Уй кўрарга боришдими ойиларим?
- Боришди.
- Бир уй, бир айвонми уйларингиз?
- Бир уй, бир айвон.
- Электр йўқми уйларингизда?
- Йўқ.
- Каравот, стол-стул йўқми уйларингизда?
- Йўқ.
- Айвонингизда бир танча?
- Бир танча.
- Ҳовлингизда бир туп олма, тагида эски човгум?
- Эски човгум.
- Ҳм... Тагин сиз мени севадиз?
- Севаман.
- Лоақал омонатга уйингизни бегаб қўйсангиз
бўлмасмиди?
- Бўларди.
- Шундай қилинг, мен ойимларни бошқатдан
юбораман уй кўрарга...
- Раҳмат!.. Нима зарил...

* * *

Янги йилни илк мартаба сенсиз кутаман,
босиб ўтди барча дўстлар бир-бир остона.
Бари қувноқ, кўзлари ҳам боқар мастона,
фақат бир мен астагина дардим ютаман.

Лабларимда кулгу ўйнар, кўксимда қийноқ,
кўзларингнинг тийранига тўйиб боққим бор.
Аммо йўқсан. Дунё менга бўлиб кетди тор,
ғўзал давра ичра қалбим бўлиб қолди тоқ,

Юпатарди оғайнилар елкам қучиб жим,
сочларимни силар эди малика қизлар.
Фақат қалбим ёлғиз сени, ўзингни излар,
бахтсизликни тан олмасди тентак юрагим.

* * *

Аллаким «Ушшоқ»ни куйлайди нафис,
ким «Чўли ироқ»ни чалади найда.
Аллаким чилдирма чертади текис,
сўнг биров куйлайди: «...қайдасан, қайда...»

Олиб кетмоқдалар кўзи оҳуни,
менинг севгилимни узатмоқдалар.
Юрагим исёнда ва лекин уни
мен севган қўшиқлар кузатмоқдалар.

...Еш эдим. Сабоқни унутиб баъзан
томоша қилардим атроф, муҳитин.
Қўп эди қушларим яхши таниган,
яна ўрганардим зотин ва отин.

Едимда, шабада уйғониб бир кун,
шиддатли бўронга айланди кейин.
Қушлар ини бўлди остин ва устун,
қанчаси чирқираб қолди нотайин.

Мен нажот беришни истаган эдим,
уялар қургандим роса ўшанда.
У йиллар орқада. Улғайдим, энди —
нотайин чирқираш менинг бошимда.

Муҳаббат аталмиш пўртана тўфон
ағдариб-тўнтариб кетди ҳаётим.
Менга имкон бергин, эй комил имон —
сен мени қолдирма, эй дулдул отим.

* * *

Мен қоя эканман, сен эса дарё,
менга бир урилдинг, кетдинг илгари.
Сени деб балки мен қилганман хато,
балки илк севганлар адашса бари.

Ҳар ҳолда, муҳаббат мўйқалам экан:
қалбимга сиймонгни нақшбанд этди.
Ширин бир орзумни мағлуб қилса ҳам,
ҳақиқий ҳаётдан дарс бериб кетди.

**«ГУЛХАН» ЖУРНАЛИ РЕДАКЦИЯСИННИНГ
МАШИНИСТКАСИ
ЖУРАХОН РАҲИМОВАГА МАРСИЯ**

Игирма иккига кирган қизларни
эрга беришарди одатда,
эрга бериб қўйдик сени, Жўраҳон.
Бу жуда қийин ҳолат,
тушунарсиз ҳолат,
келишиб бўлмайдиган ҳолат, Жўраҳон.
...Биринчи китобим чиқажак йил эди,
қўлёзмамни ўзинг кўчирган эдинг,
нега ваъда қилдинг дастхат олишни,
нега олмай кетдинг энди, Жўраҳон?
Қанийди китобим маълумотида
муҳаррир, корректор, бошқалар билан
кўрсатиб қўйилса эди даставвал
машинистка номи,
Жўраҳон номинг.
Афсус, бундай одат йўқ ҳали бизда.
...Сен нега ўқишга кирдинг, Жўраҳон?
Нега тугатмасдан кетдинг, Жўраҳон?
Қани ваъдаларинг, қани аҳдларинг?
Қани ёзаман деб юрган шахдларинг!
Сенга комсомолга тавсиянома
берганимда шунни кутибмидим мен?
Сени биз месткомга сайлаган кун
шунни кутибмидик сендан, Жўраҳон?
Биламан, ўлимга чап бериб охир
Луқмони Ҳаким ҳам кетган, албатта.
Ҳамма ҳам кетади,

биз ҳам кетамиз:
дунё бир аэропорт,
келди-кетди кўп...

Бироқ бу қандай гап,
22 га кирган қизларни
эрга беришарди одатда,
ерга бериб қўйдик сени, Жўраҳон,
ерга бериб қўйдик сени, Жўраҳон...
Биз ҳамон ўшамиз, ўша-ўша иш,
ишга ўша-ўша келиш ва кетиш,
ўша-ўша кураш,
баъзан бир-бировга кулиш, ёв қараш,
...Баъзан бехос «Гулхан»га кириб
кўргандай бўламан бирдан ўзингни.
Сен аста турасан,
Кейин...

Кейин салом-алик,
кейин табассум,
кулдиргич ўйнайди оппоқ юзингда.
Сўнгра, ким керак, деб сўрайсан майин,
уялиб, тортиниб, назокат билан.
Э-эй-й,
Жўраҳон-ей...

22 га кирган қизларни
эрга беришарди одатда,
ерга бериб қўйдик сени, Жўраҳон.

* * *

Тўсатдан келди бу ҳиссиёт,
Вужудни қамради туйғуларим.
Беқанот хаёлим, беқанот...
Сочингдай паришон ва тарқоқ ўйларим.

Соғиндимми сени?
Соғинмадимми?
Билмайман.
Қўргим келдим сени,
келмадим,
билмайман.
Фақат нимагадир қаттиқ сиқилдим.

Севгилим, ҳурматли севгилим,
йироқдаман жуда
мен сендан.
Самолёт ўлчовин олганда
орамиз
 уч соат,
 уч соат,
поездлар ўлчовин олганда
орамиз
 икки кун,
 икки кун,
билмадим яёвда қанчалик.

* * *

Югураман.
Югураман.
Фикран югураман.
Нимага улгураман,
билмайман.

Соат чиқиллайди,
чиқиллайди соат.
Вақтнинг ҳаракатин
кўриб тураман.

Хотиним тушида соат кўради,
назарин қоплайди паришонлик.
Соатга қарайман,
«чиқ-чиқ»лардан
юрагим бўлади
яра-нишонли.

Ишламоғим учун:
ухлашим керак,—
вақт югуради.

Уғлимни банд қилиб қўйишим керак,—
вақт югуради.

Қўнгли синиқ онамни,
Йўқлашим керак,—
вақт югуради.

Дийдорига унинг тўйишим керак,—
вақт югуради.

Вақт ўтиб кетади,
ўтиб кетар шанба,
ўтиб кетар шошиб якшанба кун.

Вақтнинг йўлларига
қўйиб бўлмас дамба,
қандай бўлар экан
умрим якуни...

СЕН КЕЛГАНДА КУЛИБ ТУРАЖАКМАН

Ғамларимни,
оғир ўйларимни
кўмдим юрагимнинг туб-тубига.
Энди сен келганда кулиб туражакман,
энди кўзларимда кўрмагайсан
паришонлик пардасини.
Сен хавотир олма мендан,
сен хавотир олма ўзингдан,
мен тушунаман ҳаммасини,
дунёнинг қурилиши шундай:
мураккаб ва гўзал...
юрагингда кечирганинг
у аламли нафрат
бирор соатдан сўнг муҳаббатга айланар
ва ўзинг тушунмассан нега бундай бўлганини...
Мени тушунарсан
ва яна тушунмассан,
севгилим, дунёда яккаю ягонам...

ТУЙҒУЛАР

1980

ЯШАГИМ КЕЛАДИ

Мен биринчи ёмғир бўлиб ёггим келади
Ўзбекистон ерларига.

Мен кекса чинорларнинг салобати бўлиб,
қайрағочнинг метинлиги бўлиб
яшагим келади Ўзбекистонда.

Мен тоғларимиз тепасида сойларимизнинг гувуллашин
юрак ҳовучлаб эшитганман.

Сойларимизнинг овози бўлиб қолгим келади
Ўзбекистон дараларида.

Мен азим ёнғоқлардан ёнғоқ бўлиб сочилгим келади,
тутлардан тут бўлиб,

ноклардан нок бўлиб,
олмалардан олма бўлиб,

тарс ёрилиб,

шарбат бўлиб

тўкилгим келади Ўзбекистон ерларига.

Болаларнинг кўзларида қувонч бўлиб

чошиб юргим келади яна

Ўзбекистон ерларида.

Ўзбекистон паҳтасининг оқлигида, юмшоқлигида,

салоҳиятида, саҳоватида

яшагим келади.

* * *

Мен сенинг олдингда хижолат бўлиб
ўзимни қўйишга тополмайман жой,
чунки сочларимда қирқ йил акси бор,
сенинг бўй-бастингда ўн тўққиз чирой.

Ун тўққиз чиройинг жалб этиб бехос,
бир зум лабларингга назар ташласам,
аччиринг қўзғалиб ёш қизларга хос
танбеҳ бермасанг деб қўрқаман, санам!

Танбеҳ бериш учун зотан ҳаққинг бор,
шарт букиб ташлама лекин бошимни.
Қўнглимни чулғаса ёшликка хос дард,
шарт-шурт юзга солма катта ёшимни.

Ёмон ният билан қарамайман мен,
тўйиб завқ оларман нафис чеҳрангдан,
сенинг ёшлигингдан, сенинг гапингдан,
нафис қўлингдаги тип-тиниқ рангдан.

Агар малол келса тенгсиз бу назар
ерга қараганча жўнарман ёлғиз,
кечир мени, дерман ғамгин ва маъюс,
хайр энди, дерман, хайр, гўзал қиз.

БИР СЎЗ БОР

Бир сўз бор оламда, аламли, ғамгин,
андиша аталмиш камтарин бир сўз.
Гарданга олар у ҳаёт заҳматин,
Ёш келиндай орли. Тикмас кўзга кўз.

Тўғри, андишанинг оти қўрқоқдир,
доим қамситилар андишали шахс.
Андиша кўпинча ёлғиздир, тоқдир
ва бўлар-бўлмасга бошламайди баҳс.

Сен унга ниш урсанг, индамайди у,
шарт айтиб ташламас сен кутганингни.
Аммо бу кўрсатар ноҳақлигингу
андиша нелигин унутганингни.

* * *

Ҳамма ичар эди шу булоқдан сув,
ҳамма ичар эди — ёш ҳам, қари ҳам.
Ичарди шу булоқ сувидан
ҳатто қуш ҳам, ҳатто ари ҳам.

Кейин етиб келди қувурлар,
булоқни унутди одамлар,
булоқни унутди қушлар ҳам,
суви қуриб кетди булоқнинг...

* * *

Бир котиб истади умрининг сўнгида —
ихтиёри кетганда қўлидан.
Минг котиб турганда, унинг кўзига
бир котиб кўринди йўлида.

Котиб тополмади... ўзи ёзолмади...
Айтажак сўзлари бўғзида қолди.
Шундай қилиб,
инсонлик хазинасида
муҳим жавоҳирлар йўқолди.

АЖРАШУВ ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Қўйганда юзимга юзингни
лабиңгни ҳўллади томчилар,
бир алам руҳиңгни қамчилар,
тушундим айтмаган сўзингни.

Юрагиңг ўйноқлар мисли тўп,
ҳаётдан, ёлғизим, безма кўп,
не десанг розиман, майли, хўп,
тушундим айтмаган сўзингни.

Довдирар бу лаблар, бу ғунча,
майли қўй, гапирма бугунча,
юракда доғли бир тугунча,
тушундим айтмаган сўзингни.

Бугун сен ҳорғинсан, меҳрибон,
лекин кун тугайди беомон...
сўнг бирга бўлмаймиз ҳеч қачон,
тушундим айтмаган сўзингни.

* * *

- Қандай одамларни яхши кўрасан?
- Ботир одамларни яхши кўраман.
- Қандай одамларни ёмон кўрасан?
- Қўрқоқ одамларни ёмон кўраман.
- Умринг ўтди қандай одамлар билан?
- Ҳам ботир, ҳам қўрқоқ одамлар билан.
- Бўлсан-да қўрқоқлар билан ҳамтовоқ?
- Бор экан тақдирда бирга яшамоқ.

М Е Р О С

Отам кетганида уч бола эдик,
онам 24 ёшида қолди,
шубҳасиз,
қаровсиз қизини
бобом ўз ёнига олди.
Ҳовлини 20 минг сотган йилимиз
ўлкада айрибош бўлди пулимиз,
икки минг сўмни ҳам қарз олиб бир одам
қайтиб беролмасдан ўтди оламдан,
шундай қилиб, отамдан
мерос бизга фақат
қорахат.

* * *

Умрим узун бўлса,
сермазмун бўлса,
сабабин қидиринг муҳаббатдан.

Жангга кирган бўлсам,
тиғ ўйнатиб кулсам,
ганимлар қаршимда
бўлишса мулзам,
сабабин қидиринг муҳаббатдан.

Бахил девлар келиб қошимга,
бало дўлин тўкса бошимга,
қирон солса софлик аршимга,
ажални қам доғда қолдирсам,
соғ-саломат турсам хотиржам,
сабабин қидиринг муҳаббатдан.

Мен муҳаббат учун яшайман,—
ёрга, элга, эрка муҳаббат —
муҳаббатни сақлашга шайман,
муҳаббат деб юрибман фақат.

Ҳолсиз чиқиб келсам, уйимдан бир кун,
кўзларга боқолмай йиқилсам беун,
мени тарк этган деб ўйланг муҳаббат.

АВТОБУС

1

«Қўқон—Тошкент» маршрути билан автобус келарди тоғлардан ошиб, график бузилган, кечиккан эдик, шофёр машинани ҳайдарди шошиб. Унинг сменачи шериги бўйнинг микрофонга чўзиб, йўлдан кўз узмай, асаби бузилган йўловчиларга жавоб қайтарарди пинагин бузмай. — Шаҳар бедарвоза бўлиб кетдими, нега кеч чиқдингиз йўлга бир соат? Одамда озгина бўлмоғи керак ўзгага бўлмаса, ўзига ҳурмат!— Иккинчи жойдаги йўғон бир киши панд берди қовоғин ботмондай уюб. Пухта кийинганди, менинг наздимда, мамнунди ҳамманинг назарин туйиб. Дазмолланган кўйлак ва қора костюм, тўғноғич қадалган шоҳи галстук, фетрли шляпа ва қора туфли,— ҳаммаси мукамал, ҳаммаси етук. Шофёрнинг шериги жавоб қайтарди қараб запонкали оппоқ қўлига: — Вафот этган эди бир ишдошимиз, узатиб қўйгандик сўнгги йўлига...— Қошин чимирдию нафасин ютди шундан сўнг иккинчи жойнинг эгаси. Юзин буриб олмай иложи қанча

жонзли бұлмаса эди «нега»си.
Биринчи жойдаги камгап одамга
баъзан назар ташлаб құярди зимдан:
У жим кетар эди завқ олётгандай
тоғлар ён бағрида қуриган чимдан.
Башанг ҳамроҳининг хўрсинишлари
уни қизиқтириб қолди ниҳоят:
— Дикқат кўринасиэ! Тинчликми ўзи?—
Унга кўз ташлади ачиниб ғоят.
Саволи даставвал жавобсиз қолди.
Кейин ҳасрат қилди унга қараб тик:
— Тўрт соатга «Волга» беришмади-я,
шунақа бўларми одамгарчилик?!
Ахир биз чакана кишилар эмас,
ҳарала-тарала, яллама-ялли,
ката идорага катта бошлиқмиз,
Бу гапнинг тагига етамиз ҳали.

2

Амалдор ёнидан «БТ» чиқариб
чекди, тутунига тўлди автобус.
Эшик ёнидаги кўндаланг жойда
бир кампир йўталди, юзи тупроқ тус.
Сочлари кумушдай ялтироқ эди,
бошида эскирган доқа рўмоли.
Қўлда тугунига букчайиб олган,
саксон йил тарихин сўйларди ҳоли.
Вақт шомдан ошганди, тоғлар кимсасиз,
йўқ эди атрофда йилт этган чироқ.
Кетарди ул кампир, тиззада тугун,
ёнида бир кимса йўқ эди бироқ.
Шундай бемаҳалда нима важ билан
нечун йўлга чиқдинг ахир, бувижон?!
Йўлга солиб сени қараб қолган ким,
қандай фарзанд экан, қанақа виждон?!

Балки сўққабощдир, ҳеч кими йўқдир,
 дарров аллакимни айблаб қоламиз.
 «Мен ўзим не қилдим онамни йўқлаб?»—
 Юраклар увишиб ўйга толамиз.
 Қув-қув йўтали ҳам тинди кампирнинг,
 бироқ чўчиб тушди зум ўтмай яна.
 Бир бола қичқирди:— Она, пуфагим,
 шарим учиб кетди, тўхтатинг, она!
 Автобус тўхтасин, айтинг, тўхтасин!!!
 — Ажаб бўпти!— деди онаси яниб,—
 нега деразани очасан ўзинг!—
 Ойнани бекитди сочи тўлганиб.—
 Энди ухлаволгин, агар ухламасанг
 сени еб қўяди олабўжилар.
 Қара, қораймоқда — тоғлар, қоялар;
 шомда бўжиларнинг оғзи очилар.—
 Ҳозиргина тинмай, жов-жов гапириб
 келаётган бола жим бўлди бирдан.
 Чиндан увлаётган овоз келарди
 тоғлар этагида ётган адирдан.
 Она тиззасига бола қўйди бош,
 тинч эди жингала сочлар қалпоғи.
 Жажжи бутоқчага ўхшаш қўлларнинг
 тинди шар ушлолма қолган титроғи.

4

Довондан ошганди автобусимиз,
 манзил олис эди, йўллар қоронғи.
 Мотор овоз тараб борарди олға,
 олдда ўйнаб борар шуълалар — санғи.
 Бир пайт, тиззалари увишди чоғи,
 узала ётқизди ўғлини жувон.
 Жемперини ечиб ёпди устини,

ёнбошлатиб қўйди суянчиқ томон.
 Ўзи навбатдаги ўринга ўтди,
 унда ўтирарди ёлғиз бир йигит,—
 буғдойранг, елкадор, юлдузи иссиқ,
 йигирма беш яшар бир кабир йигит.
 Дарвоқе, жувон ҳам келишган эди,
 тагин оппоқ эди, қаламқош эди.
 Сурмали кўзлари жодуга тўла,
 ёши ҳам тахминан ўттиз ёш эди.
 Қулоққа чалинди шундай бир суҳбат:
 — Сиқиб қўймадимми бу ерга ўтиб?
 — Йўқ. Нега? Зерикиб ўтирган эдим
 зора ўтсангиз, деб зориқиб кутиб.
 — Нега кутаркансиз, ия, ажабо?
 — Ким билади дейсиз. Кўнгил экан-да.
 — Эшитиб қолсалар келинойимиз...—
 Лабларда сирғалди майин бир ханда.
 — Ҳали олмаганман кеннойингизни.
 — Қаерда ишлайсиз? Қўқонликмисиз?
 — Тошкентлик мухбирман. Адабий ходим.
 Қўқонга келгандим иш билан тиргиз.
 — Тошкентнинг қўқонлик келиниман мен,
 поччангиз учувчи бўлиб ишлайди.
 Қўқонга келгандим, аямникига,
 юрибман шаҳардан шаҳарга дайдиб...
 — Ахир розимисиз ҳаётингиздан?
 — Нима десам экан, худога шукур,
 бир фарзанд орттирдим, фақат негадир,
 уйда кам бўлади поччангиз қурғур.
 — Нега ундай?
 — Иши шунақа ўзи.
 Баъзан келмай кетар ҳатто ҳафталаб,
 бировлар ундоқ дер, бировлар мундоқ,
 одамлар оғзида юрар ҳар хил гап.
 Мен-ку, ишонмайман, ушлаганим йўқ,
 лекин жонга тегди ичиб келиши.

Ажраб кетай десам ширин болам бор,
қўйинг, қуриб кетсин бу олам иши.
Мен бахтсиз аёлман, бўларим бўлган.
Сиз-чи, сиз, уйланмай юрибсиз нега?
— Бир қизни севардим, бирга ўқирдик,
кейин тегиб кетди тўсатдан эрга.
— Нега ундай қипти? Билмадингизми?
— Қим билади дейсиз, баъзи ошналар
авайлаб юрдинг деб койишар мени,
ким билсин, хаёлдан кечмайди нелар.
Тўртинчи курсдайдик, аллақердан
бир йигит қўшилди бизнинг бўлимга.
ректорнинг жияни дейишар эди,
у эрга тегипти ўша Ҳалимга.
Шу-шу қиз зотига яқинлашмадим,
оддий нарса бўлиб кўринар севги.
Ўзимни Дон-Кихот билар эканман,
қадрсиз экан-ку, гурур ва сезги...

5

Жувон ёш йигитга тегинди бирдан,
йигит бу қилиқни тасодиф йўйди.
Болдир тегавергач болдирга, ахир
жувоннинг сонига қўлини қўйди...
«Пиқир» этган кулги келди орқадан,
мудрарди боғбону деҳқон йигитлар —
томирлари ўйнаб, пайлари қотган,
соқоллари ўсган, полвон йигитлар,
кўйлаклари ғижим, ёқавайрон, кир,
йўл-йўл тринкадан костюмлари доғ,
сарик этиклари гармонга ўхшар,
чамбарак дўппининг жияклари ёғ.
Бири мудраб ётган бароқ мушукдек
юмуқ кўзларини гоҳо сал очиб,
йигит билан жувон қилмишларини

кўрганда куларди уйқуси қочиб.
Иккинчиси эса ўтирар толғин,
ёндаги қопига қўлини қўйиб,
уйқусин ҳайдарди қаддини ростлаб,
лекин чурқ этмасди бутун йўл бўйи.

6

Охирги ўринга жойлашган эди
тўрт нафар талаба — йигитлар, қизлар.
Леҳ сумка оғанда бир қиз кифтига,
шунини қўлга олиб бир нима излар.
Сочи қирқилганди «гарсон» нусхада.
Футбол календарин қилди у рўкач:
— Шоколад ютқаздинг, мана кўриб қўй,
ўнинчи сентябрь — навбатдаги матч! —
Қийқириб сўз бермай бири-бирига
тўртовлон кўтарди чунонам чуввос,
батанг бўлиб кетди очиқ қулоқлар,
чеклашнинг ўрни йўқ, баҳс — ёшларга хос.

7

Улардан олд ёқда иккита жойни
икки сархуш йигит қилган эди банд.
Шу тобда автобус у ёқда турсин
дунёни сел олса қилмаслар писанд.
Шапкаси қийшайиб қолган бирининг
икки чўнтагида иккита шиша —
бири очилмаган, бири бўшаган...
— Бунисин кейинроқ ичамиз, Миша.
— Э хасис, олсанг-чи унисини ҳам!
Ҳозирми, кейинми, нима фарқи бор? —
Очилмаган майга узатилди қўл,
қўйвормас чўнтагин униси зинҳор.

Тўрт жойда тўрт одам олдинма-кетин,
 биз ҳам ўтирардик ўз ҳолимизча.
 Орқада мен билан азиз бир дўстим,
 олдинда бир киши, ёнида қизча.
 Шу пайт шляпали анави йўгон
 ўрнидан турди-да, сиполик билан
 ҳайдовчи йигитлар олдига бориб
 йўл-йўриқ кўрсатди донолик билан:
 — Сал тезроқ ҳайдаса бўлади энди,
 учрамайди ГАИ, таёқли «хит»лар.
 Йигирма беш метр — йўлнинг кенглиги.
 Тезликни оширинг энди, йигитлар.
 — Тоғ йўли ҳар қалай, қойда билан
 аста кетаверган маъқул-да, ака!..
«Бошлиқ» ўз жойига бориб ўтирди:
 — Жуда маҳмадана экансиз, ука.
 Шофёрнинг асаби сўзга дош бермай,
 тезлашди, наздимда, ғижирлаб тиши.
 — Сиз ҳақсиз, шошилманг, иним,— деб қўйди
 бизнинг олдимизда ўтирган киши.
 Шундан сўнг гавдасин биз томон бурди,
 гап очди хилма-хил фалокатлардан,
 фалокатга сабаб бўлган одамлар,
 фалокатдан сўнгги ҳалокатлардан.

— Бу йўлдан мен ўзим кўпроқ юраман,
 йўллар қурилиши бизнинг касбимиз.
 Лекин сизга яна тўқисроқ айтсам,
 тоғларда йўл очиш касбин аспимиз,
 Кўрдиму ўнларча фалокатларни

Қаттиқ ўйлантирар мени битта жой:
Ангрендан икки километрча
берида, ўтармиз ҳозир ҳойнаҳой.
Қурилиш бўйича, илмга кўра
текширдим у ерда бирон қусур йўқ.
Лекин кўп фалокат рўй берар унда,
жуда кўп ўйлайман кимда, деб ёзуқ.
Гаплашдим у ернинг чоллари билан
азиз-авлиёлар ўтган жой эмиш.
Агар қадам босса нопок одамлар
шаксиз рўй берармиш фалокатли иш...

10

Дўстим кулиб қўйди киноя билан.
— Кулманг,— деди жиддий ҳамсуҳбатимиз.—
Мен ҳам сиз сингари моддиюнчиман,
лекин ҳаммамизнинг инсон отимиз.
Инсонга йўлдошдир қўрқув, хавотир,
жаҳолат, нодонлик, аччиғу зарда,
қувишимиз керак буларни қалбдан,
тинчроқ яшамоқчи бўлсак агарда.

11

Дўстим шарттакироқ, кулгичроқ эди,
тиғлироқ сўз айтди лабларин ялаб,
— Азиз-авлиёлар ўтганми-йўқми,
содир бўлаверар авариялар.
— Ҳа, шаксиз, мен бунинкор этмайман,
лекин эл оғзида афсона тирик,
бунда қурмоқ керак чойхона, кафе,
бу ер бўлиб қолсин қўналға йирик.
— Нима қилоларди афсона, нақл,

мистик мишмишлару дуоин бадлар?
Космосда кемалар учиб юрипти,
ҳали олдинда кўп бошқа сарҳадлар.
— Шофёрлар қалбини тозалаш керак
асоссиз қўрқувдай мистик омилдан.
Театр қураминиз мачит ёнига,
шундай қилмаймизми биз таомилда?
— Авария бўлган ҳар қандай жойни
маблағ етмас обод қилаверишга.
Нақлнинг дахли йўқ бундан ташқари
на бир фалокатга, на қурилишга.—
Чуқур сўлиш олди ҳамсуҳбатимиз,
қизчаси ўтирар эди осуда.
Бизга ўгирилиб яна қайд қилди:
— Бир гап ўқигандим Бернард Шоуда...
«Ҳақойиқ илмида ҳаддан ҳам зиёд
кўп диққат берилар моддий далилга.
Лекин айни чоқда ҳаддан ташқари
оз диққат қилинар руҳий далилга».
Юрист эмасмисиз? Кечиринг мени...
— Юристман. Нимаиди? Айтинг, бемалол.
— Ашёвий далилга қул дердим юрист,
тўғри бўлиб чиқди мен сурган хаёл.
— Ҳавоин туйғулар...— гап бошлаганда
«қўйсаян-чи!»— дегандай боқдим дўстимга.
Шу пайт «тарақ» этди автобусимиз,
жомадон отилди менинг устимга.
Икки ён оёқлаб кетди автобус,
яна тўрт оёққа тушди «тақ» этиб.
Устимдан жомадон учди ўнг томон,
отилган бир кўзгу синди «шақ» этиб.
Қий-чув кўтарилди совуқ ҳавога,
наъралар тарқатди автобусимиз.
Ким додлар, чинқирар, бақирар эди,
қонни артар эдик яна қайсимиз.
Ҳамма пастга тушди ваҳима билан,

машина турарди олд қисми ~~начоқ~~.
Дод-вой, йиғи-сири бўлмасди адо,
фарёдга тўлганди тоғларда ҳарёқ.
Автобус келган йўл ёйсимон эди,
олдинги ғилдирак текканди тошга,
тезлик ва тош зарби машинамизни
кўтариб юборган эди ёнбошга.

12

Тугунли кампирнинг бели синганми
шилққа йиқилганди саси ҳам чиқмай.
Ангрен томонга йўлладик уни —
таксичи жўнади кўпам ошиқмай.
Боши ёрилганди анов йўғоннинг,
эгни беланганди қип-қизил қонга.
Автобус номерин ёзиб олди-ю,
зумда ғойиб бўлди аллақайна.
«Сени қаматаман!» — деган овози
ҳавода янгради акс-садо бериб,
Бир ёнда турарди ҳалиги жувон,
негадир, билмадим, оёғин кериб.
Боласи юрарди яна жовиллаб,
ўша-ўша қувноқ, баттар серсавол.
Чинқириб уйғонди ҳодиса пайти,
ярадор бўлмапти, чопар бемалол.
Бир ёнда турарди майхўр йигитлар,
шиша синиғини олиб чўнтақдан,
жарга улоқтирса, бири, бошқаси
«ичайлик десам, сен...» дерди юракдан.
Бошқалар не бўлди била олмадим,
тиззамнинг кўзлари чақа менинг ҳам.
«Икки километр Ангренгача» —
белги турар эди. Қани у одам?

Тоғлар қоп-қоронғи. Қафтдай текис йўл.
 Бошда — минглаб юлдуз. Бир тун аломат...
 Шофёрлар шикаста. Автобус ғамгин.
 Кўнглимга келди бир азалий ҳикмат:
 фалокат аталмиш жаноби олий
 ваҳм солиб кетди ҳаммага бирдай,
 унинг ҳам сиёқи эди улугвор,
 у ҳам кўҳна эди қадимий ердай.
 Сўнг дилда уйғонди шундай саволлар:
 — Нима қилар экан ширинсўз бўлсак?
 Нима қилар экан инсофли бўлсак?
 Нима қилар экан очиқ кўз бўлсак?
 Нима қилар экан худбин бўлмасак,
 мурувватли бўлсак, камтарин бўлсак.
 Зарга ёпишувчи бадбин бўлмасак,
 ҳам тилда, ҳам дилда настарин бўлсак.
 Фақат кийим-бошмас, юрагимиз ҳам
 софлик оламидан тополса маскан,
 мукаммалу пухта ҳам етук бўлса
 нима қилар экан?
 Нима қилар экан?

бундан ҳам завқли
бундан ҳам ажойиб!
Мен ўзим кўрганман —
қанча-қанча болалар
минг кишилик залларнинг
саҳналарига чиқиб
ҳар куни рақс қиладилар,
қўшиқ айтадилар,
най чаладилар,
сивизга чаладилар,
рубоб чаладилар.
Бошқа жойдаги болалар
тошларни йўниб,
тош уй қурганлар —
бўронларни,
селларни
писанд қилмайдиган.

Хоналарнинг ичигача
сув ўтказганлар,
газ ўтказганлар,
чироқ ўтказганлар,
тоғларнинг қир учигача
йўлларини
асфальт қилганлар.

Тоғларнинг қир учидан
осма кажавада тушадилар!
Бошқа жойдаги болалар
ўзлари қўллари билан
машина ясайдилар,
велосипед у ёқда турсин,
ўзлари ясаган қўлбола учоқлар
соатлаб учади
поёнсиз майдонлар,
далалар узра!
Бошқа жойдаги болалар
қишин-ёзин муз устида,

чирпирак бўлиб
жуфт-жуфт рақсга тушадилар
кўнкаларда физ-физ учишиб...
Пир-пир у ёққа ўтадилар,
пир-пир бу ёққа ўтадилар
кўзларни қамаштириб
нур сингарии...

Сиз ҳам
ҳеч кимдан кам эмассиз,
бизнинг тоғликлар,
концерт залларига
бирга чиқинг,
рақсларингиз
тоғларни ларзага солсин,
осмон тўлиб кетсин қўшиқларга,
қулоқлар қоматга келсин,
минглар, миллионларнинг қулоқлари!
Чўққилардан марказга
осма кажаваларда тушинг,
кўзларда муҳрланиб
юртимиз чиройи:

йилт-йилт бурама жилғалар,
баҳайбат учиримлар,
барглари ҳилпираган чинорлар,
силлиқ танли ёнғоқлар,
кумуш жийдалар,
олтин олмалар...

Сиз ҳам бошқалардан кам эмассиз.
Учоқлар яшашни ўрганинг,
шундай учсинки учоқларингиз
ҳавасдан энтиксин бошқалар ҳам.
Сиз ҳам бошқалардан кам эмассиз,
бизнинг ҳам ажойиб
санъатимиз бор,

Ўзбек оҳангини киритинг
яхмалак ўйинларига.

Олимпия курашларида
доғда қолсин
 томошабинлар...

Эҳ, клуб...
осма кажава...
газ ўчоқ...
равон йўл...
тош уй...
тош қаср...
машина...

рақс...
қўшиқ...
Эҳ, кўзлари чақнасин
ота-оналаримиз
бизларни кўрганда!
Қадрдонлар!
Тоғлик жигарларим!
Айтган-ку, Нозим Ҳикмат:
«Яшамоқ гўзалдир, укажон!»
Яшамоқ маъносин уқинг,
 қондошларим!

БИР ДУСТНИНГ ЕДИ

Оқ-сарик, балки
сап-сарик бир йигит,
жингала соч...
қаҳ-қаҳлаб куларди
сўкиниб гапирганида...
Мендан бир ёш катта,
баланд,
бақувватроқ эди.
Бир куни, йигирма ёшимда,
суйганимга шилқимлик қилди.
«Қоч!» дедим.
Мени сўкиб ташлади бўралатиб.
Кейин нима бўлганини билмайман,
жарига бир туширибман.
Кейин кўчада яккама-якка гаплашдик:
— Сенинг нима ишинг бор
у қиз билан?
— Мен уни севаман!
— Шу қизнинг сенга кўнгли бор,
юргин!— десам,
«Йўқ!» дегандинг-ку?!
— Дегандим...
— Бўлмаса нима ишинг бор
у қиз билан?
— Мен уни севаман!
— Вой, хўжайин бўлган сендан ўргилдим,
Юр, Горький паркига,

уришамиз!

— Юр!..

(Горький паркида)

— Ур! Уришни бошла!

— Мен урганман, навбат сеники,
сен уравер!

— Қанаққилиб ураман, жалаб! Сен урмасанг!

— Уравер! Уравер! Финг деган номард!

— Бўлмаса уришдик дегин болаларга,
энгилдим дегин! Мен номус қиламан
болалардан,
уришмай қайтиб борсак...

... Шу — орамизда ўтган гап.

Ҳеч маҳал яқин дўст бўлмадик
у билан.

Борди-келдимиз йўқ эди,
салом-алиқдан нарига ўтмасдик.

У Олий партия мактабини битказди
Москвада.

Радиода «Ватандошлар» редакциясида ишлади
катта редактор бўлиб...

Кейин бирдан
ичкиликка ружу қилди...

...Бугун дўстлардан бири дараклади:

— Жаҳонгир вафот этибди, эшитдингизми?

Биринчими, иккинчи майда кўмишибди,
ажрашганди хотини билан,

радиодан кетиб,
«Энциклопедия»да ишлаётган эди,
хотини билан ярашаман деб юрувди,
бир ўзи турарди Юнусободда.

...Ҳозир 41 даман,
у кетди орамиздан.

Курсдошлар ичида

биринчи бўлиб кетди.
Ичкилик еди уни.
Бари бир
хаёлимнинг тубига чўкди
хотиранинг
оғир-оғир...
оғир бир лавҳи.

ҲАҚИҚАТ КАЛТАГИ

Гапингни англадим,
манзара аниқ,
тасаввур қиламан сенинг ҳолингни,
сени бир кўланка қиларкан тазйиқ,
истагудай бўлиб нақ заволингни.
Чорпаҳил гавдаси,
гумонли кўзи
сескантирар, дейсан, одам танини.
Ҳеч қўрқма сен аммо,
биласан ўзинг
бир бошга бир ўлим аталганини.

Мен ҳам дўстим, кичиклигимда
бир боладан қўрқардим ёмон.
Бир синфда ўқисак ҳам гар
бермас эди у менга омон.
Мендан уч ёш катта,
икки кўзи лўқ,
гавдаси иккита келарди менга.
Қайдаки дуч келсак, қилар эди дўқ:
«бугун бир кунингни кўрсатай сенга!»

Бир кун шундай бўлди:
овлоқ жой эди,
йўлимдан тўхтатди мени бир замон,
— Нега фалончининг ёнини олдинг?
— Қим ҳақ бўлса доим мен ўша томон.

— Сенга ҳақчиликни кўрсатиб қўяй,
ҳақчи бўлиб қопсан, ўз кўнглингда-я!
Сени ким ҳимоя қилар, бир кўрай,
мана сенга, мана!—

Қовурғамни эди завқланиб,
бошимга ишқади чағир тош.
Эҳ, шундай урдик,
шундай кулдик,
иккала кўзимдан оқди аччиқ ёш.

«Шошмай тур, сен ҳайвон!» дедим ичимда,
индамасдан кетдим уйимга қараб.
«Шошмай тур, сен ҳайвон!» дедим ичимда,
калтак кесиб келдим тол шохин танлаб.

Келдим у қўй боқиб юрган жойига,
ишшайиб қаршимга силжиди у ҳам.
Замоннинг зўравон эркатойига
разм солиб чиқдим энди хотиржам.

Бир овлоқ жой эди, атроф қоронғу,
— Сенга нима керак?— сўради мендан.
Ниятимни пайқаб қўрқиб кетди у,
кўзлари чиққудай бўлиб нақ қиндан!

Менга ташланишга улгуролмади,
мўлжаллаб бир урдим башарасига.
На эди, на бади бўлди ўртада,
ўйнади калтагим ноғорасига.
Афтини чангаллаб қувлади мени,
яна урдим башарасига,
оёғига урдим,
қўлига урдим,
турдим белим ушлаб рўпарасида.
Додлаб йиғлаб қолди.

Сўнг эртасига

мактабда яна бир қилганди таъқиб,
сиёҳдон ўқталдим башарасига,
аламин ютганча қолди тутақиб.

Шу кундан кучимга ишончим ортди,
тазйиқлар,
зўрликлар

қўрқитмас мени.

Асоссиз таъқибдан қочмайман ортиқ,
ҳақиқат калтаги қўллар қалбимни.

Дўстим!

Сен ҳам бугун,

курашлар чоғи,

зўрлар билан гаплаш кўтарасига.

Ким тазйиқ қилса гар

кураш тушмасдан,

ҳақиқат калтагин қўлингга олиб,
сол афтига, башарасига.

Сол афтига, башарасига,
аямасдан бошлаб туширки,
чақнаб кетсин кўзидан олов.

Сол афтига, башарасига,
ҳақли бўлсин фақат зарбларинг.

Бир зарб етмай қолса башарти,

яна ургин, икки бор ургин.

уч бора ур, беш бора ургин,

иккинчи у сенга келолмасин яқин.

Ҳаққоний сўзингдан юрсин ҳайиқиб,

эслаб қолсин сени бир умр,

сол афтига, башарасига...

У М Р

У бир кун алданди ва бу оламда
ҳақиқат йўлини севди, жўралар.
Енгил ҳаёт билан танишган дамда,
машаққат йўлини севди, жўралар.

Армонли болалар йиглаб турганда,
юпанмас бевалар оҳлар урганда,
эркка зор йигитлар санғиб юрганда,
адолат йўлини севди, жўралар.

Ўзи топганини ўзи еёолмай,
ўзи тикканини ўзи киёлмай,
ҳайрон турганларга бир сўз деёлмай,
адолат йўлни севди, жўралар.

Бу олис йўлларда юрди-ю, ҳориб,
жанжал-суронларга чўмди, йўқолиб.
Қайтиб келгач қалбин тилкалаб, ёриб,
ҳаловат йўлини севди, жўралар.

* * *

(Устозларимдан бирига жавоб)

Тўғри, бу йўлларни чоллар супурган,
тўғри, бу йўлларда улар меҳнати.
Тўғри, бу йўлларга туфурмоқ куфур,
Катта — бу йўлларнинг қадр-қиммати.

Аммо яхши билар болалар бунни,
болалар йўлларга туфурган эмас.
Сиз қайдан топдингиз бундай урғуни,
кимга аталгандир таъкидли бу сас?

Тошдан қаттиқ бўлар тиланган миннат,
Нечун бу писанда, кимгадир улар?
Болалар туфурмас соф йўлга ҳеч вақт,
писандаю миннат — гапга туфурар.

* * *

Курашга отланар дастлаб йигитлар,
изларидан кетар севган қизлари.
Эрта-кеч тикилиб олис йўлларга,
толлар оналарнинг ҳорғин кўзлари.

Индамас,
тап тортмас,
фарзандлар қайтмас,
дайдишар совуқда ё кун тиғида,
шунда оналарнинг юраги портлаб,
майдонга чиқишар жон аччиғида.

Сўнг барин оқизиб кетар бир оқим,
кейин хатоларни тузатиш маҳол.
Ё ҳаёт, ё мамот бўлар масала,
ўша кун туғилар мурғак истиқбол.

• • •

(Шайхзода хотираси)

Кўкси баланд эди тириклигида,
кенглик жойлашганди кўкрак қафасига.
Душманлик йўқ дерди (буюклигидан),
ишонарди инсон наслига.

— Душманинг кўп,— дерди хотини.
— Қўй,— дерди,— Сокина, ҳаммаси одам,
улар ҳам қийналар, лочиним...
улар ҳам яшамас хотиржам.

• • •

Кўплар ёшлигида ўз халқин севар,
ўлаётиб барча халқларни.
У севарди барча халқларни,
ўлаётиб севди бирини.

ОҒАМ БИЛАН СУҲБАТ

Оға! Мен тушундим Сизни мукамал,
Уртага солдингиз бир гапни бу дам:
нимаки тиласам амалга ошар,
умрбод қўллайсиз, тилимни берсам.

Оға! Сизга менинг ҳурматим катта:
сизни оғам дедим, сиз мени укам.
Лекин бу гапингиз ўйлатар мени:
сиз мени қўллайсиз, тилимни берсам.

Оға! Мен нима дей? Оға, жон оға!
Кўнгилга олманг сиз бир нарса десам,
сизга ҳам, менга ҳам мушкул бу нуқта...
Ҳолим нима бўлар тилимни берсам?

Оға! Юрагимни тушунинг ахир,
Мени қўлларкансиз, тилимни берсам,
афсус, бу фаслда келишолмаймиз,
тилимни бермайман, борим берсам ҳам.

Майли, бойлигимни, кучимни олинг,
майли, нон-тузимни кўрайлик баҳам,
мен сизга бурчлиман, бурчимни олинг,
тилимни бермайман барин берсам ҳам.

Шавкатим, манглайга битган ёрлиғим —
ўтмишим, бугуним, мунаввар эртам,
ҳаётим, умидим, мангу борлигим —
бари барбод бўлар, тилимни берсам.

ОТАСИЗ БОЛАЛАР

Уруш ютиб юборди не-не оталарни,
отасиз болалар кўп камситилдилар бу дунёда.

Отасиз болаларнинг оналари кўпинча
таъқиб бўлди
бегона кўзларга ва

отасиз болалар оталари ўрнида
оналарини ҳимоя қилдилар,
оналарин эстаги олдиға ўтиб...

Отасиз болалар бир бурда нонни
кам едилар бу дунёда ва
қаноат нималигини ўргандилар.

Отасиз болалар неча-неча узун-узун йиллар бўйи
камситилдилар:

болаликда ҳам, ўсмирликда ҳам
ва ҳатто оёққа турганда,

ишга жойлашганда ҳам:

шунга қарамай,

отасиз болалар улғаявердилар,
ташвишлари, аламлари ичларига кўмилиб.

Ва бир куни ўзлари ота бўлдилар

отасиз болалар

қалбларида инжу-инжу изтироблари билан,

ҳарҳолда отасиз болаларни

йўқотиб бўлмади бу дунёдан,

э-эҳ...

йўқотиб бўлмади!

• • •

Ешлик бир асрдай туюлар
ёшликда:
ёшлик осмонининг туби йўқдай,
ёшлик уфқи
уфқсиздай,
гўзаллик абадийдай
ва оламнинг тақдири
қўлдан ҳеч қачон кетмайдигандай...
Одам қадрига етмайди вақтнинг
ёшликда...
Сўнг шошилиш,
сўнг афсус
ва қулаш, ҳолбуки...

УЗР

Синглим!

Қорақош,

қорақўз,

ҳасратли жигарим маним!

Мен сенинг шу аламли кўзларингга

тик қараёлмайман.

Мен айбдорман

сенинг шу ёрилган қўлларинг учун

тупроқларни тимдалай-тимдалай.

Мен айбдорман

сенинг шу йиртилган кўйлақларинг учун

ғўзапояларга илина-илина.

Мен айбдорман

сенга бир ёруғ табассум ҳадя этолмаганим учун.

Синглим!

Мен ўзимнинг

кичкина бахтим учун

майда ташвишлар орасида

ўралаша-ўралаша

сени ерга киритиб юбордим,

узр,

қорақош,

қорақўз,

ҳасратли жигарим маним.

Жуда кеч бўлса ҳам

мен энди қидириб кўраман

сенинг қаддингни рўстлаш йўлларини,

узр, хайр.

НАЗАРИЯЛАР

Эҳтимоллик

Мен доим бир нишонга отаман.
Сен ҳам шу нишонга отасан.
Мен пойлаётган нуқтани
сен ҳам пойлаётганинг
хавотирга солмайди мени.
Заррача ҳам.
Аммо сен
йўналишимиз бирлигидан безовтасан,
ҳадиклисан.
Нега бу ҳадик,
нега?
Қўрқма, дўстим, қўрқма,
агар ўқинг ростакам бўлса.
Қўрқма, дўстим, қўрқма,
агар ниятинг аниқ бўлса,
агар билиминг пухта бўлса.
Бордию мўлжалга тегса
иккимизнинг ўқимиз,
бари бир фарқимиз билинар
тирноқчалик бўлса ҳам.

2. Нисбийлик

Сенинг айтганларинг тўғри,
лекин айни замонда нотўғри.
Гап нисбатда.
Нимага нисбатан айтяпсан сен?
Катта ўлчовларга суянган бўлсайдинг,

Мен рози бўлардим.
Катта ўлчовларга суянган бўлсайдинг,
мен рози бўлардим.
Катта ўлчовларга суянган бўлсайдинг,
ўзинг ҳам кўрар эдинг:
айтганларинг тўғри бўлиб чиқмас эди,
фақат нотўғри чиқарди,
бу эса сени, мени ва ҳаммани
хаёлга толдирган бўлар эди.

3. Нишонга уриш

Ўғлим! Қани бошла қайтадан...
ҳеч ким сени тушунгани йўқ.
Ўзингни бос. Сабот-ла силтан!
Ҳали оздир сен йўқотган ўқ.

Ўғлим! Тағин қайтадан бошла...
Қилт этмади биронта юрак.
Қалблар лоқайд. Барини ғашла!
Ҳаммасини қўзғатмоқ керак.

Ўғлим! Бошла қайтадан яна...
Чақнаб кетсин кўзларда учқун.
Керак бўлса, сен ёна-ёна
ҳеч тинимсиз бақиргин уч кун.

Юракларга фикрингни экиб
шиддат билан такрорла тинмай.
Кетиб қолма қўлингни силкиб,
ялқовларни уйғот эринмай.

Ахир, ўғлим, тўпчилар билар:
қанчалик кўп отилса ўқлар,
нишон уриш эҳтимоли ҳам,
билиб қўйки, шунча кўп бўлар.

ҚАЙТАРИБ БЕРАМАН

Қайтариб бераман неки сўрасанг,
ниманики сендан олган бўлсам мен.
Китоб, энгил-бошу пулинг — ҳар нарсанг
қайтариб бераман талаб қилсанг сен.

Қайтариб бераман ҳатто, сўрасанг,
туғилган кунимга қилган ҳадянгни:
олтинсоп қаламни, машинкангни ҳам,
нақшин муқовали темир дафтарни.

Фақат бир нарсани ўйлаб кўраман,
сендан мен олгандим уни бутунлай.
Қайтариб бермайман, минг дод десанг ҳам,
порлоқ истиқболга ишончларингни...

УҒЛИМ МИРВОСИЛГА

Мен сени нима учун Восил атадим?

Чунки мен етишмаган нарсалар

бор эди бу дунёда.

Сен етишгин

мен етишмаган нарсаларга,

сен кўргин,

сен восил бўлгин,

менинг армонларим

сенда ушалсин,

деб ўйлагандим.

Нима учун Восил номинг олдига

яна Мир ҳам қўшдим?

Чунки сен вақт ўтиб,

ўз юртинг

ўз зотингни танимай қолмагин,

«Мен ким эдим,

ким бўлдим?

Қаердан бошлангандим?

Қаерга кетаётирман»,—

деб ўйлаган пайтларингда

адашмаслигингни

истадим.

Ана шундай.

Шунинг учун

мен сени

Мирвосил атаганман,

ўғлим!

Менинг сендан кутганларим
жуда катта,
эсингда бўлсин,
Ўғлим,
эсингда бўлсин!
Унг қулоғингга,
чап қулоғингга
айтадиган яна бир гапим:
шахсан ўз бахтингнигина эмас,
юрт бахтини
яратишда
Мирвосил бўлишингни истаганман,
Ўғлим!

БИР-БИРОВДАН БЕХАБАРЛИК

Сен узун йўлакнинг
у томонидан бу томонига,
мен узун йўлакнинг
бу томонидан у томонига
ўтамиз
ва кунда
бир ё икки марта
йўлларимиз кесишади,
кўзларимиз ҳам.
Баъзан бир-икки сўз
алмашиб қоламиз:
мен кўнглингни сўраган бўламан
ва бошқа гаплашмаймиз
ва шу тариқа
кунлар ўтиб борар,
ҳафталар ўтиб борар,
ойлар ўтиб борар
ва биз балки ҳеч билмасдан
ўтиб ҳам кетармиз
бир-биримизни.

ОСМОНДА ВА ЕРДА

Мен сени кўрганда
сенинг борлигингдан,
дунёда сени кўриш имкони борлигидан
мамнуъ ва масрур,
бахтиёр сезардим
Ўзимни.

Сен бир қўшиққа ўхшардинг
хаёлимда —
одам ўз-ўзига айтадиган,
юррак-юрракдан,
ич-ичида.

Мен сени кўрганда
бахтиёр сезардим
Ўзимни.

Аммо бир кун
хаёлларим тўзғиб кетди
кузги чинор япроқларидай.
Сенинг кўзларингда
норозилик рўёси бор эди
юррак торларини титратгувчи...
Туйруларим титрай бошлар энди
сени кўрганимда...
Мунча ҳам инжадир,
сўник ва маъюдир
сенинг қарашларинг?
Нимадан
бу тушкунлик

сенинг қарашларингда?
Уйларимни йиға олмайман
кўзларингнинг тубларига қарасам,
Эҳ, билсайдим

сенга нима кераклигини.

Сенинг кўзларингда
бир қаҳқаҳа каби,
чақноқ учқун каби,
бир шўхлик,
бир ғурур,
бир шодлик бўлиб
яшай олсайдим...

Инсонга бахт беришдан ҳам
улуғ нарса борми,
ахир?!

* * *

(Қиз монологи)

Тенгдошларим мендан ёш,
ўзларин билишар зўр.
Гап-сўзлари лекин ғўр,
тўғри, беғубор, ювош.

Қайта-қайта чайқаб бош,
тинглаб уларни базўр
кўзларимни босар тўр —
кўзларимга тўлар ёш.

Ошиқларим кўп, аммо —
ёш йигитлар ичида
ҳеч тенгимни кўрмайман.

Мени эзар муаммо:
ёшим йигирма учда,
қирқ учга киргандайман.

* * *

Дала, қир ошиб,
буралиб, шошиб,
сакраб тошма-тош
оқар муздай сув.

Ўтзор қирғоқда
яланг оёқда
турар икки ёш,
оқар муздай сув.

Сарин шамолда —
паришон ҳолда
силкинар сочлар,
оқар муздай сув.

Сочларни қўллар
оҳиста силар
ва торта бошлар,
оқар муздай сув.

* * *

Бир одамга бирон нарса қилолмадим дунёда...
Айт, нозанин, не тилайсан, айтгин, қилай сен учун.
Яхшиликни тилар ҳар ким, вақти бўлмас зиёда,
тила ахир тилагингни, менинг вақтим бор бугун.
Истайсанми баланд тоққа етаклайман мен сени,
ҳамроҳликка танлаб олгин энг қадрли дўстингдан,
бир ясатай арча каби, қорқиз каби қадингни,
зарми, яна алланима сочқилайин устингдан.
Айтгин, ахир, айтавергин жовдиратмай кўзингни,
сенга куёв керак бўлса, топиб берай мен ўзини.
Мен биламан, йигитлар зор бир силашга юзингни,
бордир ахир пешонангда муносибинг-юлдузинг.
Айтгин, қандай армонинг бор? Айтгин, билсин бу юрак,
сарак-сарак қилаверма жондай азиз бошингни.
Бир қўшиқми, нима керак, қўғирчоқми ё зирак?
Жонингни кўп ҳалак қилма, қўй, оқизма ёшингни.
Бу армонли дунё ўзи, биринг тўққиз бўлмас ҳеч,
бир амаллаб тўққиз қилсанг, у қайта бўлар тўс-тўс.
Нима бўлса бўлар энди, йўқсуллик баҳридан кеч,
қувонч деган қочқоқ сойнинг қоя бўлиб йўлин тўс.
Меҳнаткашсан, тиришқоқсан, ёшсан, яна гўзалсан,
сидириб от юрагиннинг губорию хашагин.
Рафторинг ҳам бир ажойиб, ширин сўзсан, асалсан
маликадай бир инсонсан, маликадай яшагин.

ҚАСИДА-ЭЛЕГИЯ

Электр симларида қалдирғочлар қатори,
Кўчадан машиналар ўтар гувиллаб.
Чинни завод карнайларидан
тутунлар ўрлар ҳаволарга.
Юк кранлари ғилдираб
қават-қават бинолар кўтармоқда.
Темир-бетон деворларни
уламоқда пайвандчилар.
Кейинги ўн йил ичида
бутунлай ўзгариб кетди
бизнинг
Гуручариқ кўчанинг
қияфаси:
Биринчи Гуручариқнинг
бир томонида ---
биноларнинг синчлари.
Иккинчи Гуручариқнинг
иккинчи томонида —
чинни заводнинг учбурчак девори,
Қандайдир эгри-бугри бўлиб
қолди иккинчи Гуручариқ.
Иккала Гуручариқ оралиғида
омон турипти
бедазорлар, олмазорлар,
ҳашарлашиб қурганимиз
маҳалла иморатлари,
сердарахт ям-яшил хонадонлар.

Аmmo

аста-секин

умри битиб бормоқда

гилос боғларининг,

узумзорларнинг, нокзорларнинг.

Тез орада

бетонлашган каналдан оқувчи

қорасувга айланар

қадимий

мовий

Кайковус ҳам.

Қилбелбор,

Қўштут,

Мозорхон,

Яккачўп эса

ўз навбатин кутиб турипти.

Бир ёқдан қувонасан:

Чинни завод кенгаймоқда.

«Пахта гулли» косалар, чойнаклар

кўпаяди бу бешйилликда.

Кўп қаватли бинолар қад кўтармоқда —

«Гуручариқ» массиви,

София проспектининг бир ёғида.

Бир ёқдан йиғлагинг келади

болалигинг ўтган боғ кўчаларни кўрганда

юраккинанг увишиб!..

ҒАФУР ҒУЛОМ БИЛАН СЎНГГИ УЧРАШУВИМ

1

Сўнги марта кўрдим стационарда.
Кенг палата эди, ўртада стол,
икки четда эса икки каравот,
биттасида йўл-йўл пижамали чол,
дарвоқе, чол сўзи ёпишмас унга,
хушчақчақ, азамат, эрка бир гавда...
бошқасида эса Муҳаррам ая
думалоқ, кулчаюз, меҳрибон, очиқ.
...Бу ерга келишдан бирмунча аввал
шундай гап тарқалди редакцияда:
«Ғафур ака ёзмаётган эмиш».
«Ғафур ака ҳеч кимни
қабул қилмаётган эмиш».
— Бўлмаган гап!— дедим ҳамкасбларимга,—
Ғафур ака сўнги нафасигача
шеър ёза билар!
— Бориб кўр, биласан!
— Бораман ҳам!—
Мен ўзимга ишонардим,
Мен уни билардим, севардим.
Тахминан ўттиз бор учрашган эдик,
ўн икки бор шеър ундиргандим,
(ҳаммаси «Ғунча»да босилиб чиққан).
Ўртада озми-кўп меҳр бор эди.
Тўрри, энг биринчи танишган пайтда
Сал-пал ҳазиллашиб кулганди мендан:
«Тошкентликман дегин?»

Гуручариқдан?

Гуручариқ номин эшитганману
аммо қайдалигин билмас эканман!»

Бу гапи ростмиди! Ё синовмиди?—

Анигин билмайман. Лекин ҳар қалай:

«Ҳа, ўша Шум бола санғиган Сағбон,
Ачавот томондан»,— дедим жилмайиб.

«Э-э-э... човли, куракча, хокандоз, дегин...»

Менга қасқон керак, тузукроқ элак.

Кўпдан буюртмоқчи бўлиб югандим».

Муҳтарам китобхон англасин учун

бу ҳазил маънисин айтиб берайин:

Ачавот деганим бу Ачаобод,

истиқомат қилар унда лўлилар,

элак, қасқон, човли усталари...

«Лўлимисан!» демоқчи бўларди менга,

синаб кўрмоқ учун қитиқ паримни.

«Йўқ,— дедим.— Гуручариқ боғдорлар мавзеи,

унда турар фақат ўзбеклар,

ғирт ўзбеклар, қип-қизил ўзбеклар!!!»

Оғзин катта очиб қаҳ-қаҳ уриб кулди.

— Кел,— деди,— қандай хизматинг бор менга?

2

Қабоб келтиргандим касалхонага.

— Муҳаррам, сен егин, иссиққинайкан,—

очиб, қўйди ая олдига.

— Сиз-чи?

— Менга таъқиқлаган докторлар,—

менинг афсусимни енгиллатиш учун:

— хафа бўлма,— деди,— иссиқ сомсам бор,

мана иккитасин сен ҳам еб кўргин.—

Кўк сомса эди у хушбўй, лаззатли.

— Шеър ёзиб берайми,— деди жилмайиб,

жуда катта жилмаярди Ғафур ака
кенг ва ёқимли.—

—Қани оч дафтарингни,
ручкангни ол:

«Катта танаффус вақти
беш мингтача дўст билан

Мирза Мухтор

Беруний

майдонига йўлланди,

(жуда ҳам беш минг эмас,

ўн етти киши эди...»)

Ёзардик ва кулардик,

байтга байтни улардик:

«Тошкентнинг ҳар ёғида

ўн саккиз, ўттиз қават

бино қуриб ташлайман.

Томига узум экиб

агрономдай яшайман...»

Мен шу шеърнинг автори

юз йилча яшар, дердим,

фақат айтиб турганда

баъзи-баъзи сўзларни

аниқ эшитолмасдим.

Охири чидаёлмайд:

— Ғафур ака!— дедиму

юзига тик қарадим.—

Жуда гашим келяпти,

носингизни тупуринг!—

У кўзимга термилиб

узурини билдирди.

Оғзини катта очиб

милklarини кўрсатди.

Бир дона ҳам тиши йўқ

милklar ялағоч эди.

Биринчи бор ўшанда

зирқировди юрагим.

Сўнгги марта кўрдим стационарда,
 кенг палата эди, ўртада стол,
 икки четда эса икки каравот.
 Ҳамал ойн эди ҳали у пайтлар,
 Тошкент зилзиласи бўлмаган эди,
 «Ватандошларимга тасалли»сини
 ҳали ёзмаганди элин юпатиб.
 Ҳали олдиндайди Тўқай юбилейи,
 татарлар юртига кетмаган эди,
 Қозон телеграфхона залида туриб
 Тошкент-ла алоқа узилганини
 эшитиб,
 ранги қув ўчмаган эди,
 тепа сочи тикка бўлмаган эди,
 Мен аниқ тасаввур қиламан шунн:
 азамат бир халқнинг эрка фарзанди,
 шахси, шарафини, азиз номини
 кўкларга кўтариб қўйган халқини
 алп муҳаббат билан жондан севарди,
 таназзулга кетган улкан гавдаси
 зилзиладай дардни кўтаролмасди...
 Сўнг...
 Хаёллар оламин тўс-тўс қилиб кетди
 мусибатнинг аёвсиз шамоли.

КЕЛАЖАККА ИШОНЧ

«Ўғлим ҳуқуқшунослик институтига кирди,
қандай бўларкан келажаги,
пора олишга виждони йўл қўймаса,
пора олмаса порахўрлар чўқишса,
нима бўларкин, қўрқаман?» дедингиз.
Нимасидан қўрқасиз? Жуда яхши!
Виждонли юристлар кўпайсин!
Ҳақшунослик гўзал санъат,
ажиб имконлари,
буюк жанг майдонлари бор
адлиянинг ҳам.
Муқаддас орзуларни
рўёбга чиқара билар ҳақойиқ илми.
Балки сиз ёқламаган,
ёқлашни истамаган
докторлик диссертациясини ўғлингиз ёқлар».
Балки Цицерон ухлаб ётгандир қалбида,
балки Ганди,
балки Ленин.
Тўғри, баъзан ҳақиқат
Чингизнинг бўйнидаги Жалолиддин арқонидай
томоқдан чиқиб кетар кутилмаганда
ва кейин асрлар бўйи
чингизлар тулпорининг туёқларидан отилган
тошларга нишон бўлар адолат.
Аmmo қайдан биласиз
балки ҳақиқат арқонини

Ўз вақтида отгач,
Ўз вақтида торта билар
сизнинг ҳақиқатчи ўғлингиз.
Ҳақ-ҳуқуқнинг янада камол топиши
унинг қўлидадир балки.
Ажаб эмас, порахўрликка
бутунлай барҳам берса ўғлингиз.
Ажаб эмас, адлия йўлбошчиси
бўлса ўғлингиз.
Ажаб эмас, халқларнинг асрий орзулари
ўғлингизда ушалса.
Фақат, илтимос,
унга ишонч билдиринг.
Ишончсизлик буюк орзуларнинг қанотини
синдирар.
Ишончсизлик бўлмасин
ота-болалар ўртасида.
Ишонч билдиринг ўғлингизга,
ишонч.

АЖАР ШОИРИ ФРИДУН ХАЛВАШИ БИЛАН СУҲБАТ

Биласизми,
Фридун,
сиз ажарлардан гапирганда
жуда бир хил бўлиб кетдингиз:
сўзларингиз
шиддатли тусга кирди,
кўзингизда алланима парпираб,
(фурурми, ғайратми, тантиликми,
билмадим)

сасингизда
енгилмас бир оҳанг янгради.
Яъни, сиз гуржилар ҳақида
эҳтиром ва ҳурмат билан
гапирдингиз...
Аммо ажарлар ҳақида гапирганда
жуда бир хил бўлиб кетдингиз.
Ахир,
Фридун,
сиз бошқача бўлолмадингиз
ажар фарзанди бўлганингиздан кейин.
Ажар халқи,
ажар шоирларини
севмай гапиришингиз мумкинмиди?
Мен
шеърият корхонасин ёш бир ишчиси
бунни пайқамасдан қола олармидим?
Фридун!

Қаламдошим!
Қорақош қардошим маним!
Тушунаман сизни,
тушунаман...
Асл ғуллон

халқ дилини,
халқ тилини
севмай яшолмайди!
Сиз ҳам
шу сабабдан
Жуда бир хил бўлиб кетгандингиз,
азизим,
Фридун!

БИР ДУСТИМГА

Кечирасан, ичмайман!

Ичганман.

Тўйганман.

Яра бўлиб кетган ичакларим

ича-ича.

Кечирасан, ичмайман,

ичолмайман.

Етмасми ичганимиз

Ҳасратларимизни,

нафратларимизни,

истакларимизни

биз тилкалаб ташладик ичкилик билан

юракларимизни.

Бир умрга етар шу.

Бас, бас!

Сенам ичма.

Менам ичмай.

Бошқача йўллари бор

ғўзал истиқбол сари боришнинг —

човутли,

тишли-тирноқли,

кураш деб аталган йўллари!

АГАР СЕН КЕЧ КЕЛСАНГ...

Агар сен кеч келсанг
юрагим мунғая бошлар.
Нега шундай, нега?!

Агар сен кеч келсанг
оёғимни қўядиган жой йўқ,
жарлик ёқасида тургандай
ҳис қиламан ўзимни.
Нега шундай, нега?!

Агар сен кеч келсанг
уйимизнинг эшигини очгим келмайди...
Кечалари узоқ-узоқдан қарайман:
чироғи ёниқ тўртта дераза
ўтмишнинг азиз хотирасидай
кўнглимнинг теран-теранларида
бир оғриқ қўзғайди.

Агар сен кеч келсанг
ёруғлик кўзларимни,
қўшиқлар қулоқларимни,
қирқ ёшим ҳаётимни
ҳақорат қила бошлайди.
Агар сен кеч келсанг...
Билмадим: келмасанг нима бўларкин,
агарда келмасанг...

ЧААДАЕВ ИЗТИРОБИ

Бир куни Чаадаев Царское Село боғида бағри-
ни ерга бериб, йиглаб ётган экан. Турғазиб са-
бабини сўрашганда куйидаги сўзларни айтибди.

Ун иккинчи йил ҳам ўтди,
ўтди неча замонлар.
Юрган эдик ушалар деб
бизнинг орзу-армонлар.
Қани гўзал ваъдалару
қани ўша озодлик?
Она халқим ҳамон қарам,
кўнглида йўқ ободлик.
Ҳамон кифтдан босар заҳмат,
ҳамон манглай қора тер.
Биз топамиз,
улар ейди —
ҳайрон титраб қолар ер.
Душман ҳам бир,
жигар ҳам бир,
топмаган ҳам,
топган ҳам.
Бошқаради бутун юртни
калтабин бир муттаҳам.
Энди қандай бош кўтариб
юрамыз бу оламда?
Биз халқ учун урушгандик,
Ватан учун у дамда.
Қани Ватан?
Қани ҳурлик?
Қани номус?
Қани бахт?

Қолмади-ку, шарму ҳаё,
бир инсонда дадил шаҳд.
Йўқ, биз тўйдик,
кетсин энди,
янгилансин бу тузум,
янгиланмай қолса тузум
бизга бўлмас ҳеч тўзим.
Қани, туринг, ҳей зобитлар,
аслзода йигитлар!
Уянгизни, хотинларни
ташлаб чиқинг, бургутлар!
Сиз эл учун жон тиксангиз
у ҳам сизга тикар жон.
Эл учун бош тикмасангиз
бахт топмассиз ҳеч қачон!

* * *

Сафларга қараб юрмоқ хайрли иш, дўстим,
сафларга қараб юрмоқ...
Сафларга қараб юрмоқ жабҳани мустаҳкамлар,
қалбларга бардамлик бахш этар.
Олдинга ўтганда, ёндош дўстларнинг
ҳолидан бохабар бўлмоқлик керак,
қолмасин орқада улар оғриниб...
Олдинга ўтганда, қолган дўстларнинг ҳам
Олдинга ўтишин кутмоқлик керак
сабр қилиб, зийраклик қилиб.
Бизнинг ҳеч биримиз
ёлғиз-ёлғиз
улкан бурилишлар қилолмаймиз.
Агар кетар бўлсак
ёлғиз-ёлғиз,
йўқолиб кетармиз бўронларда беиз.
Раҳмат эшитмасмиз келажак авлоддан,
агар кетар бўлсак
ёлғиз-ёлғиз.
Тарих кечиролмас, асрлар кечиролмас,
агар кетар бўлсак
ёлғиз-ёлғиз.

ҚОРА ДЕНГИЗ УРДАКЛАРИ

1. УРДАҚ МОНОЛОГИ

Менинг беланчагим — Қора денгиз.

Бошимни кўксимга эгиб,

мудрагандай

чайқала-чайқала ўтирарман

тўлқинларнинг устида.

Поёнсиз денгизнинг

чайқалишлари,

осмонга гувиллаб отилишлари,

қирғоққа асабий урилишлари

менинг беором юрагимга

ором бағишлар,

билсангиз.

Мен тўлқинларни

севаман.

Мен чексизликни

севаман.

Мен хатарли ва нотинч ҳаётни

севаман.

Мен ихтиёримни берганман тўлқинларга...

Мен яшашим мумкин эди ерда,

одамлар қўноғи ичида.

Емишим, дон-дуним тайин бўлар эди,

агар хоҳласам.

Аммо менга керак эмас бир хил ҳаёт,

қарам ҳаёт.

Мен ўз насибамни ўзим топиб ерман

шу гувиллаган тўлқинларнинг бағридан.

2. БУРОНЛАР ВА УРДАҚЛАР

Қора денгиз — ўрдакларнинг беланчаги,
Аммо шамол қаттиқ бугун Қора денгизда,
Аммо қор ёғмоқда бугун Қора денгизда.
Тўлқинлар қирғоққа урмоқда қутуриб,
тўлқинлар тошларни

илдизларни,
сув ҳайвонларини —
бутун бир оламни
қирғоққа
улоқтирмоқда бугун,

қайда қолди экан ўрдаклар?

— Тинчроқ қўлтиқларга йиғилишар,— деди Валя...

Ўрдаклар тошларга урилмоқда яна,
ҳалок бўлаётир ўрдаклар, Валя,
бир-бир қирилмоқда ўрдаклар, Валя,
бўронлар бошига етмоқда ўрдакларнинг.

Ана шу олачипор,
чиройли ва мағрур,
ўзича умр кечираётган,
қарамликни севмаган,
эрксевар ўрдакларнинг
бошига етмоқда бўронлар,
ўрдаклар қирилмоқда, Валя!

БАЙРОН

Мен уйдан чиқарман бошимни эгиб,
юрарман вужудим титраб аёздай.
Қаровсиз ҳаётим жонимга тегиб,
ғижимлаб ташлагим келар қоғоздай.
Юртимда дардимни англаб кишим йўқ,
бундан ҳам оғирроқ борми ҳақорат?
Бағримга қадалган бир қўрғошин ўқ,
нуқул солгим келар оламга ғорат.
Сочиб, исроф қилиб туйғуларимни
кўчада, базмда, ишратхонада,
кўрсатиб қондаги оғуларимни
яшайман бир нопок, кир замонда,
ёлғонлар авжида, сургунда виждон,
авраб ўтказмоқда умрини зулм.
Ишчининг топгани бўлмоқда талон,
бир оғиз гапирса, бошида — ўлим.
Хўш, нима қилишим керак оламда,
бошимни қўяйин кимнинг кўксига?
Бошпана берувчи борми соф одам?
Қай мард қарай олур манфур аксига?
Мен кетдим, қўрқоқлар, сиз юринг тирик,
сизга мувофиқдир занжиру кишан.
Сизга керак эмас озодлик, ҳурлик,
сизни қизиқтирмас на шавкат, на шон.
Мен эса бораман ҳур денгизларга,
сарфлайман аямай қалбимнинг кучин.
Тик боқиб яшайман мағрур қизларга,
минг жоним садақа озодлик учун.

Ф Е Ё Л И М

Пишиқ-пухта эмасди
менинг қотма зувалам.
Арзимаган нарсадан
қалбга чўкарди алам.

Менинг бу ҳолим кўриб
онам бўларди бежо:
— Бир кам икки дунё бу,
ичингга олма асло.

Кеккайганга кеккайгин
бошинг кўкка етгунча,
эгилганга эгилгин
бошинг ерга теккунча!

Ўсдим, ундим, улғайдим,
сал танидим жаҳонни,
Одамлар бор бераҳм,
тепиб ўтар инсонни.

Мени ҳам сийлашмади,
силашмади бошимни.
Гўё ҳамма бир бўлиб
чархлади бардошимни.

Эгилганга эгилдим
Бошим ерга теккунча,

Кеккайганга кеккайдим
бошим кўкка етгунча.

Умрим ўтиб бормоқда
гоҳ баландлаб, гоҳ пастлаб.
Лекин қўрқиб юрмайман
ёлғонларни пайпаслаб.

Не бўлса бўлаверсин,
Пешонамдан кўраман.
Улсам ҳам, тирилсам ҳам,
шу феълимда тураман.

Кеккайганга кеккайгум
бошим кўкка етгунча,
эгилганга эгилгум
бошим ерга теккунча.

ХАЙРЛАШУВ РАҚСИ

Сиз энди кетарсиз бошқа тарафга,
мен энди қоларман қалбим увишиб.
Бошқа рақс тушмасмиз туриб бир сафга,
кимлар ким биландир кетди қовушиб.

Атрофда ҳувиллаб ётар бир ҳаёт,
тушунмай ўтказдик кунларимизни.
Тонг отар дилдираб. Қилармиз барбод
ич-ичга ютганча унларимизни.

* * *

Ҳар бир одам бир одамдан умидвор,
ҳар бир одам муҳаббат излайди.
Фурури ҳар қанча бўлмасин улуғвор,
ҳаётдан бир нажот истайди.

— Сен нима истайсан, Миразиз Аъзам?
Сенга бу оламда нима етишмас?
Сенга халал берар қандай губор, хас?
Ичингда нима у сизловчи баъзан?

Онанг бор, боланг бор, йўлдошларинг кўп.
Эгнинг бут. Қорнинг тўқ. Уй-жойинг тайин...
— Билмайман, таърифлаб беришим қийин,
ҳар қалай мен ҳасрат чекмам атайин.

* * *

Болалигимда ётардим айвонда,
қаршимда шовуларди тераклар.
Теракларнинг шовуллашин эшитсам,
ҳали-ҳали ўйноқлар юраклар.

Тебранган тераклар овози
уйғотар англашилмас ҳаяжон...
Нимадир у қалбимнинг ичида,
не сабаб безовта бўлар жон?

Дунёнинг энг гўзал товушими,
теракларнинг шамолда шовуллаши?
Терак тагига етакланг, қаттоллим тутса,
бош эгарман, тарқалиб юрагимнинг ғаши.

* * *

«Пуп-пуп»лама, сассиқпопишак,
бахтсизлигим қилмагин баён.
Менга бари олдиндан аён,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

Қадрим излаб югурдим ҳалак,
тополмадим, бўлгани бўлди.
Пешонамдан кўраман энди,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

Кўп турмайман бунда жонсарақ,
миндим асов тақдир отига.
Ё бахт берсин, ё ўлдирсин, ҳа,
«пуп-пуп»лама, сассиқпопишак.

* * *

Ҳар қандай одамда бўлар бир даҳо,
ҳар қандай одамда ўлар бир даҳо.
Бу ким деб, менсимай ўтма ҳеч қачон,
ҳар қалбада бир гавҳар ётар бебаҳо.

НАФОСАТ СОҒИНЧИ

Мен чучмоманинг эгилиб туришини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Мен чучмоманинг нозиклигини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Мен чучмоманинг товланишини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Паришонлиги, силлиқлигини, солланишини,
ўйчанлигини
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Ичида қўшиқ айтаётганга ўхшар чучмома,
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Кўнгилда шўхлик уйғотадиган қирлар бағрини,
соф ҳаволарни севар чучмома...
сенга ўхшатдим, нозик ниҳолим!
Аmmo сен йўқсан, нозик ниҳолим,
чучмома бор.

МЕН КЕЛАМАН КЎЧАНГГА

Мен келаман кўчангга
чироқ бўлиб ёнгани,
толса тундан кўзларинг
мен келаман кўчангга.

Мен келаман кўчангга,
офтоб ўтса бошингдан,
чинор бўлиб тургани
мен келаман кўчангга.

Мен келаман кўчангга
ташналикдан қийналсанг,
ариқларда сув бўлиб
мен келаман кўчангга.

Мен келаман кўчангга
муҳтож бўлсанг дўстга сен,
бошингдан гул сочгани
мен келаман кўчангга.

* * *

Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Узунлиги дастидан
толиқиб кетди кўзим.

Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Шунда ҳам қанча дўстим
таниб олмади ўзин.

Тунларим узун-узун,
тунларим мунча узун?
Муроса қилолмадим
юрагим билан ўзим.

* * *

Соғинч қушлари юрагимни чуқир,
қайда, қайдасан?
Сенсизликдан кўзларим сўқир,
қайда, қайдасан?

Мен сенинг кўйингда йиғлагандим,
йиғламасин дегандим бошқалар.
Йиғлатди-ку, сени ҳақоратлаб,
мен сенинг кўйингда йиғладим.

Оламдан ўтамиз ҳаммамиз,
ўтарсан, ўтарман бирма-бир.
Қўрқаман, зорлигимни кимдир пайқамас,
мен ҳам севардим ахир.

Кечалар уйқусиз тўлғониб
тасаввур қилганман гавдангни,
миттигина сенинг ҳам талпинган
қалбингни, беором сийнангни.

Неча бор хаёлан эркалаб
бошимни кўтарганман ҳўл ёстиқдан,
нима ҳам деяйин ахир,

бу гаплар чиқмоқда оғриқдан.

Неча бор телефон дастасин кўтариб
Индамай қолувчи доғли бир йигитман.

Аmmo ҳар дақиқа сени ўйлайман,
ишонсанми, мен тилсиз

жовдираган бир итман.

Соғинч қушлари қалбимни чўқимоқда,
қайда, қайдасан?

Кўзларимдан ёш эмас, умидсизлик оқмоқда,
қайда, қайдасан?

СЕНИ ҚАНДАЙ ҚИЙДИМ ҰЗГАГА?

Кетинг дединг, ўзгаси билан,
мени қандай қийдинг ўзгага?
Кетар бўлдинг ўзгаси билан,
сени қандай қийдим ўзгага?

Мени ёқди аччиқ сўзларинг,
зор эди-ку, менга кўзларинг.
Кўзларимни тортар изларинг,
сени қандай қийдим ўзгага?

Келишасан ўзгаси билан,
кулишасан ўзгаси билан.
изтиробли дил саси билан
сени қандай қийдим ўзгага?

Менинг ҳолим кундан-кун ёмон,
зор бағримни заҳарлар илон,
умрим менга бермагай омон,
сени қандай қийдим ўзгага?

Бу олам сирлидир, ҳаёт ранг-баранг,
кўзларингда қолар ажиб хотира.
Ҳар кун кўрганнинг оқ ранг, қора ранг
«Хаёл кўзгусидан ўчмайди сира».¹

Чексиз, чегарасиз пахта майдони,
Қуёш ботган ҳориб, уфқлар хира.
Пахта ортмоқлаган қизлар сурони
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Ўқдай учиб борар ҳарбий поездлар,
олида, болалар қичқирар: ура!
Поезд чароғида параллел излар,
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Учоқлар тўқнашар кенг самоларда,
Ҳавода жасадлар. Мудҳиш манзара.
Ун етти футболчи навқирон, сара,
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

«Фалончи давлатнинг ҳарбий бюроси
фалон эл бўйнида пашшадай хира»—

¹ Фафур Гуломдан.

Радиога сиёсий шарҳчи сиймоси
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Уколдан қулайди буюк бир олим,
лоқайд кетиб борар ёш бир ҳамшира.
Қатта устунидан ажралган илм
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

Ҳашам. Қарнай-сурнай. Қизлар. Болалар.
Чувиллаган даҳа. «Пахтакор». Хадра.
Дилга ором берган ёруғ жилвалар
хаёл кўзгусидан ўчмайди сира.

ШОДИЕНА

Оёғимда еру бошимда осмон
чирпираб-чирпираб айланиб кетди,
бугун лабларимда қолмади армон,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

Қани, ғима учун турибсиз қараб,
бошланг «Роҳат» куйин, бошланг, машшоқлар,
бошланг «Ушшоқ»ларни, ҳофизлар, яйраб,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

Ҳой, боғбон, боғларнинг атрини тарат,
булбуллар, саъвалар,— қушларни сайрат,
райҳонлар, гуллардан йўлларни ясат,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

Бугун белгилансин байрам ойини,
бугун майпараствлар ичсин майини,
бугун менга берсин шоҳлар жойини,
бугун оҳу нолам самога етди,
бугун оҳу нолам барнога етди.

Пояндоз тўшалсин ойкулчам учун,
сочқилар сочилсин бошидан бугун,
мушаклар отилсин, гулхан ёқилсин,

бугун оху нолам самога етди,
бугун оху нолам барнога етди.

Бугун лабларимда асал тоти бор,
бугун лабларимда қиз новвоти бор,
бугун лабларимда қолмади армон,
бугун оху нолам самога етди,
бугун оху нолам барнога етди.

НОГАҲОНИЙ БИР ТАСАВВУР

Орадан беш йил ўтар,
Ун беш йил,
йигирма беш...
Умр берса
мункиллаган чол, кампирлар бўлармиз.
Ўтираркан бир кун ақрабо-хеш,
бу чоғларни эслаб кулармиз.

Кула-кула эслармиз ҳаммасини:
эсингдами, дермиз, анов-манов гаплар,
эсингдами, мулзам қилгандим сени,
эсингдами, сен қўйган талаблар?..

Оддий нуқсонлардан аччиқланиб
ҳукм чиқарардик қатъий, юз-хотирсиз.
Юрардик қанчагача бир-бировни яниб...
Энди ўша кунларни қўмсаб кулармиз.

Асосий масалада ҳар қалай
тўғри юрганимиз бўлар эътироф.
Езган китобларни эслармиз бир талай,
худди яратгандай афсонавий Қоф.

Орадан чорак аср ўтар,
балки кўпроқ...
Кумушдай оқариб кетар бошлар.
Кўзлари пирпираб, нигоҳлари чақноқ

кириб келар эшикдан бош суқиб
ёшлар.

Балки аччиқланиб,
кулгимизни қистатиб
улар нажот излар,
биздан ҳамдард излар.
Уларнинг феълидан
ўзимизни таниб,
жилмайиб қўярмиз,
учрашиб кўзлар.

Биз уларнинг қаттиқ туришларин пойлаб
жиддий

чмирармиз қошларни.
Билиб билмасликка олармиз атайлаб,
қўллармиз давомимиз бўлган ёшларни.

* * *

Руҳим қайнаб-тошиб бормоқда,
қолмади ҳеч сабру қарорим.
Қани ўтир машинага тез,
менинг бахтим, мангу баҳорим.

Кутмоқдадир бизни далалар,
кутмоқдадир муаттар оқшом.
Сузмоқдадир еллар тоғларда,
улашмоқда жилғалар ором.

Чинорларнинг сафини ёриб,
қочқоқ вақтнинг барин тутайлик.
Ойна каби асфальт йўллардан
ракетадай учиб ўтайлик.

Фахрий сафда оппоқ тераклар
ортда қолсин таманно билан.
Бир премьер-министр каби
мен ўтайин сен барно билан.

Йўлда тўхтаб, чойхоналарда
аччиқ кўк чой дамлаб ичармиз.
Машинани йўлда қолдириб,
ялангоёқ сойлар кечармиз.

Ушалгуси бутун армонлар,
юраларда ухлаган орзу.

Бошимизда меҳрибон қуёш
заррин-заррин севалар ёғду.

Барра ўтлар узра югуриб,
тиллақўнғиз тутмоқ бўлармиз.
Шалолалар тагида туриб,
сув сепишиб ўйнаб-кулармиз.

Юзларингдан реза дурларни
оқ сочиқда артиб қўярман.
Лабларингдан ўпиб, эркалаб,
қучоғимга тортиб қўярман.

Руҳим қайнаб-тошиб бормоқда,
қолмади ҳеч сабру қарорим.
Кел, ёшлигим, қандай бўлмасин,
менинг бахтим, мангу баҳорим.

Кимга керак севгисиз ҳаёт,
кимга керак севгисиз дунё?
Олаверсин ким керак қилса,
менга керак эмас мутлақо.

Мени сархуш этар қувончинг,
сенинг севгинг ёндираб мени.
Нима қилиб юрибман ахир
завққа кўмиб ташламай сени.

Керак бўлса кирарман ўтга,
ҳеч вақт юрма бошинг қилиб хам.
Мен не учун борман дунёда
сенга қувонч бера олмасам.

Энг ашаддий оғир йиллардан
сени омон сақлаб ўтарман.
Муродингни гулдаста мисол
қўлларингга ўзим тутарман...

САБОТ

1983

СУЗНИНГ АЙРИМ СИРЛИ ТОМОНЛАРИ ТУҒРИСИДА ҲИКОЯТ

Бир ариқ бўйида икки лоладай
бир ерда икки дўст улғайдик тенгқур.
Мен бирон болага ўша боладай
меҳр қўймагандим шу қадар чуқур.

Қорасув, Қайковус, Анҳорга бориб
балиқдай сузардик бутун ёз бўйи.
Қушдай енгил тортиб, қорин оч, ҳориб
уйга қайтар эдик тентиган кўйи.

Ҳеч гапдан ҳеч гап йўқ бир куни дўстим:
— Мен Анҳор тагида ўламан,— деди.
Шошилиб кафтим-ла оғзини тўсдим,
бутун жисму жоним жимирлар эди.

— Нега бундай дейсан? Яхши ният қил.
Яхши ният ахир ярим мол, дейди...
Қайтиб ол сўзингни... Тентак, беақл...—
десам-да, индамай бошини эгди.

Юзида бор эди совуқ бир рўё,
қайсарлик, тоймаслик, яна нималар.
Менга ҳам қоронғи кўриниб дунё,
ёнарди ичимда алланималар.

...Бу гап ўтди-кетди қуш уйқусидай,
кифтларни мириқиб офтобга тутдик.

Кунлар тотли эди райҳон исидай,
болалик-болалик: барин унутдик.

Кейин ҳақиқатан чўкиб ўлди у,
мурдаси топилди тўғон тарафда.
Сабаби ҳаммага эди қоронғу,
ҳар хил гап юарди тегра-атрофда.

Тинтув қилинганда уйи, чўнтаги,
бир ашёвий далил топилди фақат:
«Мени чақирмоқда Анҳорнинг таги,
сўзимнинг устидан чиқай...» — деган хат.

Э, ҲАҚИҚАТИ..

Э, ҳақиқат, сен қуёшсан, нур кони,
шуъланг билан ёритасан дунёни.
Сен бўлмасанг зулмат ичра маъно йўқ,
фақат сенсан яшамоқнинг имкони.

Э, ҳақиқат, сен ҳавосан, соф ҳаво,
сен борсанки, ҳаёт ширин, бебаҳо.
Сен бўлмасанг бўғиларди инсонлар,
яшоларди на бир шоҳу на гадо.

Э, ҳақиқат, сувсан — мусаффордирсан,
сахро танни яшнатмоққа қодирсан.
қақроқ лаблар ялар сени ўртаниб,
ҳар қатранг-ла ноёбсану нодирсан.

Э, ҳақиқат, сен тупроқсан ҳосилдор,
ётсанг ҳамки пойнимизда хокисор,
Гўзалликка умр бериб, куч бериб,
уни мангу яшнатасан барқарор.

Э, ҳақиқат, кўз ўнгимда порлаб тур!
Э, ҳақиқат, кўксим аро ўйнаб юр!
Э, ҳақиқат, қонимда оқ мавжланиб!
Э, ҳақиқат, жисмим аро маскан қур!

Ҳақ! — дер инсон совқотганда, тўнганда,
кўз ўнгида умид шами сўнганда.

Лекин баъзан, сендан тониб кетгай у
бошга омад-толе қуши қўнганда.

Кетар бўлсам агар сени унутиб,
борар бўлсам ноҳақ йўлга юз тутиб,
э, ҳақиқат, мени яшин билан ур,
аямай ур ярим йўлда тўхтатиб.

Мен розиман қийналса ҳам жаҳоним,
ўзгинангга садқа бўлсин бу жоним.
Э, ҳақиқат, сен қалбимни этма тарк,
олга бошла, энг илоҳий раҳбоним!

СҮЗ БАЙРОҒИ

Жон сувидан яралган, э сўз,
ерга нурдай таралган, э сўз,

мунча улур ва бебаҳосан,
мангуликда ўзинг танҳосан.

Туганмассан ҳам баимконсан,
ҳайратларга тўла жаҳонсан.

Аmmo нега хафасан, эй сўз,
ой юзингни ёпасан, э сўз,

нохуш-нохуш қочиб борасан,
кимдан нега чўчиб борасан?

Доғ солдими номингга кимдир,
ерга қориб, бердими таъзир?

Тенг қилдими сени кул билан,
алмашдими ёки пул билан?

«Водга»ларга бўлдингми эваз,
фисқ ўқига бўлдингми марказ?

Ииғладингми сўнг мотамсаро,
қалин-қалин китоблар аро?

Симоб каби титраб товланиб,
мўлдирайсан ёшга айланиб.

Тушунаман, э сўз, дардингни,
тушунаман оқи сардингни...

Бир сўзнинг ўлдириб ҳиссин,
маҳв этмоққа муаттар исин.

Бир маҳрум эл-юрт меҳридан,
чайқов қилар севги сеҳридан.

Бир ёзиб шукуҳли карвон,
сўздан нарвон қурди беармон:

аравани обқочди қуруқ,
кор қилмади унга йўл-йўриқ.

Оби ҳаёт атаб қай бири,
оби абёт бўлди таъбири.

Бари жаврар кучи борича
қофиялар чорбозорида.

Улар қатор келар мисли мўр,
улар зеҳн кўзин қилар кўр.

Аммо бошқа шоирлар ҳам бор
ишчилардай сафма-саф қатор.

Сўз кониға тушар ўшалар,
юзингни оч, дардинг ушалар.

Ажратарлар сени маъдандан —
ярқирарсан яшнаб қайтадан.

Бағрингдаги доғли ёшларни
юважаклар сўз фаррошлари.

Сендан эшиб ингичка торлар,
алвон тўқир сўзлуғ дилдорлар.

Яна кимдир туғ ясар сендан,
ишга шўнғир қадрини билган.

Ҳа, буларнинг юраги қайноқ,
булар сўздан ясарлар байроқ.

Шундай байроқ бўларсанки, сўз,
порлаб кетар сени кўрган кўз.

Ушламоқчи бўлса агар қўл,
бежисмсан бамисоли ноль.

Ёқмоқ бўлса сўқир жоҳил, ёв,
кучи етмас, ожиздир олов.

Атомлар ҳам қўрқита олмас,
лазерлар ҳам йиқита олмас.

Юксакларда турарсан мағрур,
қилпирарсан ерга тараб нур.

Инсонларга берарсан илҳом,
гузалликка чорларсан мудом.

Сендан байроқ тикканлар билан
ҳеч шубҳасиз мен ҳам бўларман.

Мендан қилма сен ҳеч вақт гумон,
хиёнатга бормам ҳеч қачон.

Сени олгум авайлаб қўлга,
сўнг отадай соларман йўлга.

Билки, менинг исмим Мир Азиз,
азизлайман сени ҳам шаксиз.

Айтган гапим қилмай қўймасман,
қилмай туриб асло ўлмасман.

НОЗИМ ҲИҚМАТ МОНОЛОГИ

Кўзларингдан раҳм нури оқар шу пайт,
ёндинг ахир дейсан менга, орқага қайт!
Раҳмат, дўстим, лекин менга очигин айт:
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Ҳақиқатни сотмоқдалар чорбозорда,
не-не ҳақгўй қочиб юрар чет-гузарда,
ёлғончилар қолаётир кўз-назарда,
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Ҳақиқатни қутқармоққа дармон керак,
дармон тугул, балки ҳатто қурбон керак,
жанглар сари етакловчи фармон керак,
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Мен қаршиман турмаларга, зўрликларга,
далаларда заҳарланиш — хўрликларга,
Мадад бўлиб пешонаси шўрликларга
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Йўлларимни ҳеч ким ҳеч вақт тўса билмас,
ҳеч ҳаққи йўқ, қуллик энди ўса билмас,
зулмларнинг бўронлари эса билмас,
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

Туғилдикми, доим озод яшаш мумкин,
сохталикни улоқтириб ташлаш мумкин,
ер юзида мангу шодлик яшаш мумкин,
мен айтмасам ким айтади ҳақиқатни?

БИР ПРЕМЬЕРНИНГ ҰЛИМИГА

Мен уни кўрмаганман,
у ҳам мени.
У менга ёмонлик қилмади,
мен ҳам унга.
Аммо ўлимига ачинмай,
кулдим.

Ўлимга кулмоқлик ахлоқдан эмас.
Аммо кулдим.

Кулдим:

Гарчи бир премьернинг ўлими
ҳеч нарсани ҳал қилмаса-да
ва бу менга ҳеч нарса бермаса-да.

Кулдим:

чунки бу премьер ўз армияси билан
ўзга юртга кирди,
менинг юртимга бўлмаса-да.

Юртни босди,

элни босди

эркни босди...

Менимча, бундай премьерлар ўлса
йиғламоқ шарт эмас.

Ж О М

Дастурхон тўкиндир, дўстлар жамулжам,
терисига сиғмай кетмоқда одам.
Қувончдан кўкракда ўйноқлар юрак,
яшариб кетганга ўхшайди олам.

Бу дамни кутганман эртаю кечин,
дўстсиз зулмат босар одамнинг ичин.
Аммо юз йил умр кечиргнинг келар
дўстликдай бир неъмат борлиги учун.

Дўстлар-ла барқ урар муқаддас орзу,
орзули дунё ҳеч бўлмас қоронғу.
Дўстларим бор бўлса ичишим мумкин
май тугул қадаҳда бўлса ҳам оғу.

Дўстми, ёв?— айирар босилган қадам,
оғир курашларда билинар одам.
Ўрнингиздан туринг, сиздан илтимос,
мен бир сўз айтайки, сиз кўринг баҳам.

Йиллар бамисоли беаёв хипчин —
савалар, аниқлар дўстликнинг кучин.
Мен жом кўтараман зарб еб йиқилган,
ер тишлаб, қайтадан турганлар учун.

Булар қайтишмаган қўрқиб қирондан,
инқилоб йўлида кечишган жондан.

Аmmo омон қолган сабил жонлари,
ажал ҳам қочаркан марди майдондан.

Ватан жангларини муқаддас билиб,
сафларни метиндай мустаҳкам қилиб,
ёвга ташланганлар мунқордай тикка,
ганим ғовларини тилкалаб, тилиб.

Буларни туққандир матонат, чидам,
булар тез воз кечмас ўз қиличидан.
Булар олдиришмас оғзидан нонни
ва хоинлар чиқмас булар ичидан.

Булар мансабни деб, мартабани деб,
едириб юрмаслар кўпчилик ҳақин.
Булар бўйсунини кўришмайди эп,
ўчиришар бошда чақнаса чақин.

Буларни йиқсалар, яна жам бўлиб,—
тишни-тишга тираб, турарлар қайта.
Тагин она халқ деб ўлиб-тирилиб
олдинга борарлар қўшиқлар айта.

Дўстлар! Томоғимга шу сўз тиқилган.
Қалқсин сақлаганлар энг сўнгги кучин.
Шу жомни олайлик зарб еб йиқилган,
ер тишлаб, қайтадан турганлар учун.

* * *

Қосмик бўшлиқларда «учар ликоп»дай
зумда пайдо бўлиб, зумда йўқолар
хотира лавҳалари.

Гоҳ олис тарихни ёритар,
гоҳ келажакни
тасаввур шуълалари.

Умид мотоцикли учиб борар
ҳаётимнинг асфальтсиз, нотекис
йўлларида.

УЙҚУСИЗЛИК

Уйқум келаётир.
Қаттиқ ишлаганман,
аммо ухлолмайман нимагадир.
Қовоқларимда муаммолар юки.
Сезиб турибман:
кўзларимнинг оқи қонталаш,
қип-қизариб кетган.
Юрагимда
севгисираган,
эрксираган
одамларнинг ташвиши.
Ташвиш юки кўзларимнинг
юмилишига
йўл қўймаётир.
Мен ухлашим керак.

ҚОРА ДЕНГИЗ БИЛАН ХАЙРЛАШУВ

Ш. А. га

Хайр энди, Қора денгиз,
хайр энди, катта сув.
Кун кўрарман яна сенсиз,
мени олиб кетар «ТУ».

Сирдарёнинг бўйларида
сени ўйлаб юрарман.
Сен ҳақингда афсоналар
ёниб куйлаб юрарман.

Чақир, яна келай, дея
тўйгани шов-шувингга
жон-жаҳд билан танга отдим,
Қора денгиз, сувингга.

Қора денгиз, эрки денгиз,
қирғоқингда юргим бор.
Бир ой эмас, бир йил эмас,
то ўлгунча тургим бор.

Аммо-лекин, иложим йўқ,
жон денгизим, кетарман.
Бутун севги-муҳаббатим
ич-ичимга ютарман.

Бир сўз айтай қулоғингга
чиқар чоғи шу «ТУ»га:
«Мен келаман қирғоқингга
куйлаш учун мангуга».

МУҲАББАТ НИҲОЛИ

Ниҳолки унаркан — номи муҳаббат,
бир шохи ҳайрату бир шохи ғийбат.

Ҳайрати етаклар улуғ ишларга,
ғийбати дуч қилар тикон-нишларга.

Мен сени қачонки севибман, жоним,
қаршимда ясланди ижод майдоним.

Сен унда мустаҳкам таянч нуқтамсан,
оламини қўзғовчи гўзал луқмамсан.

Паҳлавон туйғу-ла урарман жавлон,
жисмим ўртаса ҳам минглаб ниш-тикон.

ЕЛГИЗ ОТ ҲАМ...

«Ёлғиз отнинг чанги чиқмас,
чанги чиқса донғи чиқмас...»
Бўлмаган гап, бўлмаган гап!
Чанги чиқар ёлғиз отнинг,
донғи чиқар ёлғиз отнинг,
фақат чопса, фақат чопса!

Жанга кирса ёлғиз от ҳам,
ёвни сурса ёлғиз от ҳам
тўс-тўполон ғорат солар.

Худоларнинг оловини
ўғирлаган Прометей
ёлғиз от-ку, ёлғиз от-ку?!

Босқинчилар лашкарини
биёбонда адаштирган
ватанпарвар мард Широқ ҳам
ёлғиз от-ку, ёлғиз от-ку?!

Данко ахир ёлғиз от-ку?
Сусанин ҳам ёлғиз от-ку?!

Тўғри, фақат ёлғиз отлар
ажалидан бурун ўлар —
қурбон бўлар, қурбон бўлар.

Эвазига аммо, дўстлар,
халқин халос этар улар...
халқин халос этар улар...

* * *

Сен мени кечиргин, жажжи малагим,
хаёли паришон жони ҳалагим,
кунингга ярагим келар, ярагим.

Адо бўлмайди иш, якунлаш оғир,
ишлаш шартмас яғринг бўлгунча яғир,
аммо ишламасанг кун ўтмас ахир.

Биламан, нимадир зорлик, муҳтожлик,
яра очар тоқлик ва ноиложлик.

Мен доим тобеман муҳлат дарсига
мени михлайди у стул-курсига.

Кўнглимизда эса бошланар очлик.

* * *

Уйқуга кетдингми, толиққанмидинг,
сочларинг ёстиққа сочилибдир.
Ажабо, орзингга гул экканмидинг,
лабларингда очилибдир.

Мен гафлат дарёсига оқмайман.
Сен ухла, уйқинг ҳам бир сўлим.
Ўлимни алдайман, мижжа қоқмайман —
дахлсиздир сенга ва менга ўлим.

Сени авайлайман, гўзал оққушини
авайлаган каби мовий кўл.
Сени авайлайман, танҳо қудуғини
авайлаган каби катта чўл.

Сени авайлайман сукунат сингари
айтилмаган муқаддас сўз бўлиб.
Сени авайлайман нур каби шошилган
меҳр-муҳаббатли кўз бўлиб.

Ухла, тушларингда нурлансин йироқлар.
Эркинлик тушларин тилайман
ва сокин сувлардай сени қучоқлаб
уйқунг нилуфарин авайлайман.

ҚАЛБИМНИНГ БИР ТОМОНИ

Хаёлимда қалбим баҳайбат эди.
Ҳеч нарсани тугмас ичига:
кечиришни билар,
унутишни билар,
кенглигини қилар дея ўйлардим,
йўқ,
кечиролмас экан баъзи нарсаларни.

Хусусан хиёнат,
хиёнатни кечиролмас экан қалбим.
Бир дўстим хоин бўлиб чиқди.
Мен уни йўлидан қайтармоқчи бўлдим.
У сўзимга кирганини билдирмоқчи бўлар менга.
Балки, хоинликни ташлагани ростдир.

Аммо...
Аммо уни кўрсам кўнглим айнайди.
Туғилгандан бери ҳаммомга бормагандай
ҳис қиламан ўзимни
уни кўрсам.
Келажак қоп-қоронғи бўлиб кўринар
уни кўрсам.

Сочимда оқ тола кўпаётганини
ҳис қилиб тураман
уни кўрсам.

Қўзларим очиқ бўлатуриб
гулларни кўрмайди,
қушларни кўрмайди,
қизларни кўрмайди
уни кўрсам.

Оғир-оғир ўйларга ботаман:
у ахир асл инсон фарзанди эди,
асл инсон фарзандида
нечук, қайдан туғилди хиёнатга майл?!
Ким уни хоинга айлантирди,
қайси кўзбойловчи?!

Хаёлимда қалбим оламдай кенг эди,
аммо хиёнатга тор экан,
бир хиёнатни ҳам кечиролмас экан ҳеч қачон
мен баҳайбат деб ўйлаган
ана шу бечора сахийгина қалбим.

ТЕРАҚЛАРДАН ИЛТИМОС

Келурми, деб сўрасам
барглар бошин сараклар,
на кабутар, на одам
ёр жавобин дараклар.
Уйдан чиқса, бироз-чи,
таъзим қилинг, тераклар
ва айтинг ул аразчи
бизга жуда кераклар.

Оқ теракжон, сен учун
махсус айтар гапим бор:
бахтим юришиб бугун
шу тарафдан ўтса ёр,
оқ барглариинг йўлига
тўшалгани сочилсин,
кулиб боқиб ўнгига
қулфи дили очилсин.

Сен, кўк терак, ҳозирдан
бир мусиқа ўйлагин,
қулоғига шивирлаб
майин-майин куйлагин.
Ортга қайтса, яхши бил,
тортқилагин куйлагин,
йўлини тўс, зўрлик қил,
қайтишга йўл қўймагин.

Кетиб қолса у барно
олам бизга тор бўлар.
Ҳаётимиз бемаъно,
кунларимиз хор бўлур.
Биз-ла бирга бўлсалар
юксаламиз фалакка,
ўн саккыз минг оламни
сиғдирамиз юракка.

Қани, десам, оққушим,—
барглар бошин сараклар.
Бугунги кўрган тушим
ёр келур, деб дараклар.
Уйдан чиқса бироз-чи,
таъзим қилинг, тераклар
ва айтинг ул аразчи
бизга доим кераклар.

* * *

Емғир ёғиб ўтган,
Ҳувиллайди боғ.
Яланғоч олмалар нохуш уйқуда.
Атрофда қарғалар яйрашар: қор-қорғ!
Майсалар унибди бевақт, осуда.

Ҳалиям ҳавонинг қовоғи солиқ,
Қора от ўтларга урмоқда оғиз.
Келинг, от, озгина ҳасратлашайлик,
сиз ҳам мен сингари юрибсиз ёлғиз.

ТЕЛЬМАН МУҲАМЕДОВ ХОТИРАСИГА

Қўлдан бошқа қуроли бўлмаган бир инсон ҳалок бўлади.
Поль Элюар

Тельман кетди орамиздан,
Тельман кетди.

Қулоғим битиб
шанғиллай бошлади.
Ўлимдан хабарим бор, дедим,
Ўлимдан хабарим бор.
Мағрурланиб кетганим йўқ
ҳаётимдан, ўрнимдан, лаёқатимдан.
Ўлимдан хабарим бор,
Ўлимдан.
Огоҳман
қадамимдан,
сасимдан,
нафасимдан.
Хабарим бор ўлимдан,
хабарим бор.

Тельман кетди орамиздан.
Ҳеч ким била олмади ростини.
Жасади топилди зинапоя остидан:
мияси ёрилган эди,
танаси илиқ эди ҳали...
Нима бўлди, Тельман?
Рақибларинг уришдими бошингга?
Ё зерикканмидинг ҳаётдан,
Ўзингни отдингми

қуйига

учинчи қаватдан?

Нима бўлди, Тельман? Нима бўлди?

Гапир, азизим!

Сен сураткашлар ичида
қаҳқаҳалар гулдиросини

ўхшатгувчи эдинг.

Ҳатто кулардинг

ўзингдан

ўзинг.

Эҳ, майхўрликлар тузатилмас яра бўлди,

буни билардинг,

бундан кулардинг.

Аммо ўзинг ҳам

ўзингни тўхтатмасдинг,

кун ора маст эдинг,

ичмасанг бўлмасди нимагадир.

Пулинг бўлмаса дўстлардан олиб ичардинг.

Нега ичардинг, Тельман? Нега?

Кўргинг келмасдими соғликда сохта одамларни?

Кўнглинг айнирмиди ғийбатлардан?

Сен кетдинг

бевақт, бемавруд.

Дўстларинг доғда.

Хотира бўлиб ўтар кўз ўнгимдан

чизгиларинг, Тельман:

самимий, жозиб, кулагон Шум бола,

Насриддин,

Калваклар...

Сен кетдинг,

сен билан кетди

ёзилмаган

ёзиб улгурмаган суратларинг.

Қоғозбозлар,

мансабпарастлар,
порахўрлар,
мунофиқлар —
ҳаммаси қаҳқаҳангдан қутулди, Тельман...

Ҳаммаси қаҳқаҳангдан қутулдими,
қаҳқаҳанг битдими,
индамайсан, Тельман?!
Нега индамайсан?
Ахир, индамай-индамай
кетаверадимиз одам деган
сафларни ташлаб?!

Яшамоқнинг имкони йўқ умид қилмасдан,
кўзларингдан севги нурин кутавераман.
Қувончми бу, ғуссами бу — аниқ билмасдан
кўз нурингни вужудимга ютавераман.

Нурни кутмоқ, яхшиликдан умидвор бўлмоқ
Одам Ато фарзандининг кўҳна дардидир.
Шундай дардки, арзир унинг кўйида ўлмоқ,
кутиш дардин билган одам мардлар мардидир.

Ўзи асли мен нимани кутаман сендан?
Кутганим шу: севги фақат, муравват фақат.
Ўлгунимча, оғунимча ёки эсимдан
ҳар инсондан кутганим шу: меҳру муҳаббат.

Кута-кута кунларимни бағишлай бутун,
борлигимни нисор айлай қадамларингга,
саслардаги хотиржамлик, сочлардаги тун,
кўздаги нур, қобокдаги бодомларингга.

Умид қилмай яшамоқнинг ҳеч иложи йўқ.
Кутай сени йиллар бўйи, асрлар бўйи.
Умид учун мукофот бор. Бундан кўнглим тўқ.
Дарвишона ўтсин умрим ишонган кўйи.

Мен сингари бу дунёдан ўтарсан сен ҳам,
самоларда дуч келарсан менинг оҳимга.
Қучоқларсан, зорлигимни кўрарсан баҳам,
тасаннолар айтар руҳинг муштоқ руҳимга.

ҲОЛАТ

Бир сиқинти кирди кўксимга,
кетмаётир ҳайдаган билан.
Оҳ, у боқса менинг кўзимга,
қандайин дош бераман, билмам.

Алдамоқда уни бировлар,
мен биламан, у билмас лекин;
айтсам гангир, балки каловлар,
айтмасам мен ўртада хоин.

Гап қўрқишда эмас мутлақо,
андишалар ёқар ичимни.
Ҳеч нима йўқ оламда бақо,—
ўйлатмапти бу гаплар кимни.

Аммо бор-ку раҳм ва шафқат,
адолат ҳам бор-ку, оламда!
Каммиди у чеккан машаққат,
қоврилгани шунчалар ғамда?

Нега керак уни алдамоқ,
кимга керак уни камситиш!
Бунингсиз ҳам қалби — минг ямоқ,
илма-тешик бордоқдай идиш!

Арзимаган бир зарба билан
осон уни синдириб ташлаш.

Аmmo нега керак бу, билмам,
кимга керак бундай иш бошлаш?!

Бир сиқинти кирди кўксимга,
кетмаётир ҳайдаган билан.
Оҳ, у боқса менинг кўзимга,
қандайин дош бераман, билмам.

Мен таниган, мен ҳурмат қилган
одамларнинг ноқис ишлари,
сўнгра лоқайд ғоз юришлари -
йиғлатмоқда мени дафъатан.

ИТЛАР УВИ

Итлар увламасми сизлар тарафда,
нечун ўчиб кетди рангингиз бирдан?!
Итлар ҳам нолийди, ҳа, ҳафта-ҳафта,
итлар ҳам шиквалар қилар умрдан.

Соғинчлар бағрини эзар ногаҳон,
ногаҳон калтак ер, дардга чалинар.
У ҳам ёш пайтларин эслар ногаҳон,
кимгадир осмонга увлаб ялинар.

Елғиз ўзимизни ўйлаб ҳаммамиз,
чўмиб шаҳарларнинг шов-шувларига,
тирикчилик экан, ҳеч ўйламабмиз,
ўрганиб кетибмиз ит увларига.

* * *

Эсингдами, жоним, пахтазор тун,
«Бешйиллик» совхози, ўтлар олами?
Мен баъзан илжайиб эслайман уни,
ўша тун бўлганди қалблар байрами.

Қўлларинг елкамда, кўзинг кўзимда,
лабларинг титрарди, бўса тиларди.
Ихтиёр кетганди менинг измимдан,
бизларни эркалаб шамол еларди.

— Ҳой-ҳой фалончию! Фалончихонуу!—
Сени излаб қолди қўшнинг Дилором.
— Ҳой-ҳой пистончию! Пистончихонуу!—
Сени излаб қолди қизлар беором.

Сен-чи? Индамадинг. Қотиб турдинг тек.
Маҳкамроқ қучишиб ўтдик панага.
Зўрға ажралишдик. Сўнгра... ажрашдик...
Ажрашиб кирдик биз янги санага.

ХОТИННИ ТЕРГАШ

Хотиним ишидан бўшади.
Чиқиштирмадилар.
Бошқа иш топдию хотиним
ойлиги ёмонмас,
ҳаммаси жойида,
аммо бу қалбимнинг
тўхтовсиз оғриғи

нимадан,

қаердан,

билмайман...

Ҳой, менга қара, хотин,
аҳмоқ,
нима қиласан
ҳаққинг учун
курашиб?

* * *

Ун ойлик бир қизчам шайтонлаб
ўн кунда ўтганда оламдан,
устимга ғам тоғи йиқилиб
қутилмай қолганда аламдан,
таъналар тошини отишиб,
боболар бошимни эгдилар:
оталар гуноҳи туфайли
болалар кетишар, дедилар.

* * *

Чарчама, севгилим,
озгина дам ол,
ҳали ҳаққинг кўпдир ёшликда сенинг.

Юр кўча кезамиз,
юрақол энди,
кей кўлингги берақол кўлимга.

Нега ҳарсиллайсан,
секин юрайликми,
нега кўзларингдан тўкилар руҳсизлик?

Нима зериктирди,
нима чарчатди,
менми юрагингга озор ташлаган?

Дарахтларга қара оявоқ либосли
худди келин тушган пайтингнинг ўзи.

Чаналарга қара, учар тепалардан,
қор коптоқлар физиллар ҳаволарда,
яхмалак отар типирлаган оёқлар.

Қўмсамадингми сен болалик,
шўхликни?

* * *

Эндигина қовушган ошиқ сингари
айрилиқ кунлари олдидан
сийпалардим қўлларини,
термилардим кўзларига,
у эса қарамасди кўзларимга,
жавоб қайтармасди қўллари
ва самолётга минаркан
сира бир қайрилиб қарамади орқасига.
Болалар чопқиллашарди аэропортда —
Мирсодиқ, Мирвосил, Мираҳмад —
саккиз ёшли, етти ёшли ва икки ёшли
ўғилчаларим,
менга қўл силкиб-силкиб кетишарди,
у эса
сира бир қайрилиб қарамади
орқасига,
юрагимда ҳукмрон эди
баҳайбат бир Елғизлик.

* * *

Юрагим қинидан чиқиб бородир,
ахийри кўксимни шартта ёродир,
бутун иродамни ерга қородир,
мен нетай томирда жўш урса қоним?

Айтмайин дейману айтаман яна,
сўз бериб қўяман, қайтаман яна,
тўлқинга кўмилиб кетаман яна,
мен нетай ичимга сиғмаса жоним?

Сен кетсанг, бўшлиқлар мени кутодир,
аждаҳо комига аста ютодир,
умуртқам ичидан заққум ўтодир,
мен нетай қуласа бу хонумоним?

Сен келсанг, бошимдан ёнилар зарлар,
табассум қиларлар йўллар, гузарлар,
кўнглим осмонда бахтлар кезарлар,
мен нетай сен билан яшнар жаҳоним?!

* * *

Инсоф берсян ўзингга.
Ўзбек халқ қўшиғидан.

Меҳрим тушди сўзингга,
айтолмайман юзингга,
тилим қисик айтишга,
инсоф берсян ўзингга.

Майли, асло келмагин,
майли, мени севмагин.
Ишқ ханжари кўксимга
қадорлигин билмагин.

Йўқ, ичингга олмагин,
мен кутай, сен бормагин.
Фақат йиғлаб, сиқилиб
юрагимни ёрмагин.

Ўтиб қолар ёшлигим,
бу олов бебошлигим.
Чапак чалиб қоларсан
ўлсам, қалам қошчилигим.

* * *

Дилингдан ўтганин билиб турибман...
ва лекин меники унданам баттар.
Кўзингда соғинччи кўриб турибман
ва лекин меники унданам баттар.

Излайди қайда деб севги маскани,
бир холи лаҳзани, қодир лаҳзани,
муттасил излайди хаёлинг мани
ва лекин меники унданам баттар.

Ажабо, нимага поклик мунтазир?
Зум учун асрни бермоққа ҳозир.
Қўлларинг ненидир қидирар ҳозир
ва лекин меники унданам баттар.

Сенмисан шу, жоним, йўл аро ҳайрон,
одимлар паришон, сочлар паришон,
кўзлардан оқмоқда томчилар нолон
ва лекин меники унданам баттар.

Қурисин одатлар, қонун, бидъатлар,
бизнинг йўлимизда турган иллатлар —
тилингдан учмоқда минглаб лаънатлар
ва лекин меники унданам баттар.

* * *

Я помню чудное мгновенье.

А. С. Пушкин.

Эсимдадир у ажойиб кун:
кутубхона, ўн қават жавон,
қўл чўзардинг нарвондан беун,
китоб узатардим сен томон.
Хона бўйлаб таралар эди
ҳадик тўла нафис овозинг.
Юрагимни яралар эди
латиф сасли мулойим оғзинг.
Чеҳрангдаги ранг тиниқлиги,
кўзларингда титраган жайрон,
жилвангдаги тонг илиқлиги
этар эди мени паришон.
Борлигингда бор эди бир мунг,
яширардинг уни ва лекин,
тикилардим сенга бўлиб гунг,
узатардим китобни секин.

РАШК

Томирингни ушлаб кўриб
уришига зеҳн соламан,
ҳар зарбидан маъно териб
хаёлингни пайқаб қоламан:
ўйлаганинг Бобир байти,
кўзларингда йилтирайди ашк.
Мен тураман тошдай қотиб:
борлигимни ўртар буюк рашк.

Бугунги хайрлашув тонги
кўзларингда тинмади оқим.
Ерга эмас, ичимга тўкиларди
шўртанг сув.
Биз уч ой яшадик бегоналардай.
Бир ҳафталик топишувдан кейин
сени ташлаб кетмоқдаман
яна узоқ муҳлатга.
Кетишимдан астойдил хафа бўлдинг:
«кетказгим келмайди сизни» дединг,
гўё мен урушга кетаётгандек.
Кўзларингга қалққан бу мўлдир,
бу аза, бу азоб, ғам-алам
мен билан ёнма-ён жўнади.
Сени юпатишим керак эди, биламан.
Тилим бурилмасди тасалли учун.
Қошқийди тушунмасам юрагингни,
қошқийди кўрмасам юрагимни.
Биз унутилмас озорлар бердик
бир-биримизга,
биз излаяпмиз бир-биримизни
қоронғиликда,
қўлларимиз узатилган бир-бирига.
Аммо тополмасмиз бир-биримизни.
Охири мажҳул йўллардамиз
иккимиз ҳам.

* * *

Боғлар сенсиз ҳувиллаб қолди.

Маъруф Жалил.

Чорлай-чорлай айтиб ашула,
уфқларда кутарман сени.
Кўзларимда сўнгунча шуъла,
уфқларда кутарман сени.

Етиб борар бир кун овозим
ва англарсан қалбдаги розим,
келарсан-ку, эй сарвинозим,
уфқларда кутарман сени.

Адашганми истаklarим ё
ва орзулар топганми фано?
Кўзларим тўрт бўлиб бемаъно,
уфқларда кутарман сени?

Эгаларинг зўрми, буюкми?
Таомлари жуда қуюқми?
Қорнинг тўқми? Умидинг йўқми?—
Уфқларда кутарман сени.

Сочинг танғиб, телпакми кийиб,
келгин ахир, Барчиним, ийиб,
рақибларни қўяйлик тийиб,
уфқларда кутарман сени.

ҲАЙКАЛЧА

Тунда бир воқеа ёдимга тушди:
пластилиндан бир қиз ҳайкалини ишлаб
менга совға қилганди Муҳаммад Солиҳ,
уни иш столимда қолдиргандим.
Бир айланиб келсам
кимдир ҳайкалчанинг оғзига
сигарет тиқиб кетипти,
бошига пиёла қоплаб.
Негадир 1941-йилнинг қишини
эсимга туширди бу воқеа.
Фашистлар
19 ёшли партизан қиз — Танянинг оғзига
сигарет гиқиб, роҳатланиб кулишарди.
Столимдаги ҳайкалчанинг оғзидаги сигарет
ва
бошидаги пиёла
ҳақорат қиларди
менинг руҳимни.
«Бундай иш қилмоқ учун
катта ақл талаб қилинмайди»,
деди Муҳаммад Солиҳ.
«Мен сизга бошқа ҳайкалча
ясаб бераман!»—
дер эди Муҳаммад Солиҳ.
Аммо ҳеч юпанмас эди
менинг ҳақоратланган руҳим.

АРМОН

Шухрат Абдурашидовга

Бир нарсалар ёзгим келади,
бир нарсалар қалбингга муносиб,
ақлимни идора қилолмайман
ҳаяжоним, туйғуларим босиб.

Сен бизни ташладинг кетдинг,
не-не мўлжал қолди ҳавода.
Сени ҳеч вақт ҳеч қачон тополмасмиз
дунёни кезсак ҳам пиёда.

Қани сенинг узрли табассуминг,
Лабларингга қўнган очунлар?
Тунлари гўзал қўл дарчамни тақиллатмас,
Тун бўлиб ўтаверар эндиги тунлар...

Бетинч юрак соҳиби, қўлинг узат,
Дўстсиз ишлолмасдан бошим қуйи.
Бир умрлик мотам нима, англадим,
ҳувиллаб ётипти қўнглимининг уйи.

Фақат бир тасалло: тасвирларинг
дунёмиз тураркан — турарлар.
Яхшилик ва адолат нуруни
кўзлардан юракларга урарлар.

* * *

Ҳа, биламан, бари муваққат:
гали билан йиқилар бир-бир,
ўтиб кетар дўстлик, муҳаббат,
ўтиб кетар қисқа бу умр.

Илоҳа деб билган одаминг
афсонадай тугаши мумкин,
зое — баъзан эзгу қадаминг,
ҳаммасига ўлимдир якун.

Ушалмай ҳам тугайди армон,
тугаб битар юракда хоҳиш.
Паррак каби айланар замон,
бошланар ва қайта тугар иш.

Вафо деган ривоят билан
ўз-ўзини юпатар одам,
юрагингни заҳарлар илон
ва тоғларда кесилар бодом.

Мангу эмас салтанатлар ҳам,
омад келар ҳаммага бир-бир,
хоҳи қаҳр, хоҳи қил карам,
самар бермас умрлик сабр...

Майли дунё, майли бу чаман
фоний бўлсин, муваққат бўлсин,
сени қучиб яшай бераман
Яхшилик ва Муҳаббат учун.

ЧИЛИ ФОЖИАСИ — МЕНИНГ ФОЖИАМ

ИУҚ СУЗИНИНГ ОТИЛИШИ

...Бу қийноқдан бутун тун бўйи қичқирмоқ керак!
О, шафқат қил, юрагимга
санчилган байт!...

Габриэла Мистраль.

Оғриқ!
Қийноқ!
Санчиқ!
Юракларимнинг илдиз-илдизида
бетиним оғриқ!
Бўғилиб-бўғилиб,
отилиб чиқар ичимдан
хайқириқ,
норозилик!
Сальвадор Альенде...
Сальвадор Альенде...
Уч йилда
эллик йил ишлаган инсон,
ҳақиқат ва қонун эшигида
ҳақиқат ва қонун посбони,
озодлик қўриқчиси,
халқ бошлиғи —
Биринчи Президент...
Унга ультиматум бердилар
эркинлик ва муҳаббат душманлари,
унга буюрдилар
Муҳтарам Кураш Йўлидан
четроққа ўтиб туришни.
Аmmo у «йўқ» деди, йўқ!
Йўқ, йўқ, йўқ, йўқ!
У биларди «йўқ» сўзини отажакларини.

Аmmo қайтөлмасди ортига:

ташлаб кетолмасди

орзуларни

танҳоликда

эсанкиратиб...

Ва орзулар отиб йиқитилди.

Ва орзулар оёқ ости бўлди.

Бир инсонга — бир пулемёт...

Шармандалик!

Чағалайлар қичқирар

океанлар устида.

Замбараклар гумбурлар

янгиликлар устида.

Йиғламанг,

Ортенсия,

йиғламанг!

Роҳат бағишлайди кўз ёши олчоқларга.

Йиғлама,

болакай,

йиғлама!

Фақат эсингда тут

«Йўқ!» сўзининг кўйлагига

оқиб тушаётган қонни...

Қонни!

Қонни!

Кўрдингми, болакай?!

Бу манзара қолсин қорачиғингда...

Сенга ҳам бир кунни навбат келади,

сенинг ҳам кўчангда байрам бўлади.

Ахир мумкин эмас

«Йўқ!» сўзи

ер бағирлаб ётаверса

еганича ўқ!

Ахир қачонгача

«Йўқ!» сўзини йиқитарлар,

қачонгача?!

СИЁСИЙ МАҲБУСЛАР

Менга сизар икки жаҳон,
Мен бу жаҳонга сирмасман.

Насимий

«Досон оролида сиёсий маҳбуслар учун 800
кишилик концлагерь қурилмоқда».

«Правда». 3 декабрь, 1973 й.

«Ҳозир Ла-Сарен шаҳридаги турмада 613 сиё-
сий маҳбус бор».

«Правда». 5 декабрь, 1973 й.

Мен сиёсий маҳбусман.

Сирмайман:

уйимга,
хотиним бағрига.

Сирмайман кўчага.

Сирмайман ишга.

Сирмайман:

заводга,
муассасага,
далага,
шудгорга,
қуруқ саҳрога.

Сирмайман:

юртимнинг тупроқларига,
на ерга,
на осмон,
на замонага,
фазокорлар даври
ҳатто космосга

сирмайман, сирмайман.

Чунки мен

бошқача одамман.

Чунки мен сиёсий маҳбусман.
Мени тунашга мажбур қилдилар:
 кўприклар тагида,
 қувурлар ичида,
 молхоналарда.

Мени қулоғимдан чўздилар.
Мени қўлларимдан чекдилар.
Мени тилларимдан кесдилар.
Аммо мен

 жимгина
 яшай оямайман!

Чунки мен
сиёсий маҳбусман.
Шугина, холос...
Қул эмасман!

АҚЛЛИ БОШЛИҚЛАР ХУСУСИДА

Чили Компартиясининг бош секретари сенатор Луис Корвалан Досон оролидаги сиёсий маҳбуслар қамокхонасига жўнатилди.

(Газеталардан)

Сиз, буйруқсевар
 калтабин амалдорлар,
халқ бошлиқларидан қўрқасизлар.
Айниқса
улар ақлли бўлса,
айниқса
 улар коммунист бўлса,
 мустақил фикрласа...
Мустақил бошлиқларнинг
тинч уйқуси,
тинч нафаси
сизларга пулемёт бўлиб туюлар.

Эл билан суҳбати
исён режалари бўлиб туюлар.
Мунча қўрқмасангиз
ақлли бошлиқлардан?!
Тушунарли,
тушунарли:
қўрқув,
таҳлика...
Сиз ўзингиздан қўрқасиз,
нодонлигингиз сув бетига пуфакдай
қалқиб чиқишидан қўрқасиз.
Ва шунга кўра,
фикрли бошлиқларни
элдан йироқ туширасиз,
Ватанидан жудо қиласиз,
ўсган,
улгайган
еридан
бир ўтдай (асли гулдай)
юлиб оласиз,
айбсиз айбдор қиласиз.
Сиз фақат тушунмайсизки,
уларни
йўқотган билан,
уларни
сургун қилган билан,
уларни
қамоққа олган билан
қутула олмайсиз
янги ақлли бошлиқлардан.
Улар кўкат сингари униб чиқаверар
ер бағридан,
улар сара бодроқ сингари отилиб чиқаверар
халқ ичидан.
Сиз ўрнингизни беришга мажбурсиз
ақлли бошлиқларга!

ТИНЧЛИК ВОҲАСИ

Генерал Густаво Ли: «Чили — тинчлик воҳаси»,
деб баёнот берди.

«Правда», 5 ноябрь, 1978 й.

Биз ҳеч нарса билмаймиз.
Дунёда гувоҳлар йўқ.
Бизнинг қулоғимиз қар.
Бизнинг кўзимиз кўр.
Ҳа! Бу ўлка шундай бир воҳаки,
унда на аристонлар бор,
на ғайриқонуний жазо ва ҳукм.
Бу ўлкада

стадион воқеалари бўлмаган,
болалар қамалмаган эркин севгани учун,
Бу ўлкада халқ бошлиқлари отилмаган,
ҳибс этилмаган,
сургун қилинмаган.

Бу ўлкада қалбаки протоколлар тузилмайди,
ҳурмат қилинади сиёсий очлик.
Ҳафталаб сувда сақлаб,
жондан безор қилиб
йўқ айблар қўйилмайди бўйинга.
Олимлар бекордан бекорга
пораҳўр сифатида кесилмайди.

Бу ўлкада ўз туғилган жойини бир кўришга
бирорта интизор киши йўқ.

Бу ўлка
шундай бир ажойиб ўлкаки,
шундай бир оппоқ,
шундай бир оппоқ ўлкаки,
шундай бир тинч воҳаки бу ўлка...
Ҳали бирон марта
ҳеч ким ўзини ўзи

ёқиб юбормаган,
ўзини ўзиб отиб ўлдирмаган,

ҳеч ким инфаркт бўлиб —
юраги аламдан ёрилиб ўлмаган.
Шунақа бу ўлка,
шунақа...
Тинчлик воҳасидир бу ўлка...

ХОТИРОТ МАСАЛАСИ

Генерал Пиночет Чили граждaнларига мурожаат қилиб, Альенде давридаги демократик эркинликларни унутинглар, деди.

Москва радиоси. 24 февраль, 1974 й.

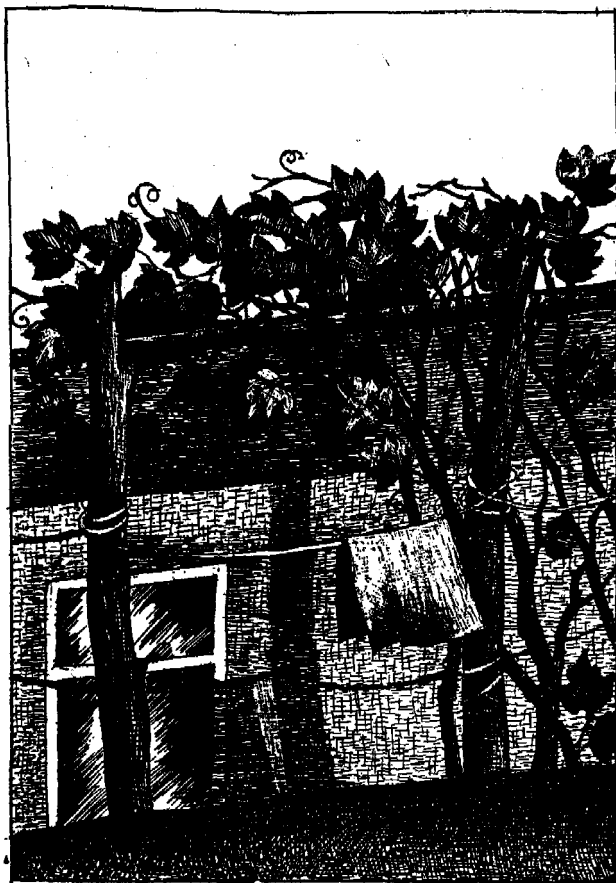
Қандай унутаё офтобни,
офтобни кўрган бўлсам, қандай унутаё?
Қандай унутаё қиз болани,
лабидан сўрган бўлсам, қандай унутаё?
Қандай унутаё озодликни,
таъминни билган бўлсам, қандай унутаё?
Қандай унутаё уфқни,
кўрган бўлсам уфқни найкамалаги билан,
қандай унутаё?
Қандай унутаё ўзимни ўзим ахир,
ўзимни таниган бўлсам,
қандай унутаё?

ҚАСАЛЛИК

Осмон чегара билмас,
дарё чегара билмас,
ёмғир чегара билмас,
фасл чегара билмас.
Инсон чегара қурар,
инсон ўзини чеклар.
Қушлар миллат айирмас,
инсон миллат айирар.

ҲАҚИҚАТНИНГ КЎЗЛАРИ

Янги шеърлар

**ЕШ АЛИШЕР,
АБДУРАҲМОН ЖОМИИ ҲУЗУРИДА**

Оқ йўл тила менга, пирим,
узоқ йўлга чиқмоқдаман.
Олис йўлдан қўрқмоқдаман,
оқ йўл тила менга, пирим.
Уйлаганим шундай баланд,
шундай баланд мисли осмон,
унга етиш эмас осон,
балки осой қолиш бешон.
Оқ йўл тиланг менга, пирим,
оқ йўл тиланг менга, пирим.

Ўрмонлардан ўтаман мен —
паланглар бор йўлларимда.
Уммонлардан ўтаман мен —
наҳанглар бор йўлларимда.
Оқ йўл тиланг менга, пирим,
оқ йўл тиланг менга, пирим.

Назаримда: турли эллар,
турли тиллар... овир йиллар...
Маломат бор йўлларимда,
қиёмат бор йўлларимда,
асорат бор йўлларимда,
сиёсат бор йўлларимда.
Оқ йўл тиланг менга, пирим,
оқ йўл тиланг менга, пирим.

Шубҳа қилманг, ниятим оқ,
Дастурамал мен учун ҳақ.
Имоним бут юрагимда,
тошқин қувват билагимда.
Тилимизни обод қилсам —
туркий «Хамса» бунёд қилсам,
туркимни мангу шод қилсам —
ҳар халққа тенг озод қилсам —
қалбимда бир шудир армон,
йўлим бўлса дейман равон:
хасталиклар чекмасин ҳад,
ишим битсин соф-саломат.
Оқ йўл тиланг менга, пирим,
оқ йўл тиланг менга, пирим.

ШОИРНИНГ УЛИМИ

М. Ю. Лермонтов хотирасига

Сочини устарада олдириб
черкасча қалпоқ кийиб юрарди
Николай Мартинов,

тўни зарбоф,
ханжарининг нақши
қоракумуш.

Лермонтов билан
бирга ўқиганди
юнкерлик мактабида.

Шеърлар ҳам ёзарди.
Улар қиличбозликда тенг келардилар,
шеърда ҳеч қачон.

Бири қизиқмас эди
унвонларга,
нишонларга.

Бири ўлиб-тириларди.
Бирини севардилар
оддий гусар бўлса ҳам,

Биридан кулардилар
миралай унвонига
қарамай.

Ва бир кунни зиёфатга келди
Николай Мартинов
ялтироқ бошида

черкасча қалпоқ,
эгнида зарбоф тўн,
белида қоракумуш нақшли

солланган ханжар.

— Катта ханжарли тоғлиқ!— деди гусар.

Миралай дуэлга чақириб,
ўлдирди уни,
Уч сўз учун ўлдирди.

Ва мен ҳеч тушунмайман:
нега ўлдирди уни,
нега?

Сўз учун ҳам ўлдирарми
одамни одам?!

Нима десин шоир,
унинг фикрича,
нима десин?!

Гапирмасинми, индамасинми?
Кўрганини айтмай туrolмас шоир,
кўрганини айтмай яшолмас шоир.

Нима десин шоир
кўриб турса ахир,
кўриб турса ахир?!

ТЕРИМ КУНЛАРИ

Қуёшли ва булутли ғанимат куз кунлари
Ўзбекистон бир майдонга айланар

юлдуз шаклидаги,
чаноқ шаклидаги.

Барча сўқмоқлар туташар шу чаноққа,
оқим-оқим оқиб келар одамлар шу юлдузга,
оқим-оқим оқиб келар автобус қаторлари
шу майдонга,

кошинкор катта бир гумбаздай товланар
барча терлар бир терга айланиб.

Бир жисм бўлиб қолар —
улкан бир жисм —

одамларнинг ҳаммаси.

Ва бу одамларнинг ҳаммаси —
бу улкан бир жисм —

шу қадар аломат:

кўниккан куз кунлари шундай ўтишига,
ортиқча ўйлашга вақти йўқ,
ортиқча ухлашга вақти йўқ,
ўйлагани бир нарса: пахта!

Пахта деган илоҳий ўсимлик бор дунёда —
қиймати баланд,

қиймати жуда ҳам баланд,
инсоннинг ўзидан кам эмас қиймати
ва бу одамларнинг ҳаммаси —

бу улкан бир жисм —

болалар, ўсмирлар, катталар —

келлилар, онадар, чоллар —

эгатлардан чиқмас:

уйдан пахтазорга,

пахтазордан уйга

йилларча,

ўн йилларча,

бутун умр бўйи

белларида этак.

кифтларида қанор

бармоқлари югурар чаноқларга,

эгилганча йўналар

ягона оппоқ хирмон сари —

бутун башарни кийинтирмоқ учун,

дунё жарга қуласа, елкасида тутиб қолмоқчидай.

Ва бу одамларнинг ҳаммаси —

бу улкан бир жисм олдида

жимжилоқ боладай кўзга кўринмасдан

мен ҳам юраман пахтазорда,

мен ҳам эгилганча пахта тераман

ва гоҳо чаноқда ётган чигитдай

эътиборга тушмай

жимгина чўзилиб ётиб ўйлайман:

менинг ҳам юрагим туташ

шу улкан одамнинг юрагига,

мен ҳам шу ҳаводан нафас оламан,

мен ҳам шу тупроқдан оламан қувват,

мен ҳам баҳрамандман

шу ернинг қўшидан.

Кўраман,

кузатаман,

тинглайман борлиқни,

таҳсинлар ўқийман саботи, сабрига,

шудринглар оқиб тушар юзларимдан,

кўзларига тикиламан

шу улкан бир одамнинг,

улкан бир муҳаббат куйдирар жисмиمنى.

АЖНАБИЙ ХОНИМ МУРАШОВАГА

Ҳа, Мурашова!

Соғмисан?

Ишларинг жойидами?

Бориб турибсанми олис шаҳарларга

ўша аввалги сафарингдаги сингари?

Мурашова?

Эсингдами?

Уша хайрлашув зиёфатида —

Самарқанд ресторани шийпонида

бир гап айтдинг.

Биз, дединг,

бу атлас совғаларингизни,

қаҳқаҳа, сафсата, ғовғаларингизни,

кула-кула эслаб юрамиз.

(Эслаш мумкин, аммо нега «кула-кула?»)

Бизда, дединг,

йигитлар бундай қилишмайди,

бир сўм йигит сарфласа

бир сўм қиз сарфлайди,

текин шароб қўйиш қаёқда?

Йўқ, бизда бошқача дединг

ва кулдинг.

Мурашова!

Биласанми?

Мен истамайман сизларнинг бундай кулишингизни!

Менимча, инсонни ҳурматлаш керак

кўрсатган эҳтироми,

иззат-икроми учун.

Бу оддий,
 саховатли йигитлар
ер чопиб,
 чигит экиб,
 ўстириб,
ҳар ғўза қошида минг бора
эгилиб,
 энгашиб,
 куйманиб,
яккалаб,
 дорилаб,
 суғориб
то пахта пишгунча
бош букиб, тиз букиб
 ицлаган,
 терлашган,
 ҳоришган,
яшашни унутиб юборишган.
Муҳташам оромлар
 қандай бўлишини,
қизлар билан дам олиш
 қандай бўлишини,
нозик беллар,
 қирмизи юзлар,
 мовий киприклар завқи
 қандай бўлишини
 билишмайди улар.
Улар ўзларининг вафоли,
 жафокаш,
 қўллари тошдек,
 20 ёшида юзлари ажинли
 хотинларидан бўлак
 нимани ҳам кўришипти?
Илтимос, Мурашова!
Бизнинг деҳқонлардан кулма,
 агар иложи бўлса.

Сизларда тартиб бошқачадир, балки,

Бизларда ҳам тартиб бошқача,

одатлар бошқача,

қарашлар бошқача.

Бизда инсонларни ҳурматлайдилар

кўрсатилган эҳтиром,

иззат-икром учун.

Ҳамда, Мурашова, ёдингда бўлсин:

бу йигитлар

сени, мени — ҳаммамизни

кийинтирадилар.

Бизнинг деҳқонлардан кулма, Мурашова,

агар мумкин бўлса.

* * *

Опа! Қўлларингиз мунча қайноқ?
Опа! Йўлларингиз мунча ёруғ?
Опа! Кўзларингиз мунча чанқоқ?
Қандайин нурлардан бунёд бўлгансиз?

Мунча ҳисларга бой кўкрагингиз?
Мунча эъозлашар одамлар?
Мунча замонга мос юрагингиз?
Қонингизда оқар қандай маъданлар?

Кўзларки, тубида маънолар қотган,
юзларки, рангида олмалар суви.
Опа! қандай меъмор яратган сизни?
Тенглаша олурми бирон маъбуда?

Сўзларки, тилингизда бурро-бурро,
маъносида қатъият бор, жасорат.
Опа! Сўнмаса гар уларда жило,
ҳурликками бошлар оқибат?

СУСТҚАШЛИККА ҚАРШИ

Қара, тонгги шафақ найзалари
пароканда қилиб, ёриб ташламоқда
қоронғилик қўшинини.
Қара, ер остининг йигит майсалари
ёриб-қўпориб ташламоқда
бетонларнинг босқинини.

Эй, қалбим, гапирсанг-чи,
табиатнинг эрлигидан,
зўрлигидан.

Гапирсанг-чи,
юз йилларнинг қаъридан келаётган
аждодларнинг қудратли овозидан,
руҳларнинг эркин парвозидан.

Чексиз-поёнсиз далаларда
бош кўтариб турган лолалар каби
сенга юз ўгириб турипти миллионлаб
қўш лоқаторли болалар.

Гапирсанг-чи,
ҳақиқатдан,
адолатдан,
дунёнинг беш-ўн мамлакатида
беш-ўн телбанинг
номақбул хатти-ҳаракатидан,

дунёнинг маъюслигидан,
жимлигидан,
иқлимнинг ғамгинлигидан.

Гапирсанг-чи,
тоғларнинг ноҳўя вулқонидан,
уммонларнинг бесаранжом тўфонидан,
самоларнинг сарсари бўронидан.

Гапирсанг-чи,
Ер тинчлигининг иложи бор —
ваҳимали сирларнинг калитидан гапир.

Гапирсанг-чи!

* * *

Ҳақиқатнинг кўзлари хунук —
бедорликдан қизил, қонталаш.
Йилларга тенг кунлар бўлиб юк,
қовоқлари салқидир яккаш.

Чўкиб ётар қаърида лекин
маъноларнинг энг саралари.
Истаганлар кўриши мумкин
не зарблардан қон яралари.

Майдони аро турибсан нечун,
ўз-ўзингдан мамнун ва лоқайд,
бирор одам бирор мушкул кун
сенга бир арз айтолмаса, айт?!

Санъат аршин мўлжаллаб тикка
нечун миндинг илҳом отига,
босолмасанг бир парча дока
ҳақиқатнинг жароҳатига?

* * *

Айрилиқ хазонлари супирилди,
сен нечун йиғлайсан ҳамон кўчаларда?
Юлдуз-юлдуз тўкилиб кўзёшларинг,
илтимос, руҳимга раҳна солмагин.

Биламан, мусибат лашкари ваҳший:
минг жоҳид, минг ботир бўлсанг ҳам эзар.
Хотиралар сувратланар қайта-қайта —
ҳикоятлар сўйлар яхши кунлардан.

Ҳажр тунларининг узунлиги
сўнгги йўқ сўқмоқдай ҳоритар танни.
Мен буни ўн йилларча бошимдан кечирганман,
оҳимдан тонгларнинг сочлари оқарган.

Бўлган бўлди, ўтган ўтди, нетамиз,
уволдир йиғламоқ гавжум кўчаларда.
Энди осмон йироқ, ер эса қаттиқдир,
қор ёғиб, излар босилиб кетди ахир.

Энг сўнгги илинжинг нимадир, нима?
Айт, жонинг зорини тинглай биламан.
Инсон инсон учун кўмакка яратилган,
руҳий зулматларни ёритиш мумкин.

ЭРКАКЧА ГАП

«Узи шундай одамлар бўлади бир тоифа
ҳаётда ортиқча.
Мен шундай одамман».

«Эркак одамнинг гапини айтмадингиз».

«Буниси ҳам тўғри».

Аммо фараз қилайлик: сен ҳақсан.
Онегин сингари Печорин ҳам
эркакча гап айтмаган, дейлик.
Улар ҳаётда ортиқча эдилар.

Сен ҳақсан.

Балки мен чиндан ҳам
синиқ бир оҳангда гапиргандирман,
эркакча эшитилмагандир овозим.
Аммо бу менингми гуноҳим?

Мен туғилиб кўз очган хона
муҳташам, сирланган уй эмас,
ғарибгина бир кулба эди.
Ўрмонлар, боғларда яйраб чопмадим.
Ризқ-рўз деган нарса камтаргина эди
мен туғилиб ўсган бу уйда.

Оилада ҳар инсон пайи
кафт учидай бир бурда қора нон,

дастурхонга қарамайсан, қарагинг келса ҳам,
қарашга уяласан,
юзинг ўгириллар тепага,
шипда тошқотганча осифлиқ турар
Ўнинчи мойчироқ.

Радио йўқ, электр йўқ, қўшиқ йўқ.
Онам эзилмасин деб ўзингни ухлаганга соласан.
Йўқ, йўқ.

Ўрмонлар, боғларда чопиб юрмаганман,
кўрмаганман мевадан товланган вазаларни,
бошимда живир-живир порламаган биллур
қандиллар,
менга алла айтмаган тиниқ мовий осмон,
болалигим ўтмаган эркаланиб, отам билан ёнма-ён
Қора денгиз ё Болтиқ бўйларида.

Тўғри, бутунлай қувончсиз улғайдим деёлмайман.

Баъзан менга жидмаярди қуёш
одамларнинг меҳрли юзларидан,
хайрихоҳ кўзларидан.

Ҳароратли қўлларидан туярдим гўзал бир илиқлик.
Фидойи инсонларнинг сабоқларин
юрагимга йиғар эдим хазина снгарин.

Дўстлик деб номланган гўзал бир туйғунинг
ёруғ оламида яйраганим бор.

Ўсмирлик йилларимда
олмадай таранг қизларнинг
олмадай таранг маммаларин
кўзларимга бахш этарди
англашилмас бир қувонч.

Бутунлай қувончсиз улғайдим деёлмайман.

Аммо бир нарсани англамоқ керак.

Мен нотинч, ғалвали йилларда туғилдим —
1936 да, даҳшатли ва машғум даврда ўсдим
уруш йиллари,
отасиз.

Сен уруш нелигин биласанми?

Уруш — бу болалик йўқ демакдир,

уруш — бу саккиз яшар одамнинг

қирқ саккиз яшар каби фикрлаши демакдир,

уруш — бу меҳрга оч инсоннинг

кўнгил кемтиклиги демакдир.

Қандай кутасан мендан,

умри синиқ ўтган боладан

шиддатли эркакча гапларни?!

Мен кўрган ҳаётнинг босма дастгоҳи

занф қилиб чиқарган қолипдан мени.

Жумлалар, совуқ тош жумлалар

осонгина жароҳатлар юрагимни мангуга.

Рухий ҳаётимнинг энг ички ўзанларида

нефтга ўхшаб оқар лойқаланиб кўзёшлар.

Аммо шундай саҳни ҳам борки руҳий ҳаётимнинг,

бағрида оташ сақлар, ўчмас аланга,

исинтирар ўзимдай муҳтож одамларни.

Мен ҳам ёшликда гулларни севардим,

қулоқ берардим булбуллар чаҳчаҳига

асир бўлардим ҳайратбахш сўзларга.

Не тонгим, сен ҳам кўнглимни олдинг

киши руҳининг бошқа муҳандислари каби.

Сергап бўлмас бизнинг авлод одамлари:

нимаки тўпланса ичларида,

тошқўмир ағдаргандай кончилар,

шартта ағдарарлар бор-йўқларини

ва шундан маломатли юрарлар кўпинча.

Мен ҳам кўникканман яланғоч, тўғри сўзга,

ёқтирмайман ёлғондакам, сохта сафсатани,

истаганча ураверсин ҳаётнинг ўқлари —

қайтмайман йўлимдан,

иложим йўқ.

Томоғимга тиқилдими бир сўз —

**айтишим керак,
вассалом.**

Гўзалликни ҳамма ҳам кўравермас,
Яшамоқни ҳамма ҳам англайвермас.
Зиёни йўқ.

Биров юлиб олар,
биров юлиб берар,
бировнинг бахтини биров қора қилар,
биров ўз бахтини ўзи кўмар.

Зиёни йўқ.

Биров янги бахт излай бошлар ҳаётдан,
биров ортиқча сезар ўзини ҳаётда,
зиёни йўқ.

Фақат мён кўзларимда маъюсликни
қайга яширишни билмайман.

Яккам-дуккам қор учқунлари
учаркан шамолларда,
анҳорлар устини босаркан

сокингина оппоқ туманлар,
кўчаларда физиларкан
машиналарнинг оҳанграбо
ғилдираклари,

кўзларимнинг маъюслигини
қайга яширишни билмайман.

Кун сайин шиддатим паст,
овозимда ортиб борар синиқлик,
оғир хаёллардан қутулолмайман.

Ва шу асно юрагимда
бир муҳаббат яшайди
қонларга беланиб.

Бизнинг авлодга хос
эркакча гап мана шу,
бекам.

* * *

Сиз дарахтга ўхшайсиз, деди.
Яхши, дедим.
Дарахтлар ҳаммага баравар, деди.
Яхши, дедим.
Аммо дарахтлар аҳмоқ, деди.
Индамадим.
Аммо дарахтлар
ўзини арралаётган кишиларга ҳам
соя беради, деди.
Алам қилиб
Йиғлай бошладим.

**МЕН, ДИРЕКТОРИМИЗ,
ИШСИЗ ДЎСТИМ ВА ҒАРОИИБ
БИР ТОШ ҲАҚИДА ҲИКОЯТ**

Кеча тунда уйқум ўчди
ишсиз юрган дўстимни ўйлаб.
Юрагим устида тош тургандай гўё.
Чироқ ёқиб ишга унналдим:
зора чарчаса ё соф ҳаводан баҳра олса...
Йўқ.
Қаёқда дейсиз.
Тинчланмайди қайсаргинам.
Соат иккида ётиб кўрдим.
Яна бўлмади.
Ҳамон юрагим устида тош.
Хотинимни уйғотиб ҳасратлашдим.
— Ишга олиш керак!— деди у.
Тонготарга яқин ҳолдан тойиб
юрагим устида тош билан
оғир-оғир уйқуга кетибман...

Бугун тунда яна уйқум ўчди
ўша ишсиз дўстимни ўйлаб.
Қизиг-ей дунёнинг ишлари!
Менинг ишхонамда
бир ўрин бор дўстимга муносиб.
Мен мудирман,
дўстим мен билан ишлаши мумкин.
Қонунга кўра,
бўш жой бўлса
ва бу бўш жойнинг харидори бўлса

у ишга олиниши керак.
Ишлаш ҳуқуқига эга-ку ҳамма ҳам!
Аммо кадрлар масаласини
директор ҳал қилади.

Директор истамайди ишга олишни,
унга бошқача одам керак:
кўзларига қараб турадиган,
сал югурдакроқ,
сал чаққонроқ;
унга ишончли одам керак,
ўз одами.
Дарвоқе, бир қариндоши бор:
катта холасининг куёвими-ей...

«Сиз айтган одам бўлмайди,
фалончини олиш керак», деди менга директор.
«Фалончини танийман,
бирга ишлаганман илгари,
саводсизгина бола», дедим мен.
«Вақтинча ишлаб турсин,
бўлмаса кўрамиз!»— деди директор
ва ўша фалончини қидиртириб
бир кунда ишга олди бизнинг директор.
Яна уйқусизлик.
Яна толғин хаёллар.
Яна юрагимнинг устида тош
ва қачонгача тураркин бу тош
менинг юрагимда,
билмайман.

Мунчалар
букилдинг,
эгилдинг?!
Очилмай сўлимоқ,
сарғаймоқ,
хазондай тўкилмоқ
тупроққа —
ҳеч қачон,
ғунчагулим,
ҳеч қачон!
Илож бор ўсишга,
илож бор.
Бу қуршов, қарамлик,
асорат,
бу зўрлик,
бу зугум,
музликлар —
ҳаммаси омонат,
зое ва пучдир,
ҳақиқат ғолибдир,
енгар муҳаббат.

* * *

Мен оламдан ўтганимда, гулим,
 ҳақимлар ёриб кўрар албатта жисмимни,
шунда сен юрагимни сўраб ол жарроҳдан,
шиша гулдонга қўй гулларинг қаторида
 иш стoлинг тепасига,
ҳар куни сув қуйиб тур гулларинг қаторида
 оташлари ўчсин бутунлай
ва агар иложи бўлса
айтишсин сенга:
нега сиқиларди тириклигида бу пес?!
неча ери доғли,
неча ери ярали, ёриғли экан,
нега сиқиларкан тириклигида бу пес?!
 Балки гулларинг орасида
 сенинг сув қуйган қўлларинг туфайли,
 севги нурин сочган кўзларинг туфайли,
 меҳрибон, самимий сўзларинг туфайли
 топ-тоза бўлиб кетар
ва қизил латтага тугиб
ўзгинанг кўмарсан уни тупроққа
тўйиб-тўйиб аза очгани
 фарёд кўтариб мен учун.

ЗАРУРИЯТ

Модомики тирик эканман ҳали,
узилмаган экан бандидан юрак,
Тошкент икки мингдан ошган шу асно
Фарҳод кўчасида чинорга суяб
сенинг лабларингдан ўпишим керак.
Ишим йўқдир менинг айғоқчиларда,
кор қилмас сўзлари мунофиқларнинг.
Неон рубобларин чертаркан ёмғир
янги Юнусобод кўприги оша
қўлингдан етаклаб чопишим керак.
Отга ўнгармасман сени Аваздек,
ёлғиз қўйишим ҳам амримаҳолдир.
Санъат саройининг кенг майдонидā
ўзбекнинг қалбини мадҳ этган нафис
сўзларингга қулоқ осишим керак.
Хувиллаб ётгандир Сағбон мозори,
терақлар тагида онамнинг қабри.
Иккимиз зиёрат қиларкан уни
кўзинг ёшларини артиб, ҳамдардим,
бошингни бағримга босишим керак.
Ўз-ўзидан келмас, биламан, иқбол,
ишлаб чиқишимиз керак ёнма-ён,
пахта мушкуллари кушод бўлган кун
халқнинг соғлигига шукрона айтиб
ушалган орзуни қучишим керак,
осмону фалакка учишим керак.

ҲУШТАК ЧАЛ!

(Муин Бсисунинг айтганлари)

Жонинг ачишиб, йиғлагинг
келаверса, ҳуштак чал, ўғлим!

Доктор Хэмингуэй

Майдонлар катта,
хирмонлар катта,
паймонлар катта.

Ҳуштак чал, ўғлим!

Ўтлоғинг заҳар,
сувлоғинг заҳар,
тупроғинг заҳар.

Ҳуштак чал, ўғлим!

Элинг чекланган,
қўлинг чекланган,
тилинг чекланган.

Ҳуштак чал, ўғлим!

Бу ҳаёт қизиқ:
ёзувинг узуқ,
тарихинг бузуқ.

Ҳуштак чал, ўғлим!

Ҳақсизлик янчар,
юрагинг санчар,
излама ханжар.

Ҳуштак чал, ўғлим!

* * *

Тинмагур бу фурсат
бемалол бўлса,
бир кун чиқиб кетсак
иккимиз шундоқ.
Оромгоҳ бир хилват,
қоратол бўлса,
ширин суҳбат этсак
иккимиз шундоқ.

Ўтлар ўсиб ётса,
ер кўм-кўк бўлса,
хаёлларинг сокин,
кўнглинг тўқ бўлса,
ёқимсиз одамлар
ёнда йўқ бўлса,
жимликни эшитсак
иккимиз шундоқ.

Бошингда чароғон
офтоб бўлса
муҳит тоза бўлса
ҳаво соф бўлса,
қаршингда муаттар
Кўхи Қоф бўлса,
тўйиб нафас ютсак
иккимиз шундоқ.

Шом чори тўлиги ой
ёнса ярқираб,
пойларда тошқин сой
оқса шарқираб,
замин камолидан
кўзёш тирқираб,
кузатсак ёнма-ён
иккимиз шундоқ.

Бир ювиб ташласак
кўнгил гардларин,
бир кунга унутсак
олам дардларин,
ўқиб Навоийнинг
ғазал, фардларин,
бўлсак жўн китобхон
иккимиз шундоқ.

Аммо замон нотинч,
осмон нотинч,
қарасанг ҳар инсон,
тўрт уммон нотинч,
башар тақдирига
дахлдорликми,
ухлолмай ётармиз
иккимиз шундоқ.

* * *

Қоронгулик чўкаётир денгизга.
Ботаётган қуёшнинг сўнгги нурларидан
уфқ узра булутлар қизариб турипти.
Қизғиш булутлар шуъласи акс этар сувларда.
Шуълалар сари, силкина-силкина,
бир елкан кетаётир ёп-ёлғиз,
қирғоқлардан безгандай кетаётир,
Робинзон қиссасин такрорлашга
кетаётгандай...

Эҳ, елкан, елкан!..
Билмаски, денгизга қочиб бўлмас.
Билмаски, ёлғизликда ҳеч нима йўқ.
Биз ҳаммамиз яшашга мажбурмиз
турфа хил одамлар орасида.

СУВЧИ ДЕҲҚОН

Оҳува, оҳува...
Утириб қоламан ерга
зўриқиб.
Ичимдан иссиқ дуд чиқар
бўриқиб.

Оҳува, оҳува...

Оҳува, оҳува.
Чанқадим, жигарим,
чанқадим, болам.
Поёнсиз чексиздир
бу кўм-кўк далам.
Қара, кўринмасми
жужуқ неварам,
чой дамлаб келгани
кетганди сарам.
Оҳува, оҳува...

Оҳува, оҳува...
Сувчи бўлатуриб
сув ичолмайман:
сувга ишончим йўқ —
беғубор эмас.
Тупроқ отам эди,
сув онам эди,
Энди улар мени
зурёдим демас.
Оҳува, оҳува...

Оҳува, оҳува...
Қимса айбли эмас
бу нишлар учун:
ҳаммаси ўзимдан
ўтди-я, болам!
Кўзим кўриб турди,
зеҳним келишди.
Сўнг бузилиб кетди
савқи-сажиям.
Оҳува, оҳува...

Оҳува, оҳува...
Мен қанақа бўлсам
бахтим ҳам шундай.
Сажиямга боғлиқ
қандай яшашим.
Тушундим, тушундим,
барин тушундим —
менга аён бўлди
ҳаммаси кундай.
Оҳува, оҳува...

Оҳува, оҳува...
Зардам қайнаб борар,
Қафтим қичишар.
Томоғим чанқоқдан қуриб,
ачишар.
Қара, кўринмасми
уфқда жужуқ?
Менга иссиқ чой-у
лозим йўл-йўриқ.
Отамдан кечирим сўрайман.
Онамдан кечирим сўрайман.
Оҳува, оҳува.

ИШХОНАДА ИШ ВАҚТИ

Ман истарам балони, чун истар боло манн.

Фузунӣ

— Вану Ату деган давлат мустақил бўлти,
110 минг экан аҳолиси,

бир шаҳардек,— деди Маъруф Жалил

«Известия»ни варақлаб ўтираркан.

— Озодликнинг аллақандай оҳанрабоси бўлади-а,

бари бир?—

деди Назми Фозилова.

Юзларида уэрхоҳликка ўхшаш ифода,

айни чоқда

чуқур бир дардми,

ҳамдардликми,— англашиямас алланима.

Мен эса юзимни буриб ўтирибман,

жаҳлим чиқиб.

Ишласа бўлмайдими булар?!

САФАРБАРЛИК

Ҳамма шошилинич ишлар тўхтатилди шошилинич.
Шаҳарда ҳар бир киши ишлар уч киши учун.
Қолганлар даларга жўнаб кетган ошиғич.
Пахта терим бормоқда — умум ҳашари бу кун.

Тонготардан йўлларда пилдирар коржомалар,
Талабада тишим йўқ: қўлда — емиш, кифтда — қоп.
«Омон бўлсин бари!» деб дуо қилар момолар,
Ҳар қачонгидан бу кун қадрлидир офтоб.

Автобуслар қатори — марказий кўчаларда,
бошқариб борар уни ГАИ инспектори.
Светофорнинг ҳукми ўтмагай бу сафарга,
ўз-ўзига йўл очар қатор прожектори.

Мошинлар манглайига битта ёзув осиялиқ:
«Пахтакор» деган мандат, «Теримчи» деган ҳужжат.
Бу кун бу қаторларнинг истаган йўли очиқ —
қани, ким бўлсанг ҳамки, четга ўт, йўлни бўшат!

Ҳамма теримчи бу кун, ҳамма пахтага борар —
бошқа ишини қўяр эрлар ҳам, аёллар ҳам.
Ҳамма теримчи бу кун, ҳамма пахтага борар —
этак тақар болалар, фартук тақар чоллар ҳам.

«Юртга келган тўй бу!» деб айтди Абдулла Ориф,
ингичка қилиб айтди, ўхшатиб айтди гапин.

Қўшилмаса бўлмайди: тўғри таъриф бу таъриф,
Пахта терар болалар ҳувиллатиб мактабин.

«Қани, Миразиз Аъзам, сен нима дейсан бу кун?
Тур, меъданг ярасини унутмасанг бўлмайди!
Ўзбекистон ерида юлдуздай ҳосил тўкин,
Сен ҳам пахта термасанг пахта план тўлмайди».

Мен ўзбек заррасиман, у не бўлса — мен ҳам шу,
Менга на бир мақтову на имтиёзлардир ҳавас.
Ҳар деҳқонни хушчақчақ кўрмоқ — мендаги орзу,
Ҳар бир юртга келган тўй қонуний бўлса, шу — бас.

Биламан, пахтамизни кутмоқда Подмосковье,
Иваново ишчиси, Бельгия тўқувчиси.
Байналминал бурчини яхши англайди, эҳҳе,
Ўзбекистонлик бўлган ҳар мақтаб ўқувчиси.

Бошқача бўлармидим шу юрт фарзанди бўлгач?!
Кимдир бошқача бўлса, бу — ёят таажжубдир.
Меҳнат тақсим қонунд заволдик кўрмасин ҳеч,
ҚПССнинг амри бутун элга вожибдир.

ХАЕЛ

Шунчаки ўлиш ярамайди энди,
бошқача ўлишим керак,
агар ўладиган бўлсам.

Янгича ўлишим керак,
~~ҳисларни тарбиялаши керак~~
ўлимим.

Очкўзликдан қайтариши керак:
молга очкўзликдан,
дунёга очкўзликдан
ва айниқса маконга очкўзликдан,
қуролга очкўзликдан.

Шунчаки ўлсам ҳам ўламан,
янгича ўлсам ҳам ўламан.
Демак, янгича ўлишим керак —
соф жамият қуриш учун
гиналардан холи,
зулмлардан холи,
талон-тарожлардан холи.

Ўлимим ҳам хизмат қилиши керак
соф жамият қуриш учун.

ОЛТИНЧИ МИЛЛИОН

Турғун даврга ёзув

Биринчи миллионлар ўйнаб терилар,
кейинги миллионлар ўйлаб терилар.
Лекин энг қийини бешинчи миллион —
белларни, кафтларни қийнаб терилар.

Майдон қораяди, қайтмайсан бироқ,
беш метрда бир оқ, ўн метрда бир оқ.
Ушани ҳам қўймай теришинг керак,
йўқса тафтишчилар бошлайди сўроқ.

Фасл кутолмайди, келар қора қиш
совуғини бошлаб, қиличин қайраб.
Планинг тўлмайди, планинг мудҳиш,
сени йўқлаб турар микрофон сайраб.

Агар режанг битса, мажбурият бор —
мажбурсан термоққа сўнг чаноқни ҳам.
Аслида кўнглингда оппоқ ният бор,
кимдир қорайтирар бор оппоқни ҳам.

План қолаверса етмай ҳадига,
бошингга ёғилар маломат тошлар.
Сўнги тийинингга, кўрланг қатига
сур кўзлар, зўр кўзлар қадала бошлар.

Ҳа, дастлаб миллионни терарсан ўйнаб,
тўртинчи миллионни терарсан ўйлаб.
Бешинчи миллионда тугайди имкон,
сендан олти миллион қиларлар талаб...

ҚАЙТА ҚУРИШ ДУШМАНЛАРИГА

Сизнинг пулингиз бор,
менинг виждоним.
Сизнинг қўлингиз бор,
менинг жайроним —
дунё ишларига
термилиб қолган
паришон кўзларим —
икки ҳайроним.

Сизнинг қўлингиз бор
узундан узун,
менинг умидим бор
ундан ҳам узун,
узатсангиз олар
кўкнинг юлдузин —
сизнинг қўлингиз бор
узундан узун.

Менинг умидим бор
чексиз, поёнсиз.
Ажиб сажиям бор
сизга аёнсиз:
умидимнинг битмас,
чексиз йўлида
оҳиста бораман
олга гумонсиз.

Сизнинг кўксингизда
юксак нишонлар,
сизнинг исмингизда
баланд унвонлар.
Менинг яраларим
нишонларимдир,
халқчил ғояларим
унвонларимдир.

Фақат бир нарсани
англамоқ лозим.
Фақат бир нарсани
фарқламоқ лозим:
сиз фақат бугунча
яшайсиз вазмин,
мен фақат бугунча
яшайман ҳазин.

* * *

Қарғалар бозор қилгандай
қағ-қағ эшитилар бутун атрофдан
қулоғимга.

сўнг бир лаҳзалик жимлик.

Сўнг реал овозлар:

катта асфальт кўчада

ғизиллаган машиналар,

ичимдаги яранинг ҳар икки соатда

такрорланувчи минғир-минғири,

деразам ортида хазонларга

шитир-шитир урилиб ўтган

шамол аралаш

оний ёмғирлар,

қўшним

тоғамнинг ўғли

Акмалнинг «Запорожец» машинаси

устма-уст гуриллаб

гоҳ у ёққа ўтар, гоҳ бу ёққа

ва

ниҳоят ўзимни ўзим тушунмайман:

ҳеч қабул қилмас хотинимни юрагим,

қолбуки унинг учун қонаб-қонаб кетмоқдаман.

У далада ўсган оддий бир ғўза:
ҳовучлари пахталардай бўртиқ-бўртиқ,
оёқлари ғўза поясидай қаттиқ.
Кўксида қамалгандай саратон оловлари,
нафаслари куйдирар милклари, лабларини.
Қамтарлиги... бу ҳам пахтага қиёс:
ўзига оро бериш қайда, кўзгуга қараш ҳам йўқ.
Сувлар кўзгусига қарайди — қараса,
сувларни ичади —
сувсизлик қийнаган уни кўп.
Шу боис тароват нелигин билмайди.
Билади нелигин меҳр ва шафқат.
Чунончи, майсаларни босганда
майсаларнинг эзилганин кўриб,
юраги орқасига тортиб кетар...
Тупроққа эгилиб қарайди,
осмонга чўзилиб термилар:
Ва яна кечалари —
уйқусида ўзи ҳам билмай,
оҳ тортиб инграр —
оёғининг бўғимлари оғрир —
бод қийнар.

СОХТА ҲАКИМЛАР

Дардингни англамас танаси бўлак,
тонг гулин англамас оқшом гули ҳам.
Булбул бўла билмас қарға ё ғуррак,—
буни айтиб кетган мард Гўрўғли ҳам.

Бу — маълум ҳақиқат. Уйлатар аммо,
баъзи бировларнинг фикри ноаён:
инсофсиз, дейишар сен чексанг жафо
ва агар дардингни айласанг баён.

Турғазишди, дерлар, сен йиқилганда,
даволашди, дерлар, оғриган чоғинг,
қарашмаса эди агар ўшанда
сўниб битар эди кўзда қароғинг.

Мен эса буларга дерман қичқириб:
бизга керак эмас даволари ҳам!
Бизга керак эмас кўмак ва фириб,
бизга керак эмас таъмали малҳам!

Агар ачинишса шифолар излаб,
мени ҳақоратлар уларнинг майли.
Чунки бутун алам, бутун дардимиз,
очиғин айтганда, улар туфайли!

...Дардингни англамас танаси бўлак,
тонг гулин англамас оқшом гули ҳам.
Булбул бўла билмас қарға ё ғуррак,—
буни айтиб кетган мард Гўрўғли ҳам.

* * *

Суҳбатлар узун,
кечалар ҳазин,
эх, ётмоқ қийин,
унутмоқ қийин.

Юрагим қисар,
ёнлаб ётарман,
уйқумни эса
аранг топарман.

Чалинар шунда
бир сас қулоққа,
тиқирлагандай
гўёки қопқа.

Уйғониб, жимжит
ётарман узоқ:
тасаввурмиди
ва ё чирилдоқ?

Қулоқ тутарман,
жимжитлик ҳоким.
Ахир, қопқани
тиқирлатган ким?

Ким тиқирлатди?
Нега ҳеч ким йўқ?
Лақиллатган ким?
— Киравер! Очиқ!—

Жимлик, жимжитлик.
Нега индамас?
— Кир, устимга тик!
Турмоғинг абас!

Нохуш хабарми?
Чурқ ҳам демайсан.
Айтсанг зарарми,
кириб келмайсан?..

Бошимга кулфат
тушган замоно
кечдими ёрим
мендан мутлақо?

Кир, киравер, айт!
Тайёрман ахир!
Барин тинглашга
мен борман ахир!

Айтайлик, ажал
бўлсанг ҳам агар
кир, киравер, тик —
шайман, қучсин жар.

Дўстим хиёнат
қилган чоғи ҳам
ахир чидадим,
чидадим у дам.

Кириб келавер,
қучоғим очиқ.
Мана юрагим,
ханжарингни тиқ!—

Суҳбатлар узун,
кечалар ҳазин,
ухламоқ қийин,
унутмоқ қийин.

* * *

Деворга суялдинг беҳол, бетаскин —
томчилар юзингда, юзингда
эзилар.

Қўлимнинг юпанч кабутари
бошпаңа битмаган бошингга инар —
юмшоқ қўнар,
оҳистагина.

Бор эди қисмат шамширидай
муқаррар алланима —
ойларча, йилларча чўзилажак айрилиқ,
шарпаси кетмасди орамиздан:
юрсак — юрарди, турсак — турарди,
кетсак — эргашарди айғоқчидай орқамиздан.

Йиғлама, ўлар бу айрилиқ,
ёруғ кунлар бўлар шубҳасиз —
меҳрибон, илиқ.

Мен ҳозир истиқбол сари кетаман.
Сиз икков қоларсиз —
ёлғизлик ва сен.

«Хуш қол!» калимаси қотар ичимда,
чиқар бўғзимдан,
икки дур сингари тўкилар пойингга.

Хуш қол энди, севгилим,
бахтли бўларсан,
бордир-ку, кимдадир раҳм ва шафқат.

* * *

Ҳаққа ишонгандек сенга ишонгандим,
бошқалар меҳнатин ширин биларкансан.

Ҳаққа ишонгандек сенга ишонгандим,
шерик бўлолмадинг дўстлар ғамига.

Ҳаққа ишонгандек сенга ишонгандим,
энг тоза гулларни янчиб ташладинг.

НУХАТ

Дўстларимдан сўрабсан ҳолим,
менсиз, дебсан, топдими роҳат?
Жисмим етти тўшак остида,
қолиб кетган кичкина нўхат.

Кунлар совуқ, уй-жойим совуқ,
устда кўрпам ўн икки қават.
Яна кўрпа, қирқ қават кўрпа,
фақат сира исимас нўхат.

Кўтарилар кўрпа шипгача,
сўраш қолди қўшнидан фақат.
Ҳамма нарса олинар устга —
ҳамон ётар музқотиб нўхат.

Нима десам бўларкин тагин,
шундай сўз бор, дарвоқе: роҳат...
Аммо иссиқ кафтларни қачон
кўришини билмайди нўхат.

ТУННЕЛЬ

Хадрамизда туннель қазиш давом этмоқда,
ажиб ҳислар туйдим унинг томошасидан.
Тўқнашувсиз бир ҳақиқат излаб шу чоқда
бир йўл очдим кўкрагимнинг тор қафасидан.

Хатарлидир туннель очиш, оғирдир ғоят,
олишасан ерости сув ва лойлар билан.
Ер устида давом этар серзарб ҳаракат,
сен ишлайсан ер остида мўрт жойлар билан.

Сен суянган совуқ девор омонат ва зах,
бош устида эшитасан гусур-гусурни.
Босиб-янчиб ташлагудай қилганча мазах
бир чеккадан кўринади трамвай бурни.

Зўр беришлар эвазига битмагунча йўл,
мармар жило бермагунча зарра тиним йўқ.
Лекин охир бирикади ўнг қўлу чап қўл,
йўл битади тўппа-тўғри, йўлки мисли ўқ.

Йўл битади, машиналар ўтишар ғув-ғув,
енгил нафас ола бошлар йўловчилар шод.
Миннатдорлик акси бўлар юзларда мангу,
мана шудир қурувчига олий мукофот.

Ҳар табиий қўшиқ шундай: ўхшар туннельга —
гўзал ҳаёт қурмоқ учун ишлар абадий.
Чиройли йўл, бехатар йўл ёқади элга,
фақат қалбдан туннель очиш эмасдир оддий.

ТАСКИН

Эртанг порлоқ, биламан сени,
бошпанали бұларсан бир кун.
Машинангга ұтқазиб мени,
учирарсан чақчақлаб дуркун.

Ҳозир рангинг юрибсан синиб,
ҳимоянг йўқ азиз бошингда.
Ижарама-ижара қўниб,
сарсондирсан яшноқ ёшингда.

Ҳақоратлар юраксиз қизлар —
туртиб-суртиб билиб ё билмай.
Сен шодликка баҳона изла,
маррур юргин синмай, эгилмай.

Меҳнаткашсан, заргарсан ажиб,
сўзларингдан тебранар заллар.
Фол кўргандай гапдон мунажжим
айтиб қўяй: билсин гўзаллар —

сен етажак олий маррага
улар ҳеч вақт, ҳеч вақт етолмас.
Улар бари — шамол парраги,
ел эсан ёқ — уларга ҳавас.

Сен эса, сен...сенинг ўлчовинг —
осмон, ҳурлик, денгиз, мангулик.
Жанна д'Арк, Тўмарисга тенг
халқ қизсан излик ва қутлик.

УЙСИЗ ОДАМ

Фаластин шоири Маҳмуд Дарвишга

Бир бошпана излайман
ишдан кейинги пайтлар
ичимдагиларни ағдариб тўкмоқ учун,
топилмайди.

Келманг деган уйга
 уйимдаги одам,
бормайман,
елкамнинг чуқури кўрсин.
Бошпана қидираман,
 иссиқ юракли
 бир бошпана.

Опамнинг уйи бор,
дўстимнинг уйи,
шогирдимнинг.
Қўлимга калит туттилади,
олмайман,
 ололмайман.

Мустақил,
 муқим бир бошпана керак менга
ичимдагиларни ағдариб тўкишим учун.
Опамникига бордим,
 чиқиб кетдим.

Дўстимникига бордим,
шогирдимникига...
Йўқ, бугунча кетаман
ўрмонга,
дарахтзорлар қўйнида хаёл суриб ётаман.

...Яланг бир майдонда
сўққа бошим билан
қолиб кетдим тунги соат 12гача
48 ёшимда...

— Ҳой муҳтарам инсон, оч эшикни!— дедим,
қўноқ келди!

Очди.

Тонггача чуғурлашиб чиқдик
етти ёт бегона икки инсон.

Ҳасратларимиз,
гапларимиз битмас эди,
туғамас эди...

Бир бошпана излайман ишдан кейинги пайтлар.

КУЗАТИШ

Кўнглимда жонланди бир ҳол тўсатдан
беш яшар пайтларим, олис саратон:
Эскижўвадаги ҳарбий коматдан
Хадра ёққа қараб юрди оломон.

Қимнинг етагида эдим, эсда йўқ,
онам бўлса керак ё катта дадам.
Тапиллаб борарди юзларча оёқ,
бир ёққа юрарди юзларча қадам.

Отам шапкасини кунпана қилиб
бир қўлда қизамиқ чиққан укамни
кўтариб борарди. Онам эгилиб
силаб қўяр эди гоҳ-гоҳ елкамни.

— Онаси, икки гап сенга бўлсин ёд,—
деб отам у асно айловди хитоб,—
мендан қолаётир сенга уч зурёд,
мендан қолаётир ҳам минглаб китоб.

Биринчи гапим шу: мен кетгандан сўнг
шу уч зурёдимни ўқситма ҳеч бир,
билки, хафа қилсанг, ишим келмас ўнг,
руҳим нотинч бўлар, ўзингга жабр.

Иккинчи гапим шу: китобларимни
сақла, фарзандларим ўқишсин бутун,

сўнг фарқлаб олишар бутун-яримни,
сўнг таниб олишар оталар юртин.

Онам эркаланиб жилмаяр эди,
отамнинг кифтига суйкарди бошин.
Ҳали сезмас эди ҳижроннинг ҳидин,
ҳали урмаганди айрилиқ тоши.

Иситмалаб, қип-қизил гўшт бўлиб кетган,
юзларига чечак тошган укамни
бағрига босганча борарди отам,
онам силар эди менинг елкамни.

Гоҳ у ён, гоҳ бу ён ҳилпираб ўтиб
Тўхта холам эди гирдикапалак.
Жаврарди отамнинг енгидан тутиб:
— Ҳой, мунча болам деб бўлмасанг ҳалак!

Жонинг қил устида ахир, укажон!
Бошингдақ садақа, ирғитгин шуни.
Белинг тўла бола, қайтсанг соғ-омон,
кўрарсан бундайин яна ўнини.

Мени ўйлантирар у гапнинг сирин,
холамнинг ҳолига қўяй не ташхис?
Ғигирма миллионлик шаҳиднинг бири
отам бўлажагин қилганмиди ҳис?

Отам борар эди кулиб, чурқ этмай,
бағрига босганча бир парча этни.
(Билмас, ахир: ўлар, олти ой ўтмай,
ҳимоя қиларкан буюк пойтахтни.)

Ёлишарли терли жисмимга тупроқ,
қоқилиб-суқилиб борардим базўр.

Бир ёққа юрарди юзларча оёқ,
сеҳнимга нақшланар эди бу дукур.

Кейин тирикчилик елкага тушди,
тузалмас касалга чалинди онам,
уйни иситгали қаҳратон қишда
ўтин қилиб ёқдик китобларни ҳам.

Етимлик зарблари урди муттасил,
есирлик жарида хўрланиб, сарсон,
биримиз — терлама, қайбиримиз — сил,
биримиз — ичбуруғ, ўсдик чалажон.

..Сиз эса, маконга тўймаган нокас,
нафсин тиёлмаган юҳо аҳллар,
қўлида фарзандин-дилбандин эмас,
нитрон, лазерларни тутган жоҳиллар,

иқбол ғанимлари, машъум шайтанат,
етимлик худоси, истагани — хун,
сиз кимнинг кўзини қилиб шамғалат,
кимни лақиллатмоқ бўласиз бу кун?!

Қўйинг, тинчлик ҳақда сотманг сафсата,
бизга гап керакмас, бизга керак иш.
Келинг қўлингиздан қуролни ота,
яшашми — яшайлик. Қуришми — қуриш.

Тўкис яшолганни қўйингиз тўкис,
озод яшаганни қўйингиз озод.
Не-не шартномалар босиб кетди ис,
не-не шартномалар бўлди-ку, барбод!

Энди жанг бўларса бўлар ғолибсиз,
миллиард йил орқага чекинар ҳаёт,
на сиз ер юзида қоларсиз, на биз,
тирик қолар бўлса қолар беш-ўн зот.

ЖИГАРИМ

Утма номард кўпригидан,
Қўй, оқизсин сел сени!

Туркман халқ қўшиғидан.

Нодўстларнинг садқасига
кўп-да учма, жигарим.
Садқасидан мамнун бўлиб
энгил бичма, жигарим.

Торлик қилар бундай энгил
сенга бир кун, жигарим.
Қайга қочиб қутуларсан,
номусдан хун жигарим?!

Бутун элинг сенга кўзин
қадаб турар, жигарим.
Нима олдинг, нима бердинг —
пайқаб турар, жигарим.

Ҳеч билдирмай сотарман деб
ўйламагин, жигарим.
Сотқинликнинг соҳилларин
бўйламагин, жигарим!

Ахир, яна ўз уйингга
борасан-ку, жигарим.
Ўз отангга, ўз онангга
боласан-ку, жигарим.

Болаларинг қандай чидар
садқа тутсанг, жигарим?

Ҳаром топган насибангни
қандай ютсин, жигарим?!

Қўй, яхшиси, оч-юпун ўт,
садқадан кеч, жигарим.
Оч-яланғоч ўтиб кетмоқ
қийинмас ҳеч, жигарим.

Юртинг учун яша фақат,
юртинг учун, жигарим.
Она халқинг закосининг
кўрсат кучин, жигарим!

**РАССОМ ДУСТИМ ИСФАНДИЕР ҲАЙДАРОВГА
ШАХСИЙ БУЮРТМА**

Исфан!
Бир от расмини сол мўйқаламда,
3×4 метрлик матога
бир от расмини сол,
Гўрўглининг пишқириб турган Фиркўк отини!
Паровоз тутунидай буғ отилиб турсин
бурун катакларидан!
Сағрисини кўк қилма Фиркўкнинг,
олтиндай сап-сариқ қил,
енгилмас,
ўқ ўтмас қил!
Туёқларидан муштдай-муштдай тошлар
отилсин гранаталар сингари
ва, Исфан,
отнинг думига боғла албатта
еб тўймас,
текинхўр,
талончиларни!
Биз — сен ва мен — ўшалар деб
бир жуфт ип пайпоққа,
тўрт қулоч ётоққа
ёлчимай ўтяпмиз ҳаётдан,
Исфан.

ОВОЗЛАР

Чаноқ титаётган бармоқ овозлари,
Эгат кечаётган оёқ овозлари.
«Қизим кетган эди, саломатмикин?»—
Шаҳар уйларида сўроқ овозлари.
«Дадам келмадими?»— тунги қишлоқларда
митти болаларнинг аянч овозлари.
«Даданг машинада, катта чироқ ёқиб,
кў-ў-ўп пахта теряпти!»— юпанч овозлари.
Кузги шамолларнинг майин овозлари.
Пахта тортаётган шайин овозлари.
Пахта узатаётган транспортёр,
пахта ташиётган машиналардан,
таралар ғилдирак, мотор овозлари.
Пахта пунктига, пахта пунктдан
вокзалгача тагин турли овозлар:
вокзалгача эластик ғилдирак овозлари,
вокзалдан у ёғи пўлат изларда
пўлат ғилдиракнинг тақ-тақ овозлари.
«Фалон миллион тонна пахта берилди!»—
радиода тантана, шодлик овозлари.
«Ўзбекистон топшириб бўлдими? Балли!»—
Юртда яна шодлик овозлари.

БИР ХИТОБ

Давр олаговур,
давр нотинчликдир,
давр бир тўфондир, дўстларим.
Лекин биз чанг эмас,
тўз эмас, хас эмас,
отимиз инсондир, дўстларим.

Тўфонда учмаймиз,
бўшлиқни қучмаймиз,
қучамиз бир ватан тупроғин.
Эсга туширамиз,
менимча, ҳаммамиз
дарахтнинг мингларча япроғин.

Фалончи Андижон,
пистончи Фарғона,
анави Урганчдан деманглар,
тошкентлик ёмон деб,
қаршилиқ яхши деб,
гўёки эл ғамин еманглар.

«Алишер у ердан,
Форобий бу ердан,
Бухоро Муқанна ватани!»—
Бу гаплар бачкана,
бу гаплар кичкина,
Ўзбекистон у ҳолда, айтинг-чи, қани?!

Маҳдудлик осийлик,
маҳдудлик бу гуруҳ,
бу дорга илиниш, ўзбеклар!
Гуруҳга ўрин йўқ,
гуруҳ бу тентаклик,
гуруҳ бу бўлиниш, ўзбеклар!

Кўпдан қуён қочмас,
бириккан енгади,
бўлингани эса бўри ер.
Бизники бир Ватан,
бизники битта халқ,
бизники бир бутун она ер.

Я Ш А С И Н

Фельетон

Уйга келсанг вақт-бевақт
сўроқ қилади онанг:
— Чироқ пулни тўладингми,
ҳой қулоқсиз, ҳой гаранг?!—
Гапни буриб, ойим дейсан
ҳозир рақсга ташласин,
чунки ҳаёт ғоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Уканг дейди:— Ака, туфлинг
эскиб қолибди, эскиб.
Шу гал олган маошингдан
янги туфли олиб кий.
Туфлим дейсан ҳали янги,
бир оз ошин ошасин.
Ҳаётимиз ғоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Севган ёринг ўртоғидан
сўраб тақади узук.
Узукни қўй дейсан унга,
узукни қилма орзу.
Узук нима, кераксиз тош,
қўй безак машмашасин.
Ҳаёт ўзи ғоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Минг хонали бино битар
пешонангда, олдингда.
Шоир дўстинг аммо уйсиз
қолаверар ёнингда.
Уй керакмас, ижара бор,
пул бўлса бас, ўтар тун.
Ҳаётимиз гоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Ишчи дўстинг план учун
яна ишлар бенавбат.
Иш кунига ўтмас бу кун,
план тўлади фақат.
Дастгоҳ эмас, дўстинг эскир...
Нима бўпти! Ишласин!
Ҳаётимиз шундан гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Деҳқон дўстинг ҳам хотини
қаролмас ҳеч ўзига.
Олти миљён тонна пахта
кўринади кўзига.
Кўрпасига пахта камчил,
сурар терим нашъасин,
Ҳаётимиз гоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

Дўппи келтир деса, кимдир
калласини обкелар,
куз бўлдими, баъзи жойда
қанча мактаб бекилар.
Қандай яхши! Маориф ҳам
ростлаб олар нафасин.
Эҳ, бу ҳаёт гоят гўзал,
яшасин, ҳо яшасин.

* * *

Акутагава хотирасига

«Қиличлар занглаган...» Умидлар нимта.
Менга ишонма ҳам. Майли, қўя тур.
Ҳозирча ўлмаган — руҳимда ғурур:
на кўзим, на қўлим, на қадамимда
қўрқоқлик шарпаси кўрсатур зуҳур.

Аmmo сен бир гапни айтгин ва шу пайт
кўзларинг кўзимга турсин қадалиб:
қиличлар қуйилган кимга аталиб?
Тақдирга тан бермоқ керакми лоқайд,
орамизда йўқми жангларга толиб?

Евлар қутуришин кўриб туриб ҳам
кета берамизми мўмин ва қобил,
ёта берамизми мўмин ва қобил,
қола берадимми бошлар бўлиб ҳам,
фаногами энди йўллар муттасил?

У ҳолда не учун қўлда бу қалам?
У ҳолда нима деб урар бу юрак?
У ҳолда нимадир у орзу юксак?
Қандай маъно бордир ютганча алам,
сукут сақлайверса серрайган терак?

Қиличлар занглаган бўлса, азизим,
сочдан тирноққача оташдай қизиб,
ишни сандонлардан бошламоқ лозим.

ФАРҚ

Мен ўзимни ҳақ деб ўйлайман,
сен ҳам.
Сен ўзингга ишонасан,
мен ҳам.
Сен ҳақорат қилишга шайсан,
мен аяйман.
Менинг қалбимда муҳаббат,
сеникида нафрат.
Балки қаттиқ бўлиш лозим,
балки меҳрибон,—
буни тўппа-тўғри айтолмас ҳеч ким
буниси биргина танграмга аён!
Йиллар ўтар-кетар, сабр қил сен:
алмашинар ахир фаслга фасл
балки сен ҳақдирсан, балки мен
бир ҳукмин айтар-ку, келажак насл.

* * *

1

Қизиқ:

изинг қолган кўчалар
гавдалансайди дейман кўз ўнгимда.
Сен дастлаб қараган қушлар
мос-мовий осмонда,
гуллар очилишини кўрганинг
гавдалансайди дейман кўз ўнгимда.

2

Қизиқ:

ҳозир хаёлингда нимакин?
Мен сени эслаб кулиб ўтирибман
ва бирдан тасаввур қуши учди лип-лип қилиб:
болалигингда кимдир хафа қилган пайт,
сени йиғлатган пайт.
Мен кулиб ўтирибман.

3

Қизиқ:

нечун хаёлимдан чиқмайсан,
қачон кириб олдинг менинг оламимга?

ТАСОДИФИЙ ҚУШЛАР

Муқаддима

Баъзан шундай бўлар:
учиб келар бирдан
тасодифий қушлар,
нотаниш қушлар;
билмайсан келганини
улар қаердан,
чиндан қушлармиди
ва ёки тушлар.

Баъзан шундай бўлар:
тасодифий қушдай
кўнглингда ярқ этар
бирдан хаёллар;
кейин қанотланар,
ёзиб улгурмайсан —
олис-олисларга қараб
йўл олар.

Қалам тузоғини
шай тутиб гоҳо,
қочқоқ хаёлларни
тутаман бир-бир.
Қушларимни кўриб,
берингиз баҳо.
Кўрмагандан кўрган
яхши-ку, ахир.

1

Бойликдан ўлибди бобокалоним,
ўпка касалидан кейинги бобом.
Ватан урушида кетган отажоним,
мен сўз деб ўтарман беором.

2

Сафсаталар чарчатар мани,
қандай тийса бўлар эзмени?
Бобом дейди:— Сукут сақлагин,
жимлик охир тияр эзмени.

3

Ишлаган пичоқ ярқирар,
ишлаган одам барқ урар.

4

«Бизнинг юртда бундоқ,
сизнинг юртда ундоқ.
Сизда удир,
бизда будир...»
Менимча, бегона юртда мақтанмоқ
ҳаммомда қичқирмоқ кабидир.

5

Сурлик ижодкорга келтирмас обрў,
лекин тўғри яшаш жуда машаққат.
Заҳрига чидолсанг туриб рўбарў
элда қозонгайсан шаксиз муҳаббат.

6

— Менинг йўлим тўғри!

— Меники тўғри!—

Ҳақ талашар қаттиқ йигитлар, қизлар.
Бир қишлоққа ўнлаб йўл кирар, ахир,
ҳаммангиз ҳақдирсиз, балки, азизлар.

7

— Бир бор ортга боқса кўрарди мани,
нега ҳеч қарамай жадаллар олдга?

— У меҳнаткаш одам. Шошилар яъни.
Айбли одам ҳадеб қарайди ортга.

8

Ҳаёт афсонавий дostonга ўхшар:

ё ўзинг ўласан, ё йўлда отинг.

Ҳар ким ҳар хил яшар,

лекин ҳар қалай

афсона бўлсин-да ҳаётинг.

9

Баъзан енгмоқ учун

таъқиб қиладилар,

баъзан зўрлик,

баъзан қотиллик.

Ҳолбуки, зўрликдан

туғилар фақат:

қаҳрамонлик,

асл ботирлик.

ТАРИХ

«Кўзлари хаёлга толган ҳой бола» шеъримнинг ёзилганига йигирма йил тўлиши муносабати билан.

Ориққина болам йўғонлаб қолди:
унутди сув ичган ариқларини,
унутди бир пайтлар азиз деб билган
дўстлари ва эски чориқларини.

Кўзлари хаёлга толган болайди,
у пайт олишарди ҳақиқат учун.
Энди ҳақиқиларга бўлди тўғаноқ,
шуҳратпарастликка баҳиш этди кучин.

Эпчилсан, мардсан деб алқаган эдим,
ахир, мард турмасми майдон ичинда?
Не бўлди кўзлари хаёлчан бола,
бу не фалокатдир ёруғ очунда?

Ориққина болам йўғонлаб қолди.
Мен кимга ишонай энди, болажон?
Сенки дўстларингга тош отган эсанг
қалбимда ўлгунча сўнмас ҳаяжон.

Ориққина болам йўғонлаб қолди.
Ориққина болам бирдан йўқолди...
Вой болам, вой болам, вой болам,
кўзлари хаёлга толган болам-ов...

МАРҲАБО ЧОЛ ҚУШИҒИ

Бир маҳаллар кўчамиздан ўтарди бобо,
елкасида хуржуни бор, оғзида — дуо.

Хуржунида болаларга бўларди совға,
совғалари — сарабодроқ, сурнай ва жиға.

Дуолари «Омон бўлинг!», «Яшанг!» доимо,
ким учраса айтар сўзи — бир сўз «Марҳабол!»

«Марҳабол чол» дер эдилар отини шундан,
«Марҳабол!» деб югурардик уни кўргандан.

«Марҳабол!» деб, «марҳабол!» деб куларди кўзлар,
«Марҳабобей нимакин деб ўйлардик бизлар.

Эргашардик тўла хуржун бўшагунча то,
бобо бобо эмас эди бир оҳанграбо.

Унга берсак эски чойнак, унниган яктак,
у бизларга берар эди заррин бир копток.

Зар коптоғи бамисоли митти глобус,
глобуси ҳар туслимас, фақат қуёш тус.

Уралганди муштдай латта тўпга сариқ зар,
меридиан ва параллель тикилган иплар.

Бир қутбига улангандир сариқ резинка —
ўйнар эдик, қуригунча одамда тинка.

Хуллас, биров ўйнар эди сариқ коптокни,
бирова попук шилдиратиб, чалар ҳуштакни.

Сурнай чалсак, Марҳабо чол ўйин тушарди,
гоҳ диконглаб, гоҳ лапанглаб, гоҳи учарди.

Елпигичдай соқоллари ҳилпирар эди,
шўх кўзлари юлдузлардай йилтирар эди.

Гир айланиб ўйнар эди телба-санғидек
ва бир қўшиқ айтар эди худди янғидек:

«Қайси элга омад келса, туғар бир доҳий,
доҳийларнинг пойқадами доим илоҳий.

Қайси элдан омад кетса, доҳийси бўлмас,
доҳийси йўқ элнинг эса ҳомийси бўлмас.

Доҳийси йўқ элни доим талайди зўрлар,
доҳийси йўқ элни зўрлар тинимсиз хўрлар.

Зўрлар айби кўринмайди, жаҳонга марғуб,
зўрларга айб қўйилмайди, жавобгар — мағлуб».

«Марғуб» дердик, «мағлуб» дердик ҳиринг-ҳиринглаб,
биргалашиб ўйнар эдик диринг-диринглаб.

...Шум болалар бир кун чолни талатди итга,
бобо келмай кетди бизнинг бола муҳитга.

УЧ ИУЛ

Бундан чорак аср муқаддам биз уч оғайни қа-
лин дўст эдик, устозимиз Эркин Жабборов биз-
га давас қилиб: «Училигинглар бузилмасин!» дея
тилак билдирган эди.

Омон-омон, ҳолимиз ёмон,
учлигимиз бузилди, омон!
Борса келар йўлда биримиз,
иккинчимиз келиши гумон.

Училигимиз бузилди, устоз!
Уч тарафга кетди йўлимиз.
Қайтиб келар ғолиб, хушовоз,
хушбахт қайтар албат биримиз.

Елғонларга бурмайди тилин —
рост гапирар ёш-ялангларга.
Фақат кўп иш кутмоқ ноўрин —
қўшилмас у катта жангларга.

Омон-омон, ҳолимиз ёмон —
иккинчимиз келиши гумон.
Борса келар ё келмас йўлга
кириб қолган шўрлик ногаҳон.

Қирқ бешда севди бирини,
ёмон севди, ўртаниб севди,
дастурхондай очди сирини,
жаҳонини, жонини берди.

Аmmo вафо топмади ундан
ва тупурди одамгарликка.

Разиллиги ортар кундан-кун,
йўлин бурди орқага тикка.

Омон-омон, оғир бу замон,
менинг ҳолим ҳаммадан ёмон.
Борса келмас йўлга тушганман,
алланима излайман ҳамон.

Ҳақпарастлик осон иш эмас —
онангга ҳам ёқмас тўғри гап.
Гоҳ бу йўлда тентирайман маст,
гоҳ умримни ўйлайман терлаб.

Фалокатлар алқайди мени,
мағлубликлар юрар кетимдан.
Гоҳ устозлар қарғайди мени,
бет ўгирар дўстлар бегимдан.

Тиёлмайман тилгинамни боз —
шунча оғир ишми бу магар?
Афу этинг сиз мени, устоз,
йўлдан омон қайтмасам агар.

* * *

Бир ён Еттикапа
ва бир ён Қашқар,
оралиқда хафа
Туркистон қақшар:
ҳавода оқимлар
югурар тинмай
(Дардларин оқинлар
куйлар ботинмай).
Гоҳ Пскентда тошқин,
гоҳ Риштонда сел.
Газетчилар шошқин,
бесаранжом эл.
Гоҳ Попда зилзила,
гоҳи Газлида.
Бу белги, ҳосила
недур аслида?
Қиё қишга ўхшамас —
ҳарорат ўттиз.
Ёз ҳам ёздай эмас —
шамоллар ҳадсиз.
Тупроққа тинчлик йўқ,
сойга тинчлик йўқ,
сўқмоққа тинчлик йўқ,
ойга тинчлик йўқ.
Осмон тўла қанот,
ер тўла мотор,
жаҳон тўла олат —

бомба ва хатар.
Балиқлар ўлмоқда,
қушлар ўлмоқда,
дарахтлар сўлмоқда,
кучлар сўнмоқда.
Наҳот қариётган
бўлса еримиз?
Наҳот қиёмат-ла
битар асримиз?
Туз босган скелет —
мўрт устихоним,
қони камайган эт,
сирқироқ жоним
ва отасиз ўтган
ёшлигим ҳаққи,
кўзимда тошқотган
ёшларим ҳаққи,
илтимос қиламан —
ядро қуроли
ортиқ синалмасин!
Юртларнинг ҳоли —
ойлар ўтган сайин,
йўл ўтган сайин
оғирлашиб борар,
дардлари тайин.
Иш йўқми қардошлик
кўприкларимда?
Ядролар гарди бор
киприкларимда.
Соғиндим йўқолган
булбулларимни.
Қайдан топгум биллур
ойкўлларимни?

ДУСТЛИК ГУРУНГИ

Достон

Олтинчи Бутуниттифоқ поэзия фестивали қатнашчилари Дмитрий Толстоба, Владимир Загуливитер, Василе Романчук ва Стасис Йонаускасга бағишланади

Дўстлар, сизни соғиниб
бир орзиқди юрагим,
кўзлардан нур ёғилиб,
кўрмоқ бўлди тилагим.

Қанийди бир йиғилсак
чиройли бир даврага,
юртдан, шеърдан баҳс қилсак,
қил ҳам сиғмай орага.

Бирда эслаб ўтмишни,
бирда қўшиқ куйласак,
гоҳ бу кунги юмушни,
гоҳ иқболни ўйласак.

Аmmo имкон тор хийла:
сиз ҳар ёқда ишдасиз —
Кишинёвда Василе
ҳам Вильнюсда Стасис.

Мен Тошкентда юрарман
бутлайн деб рўзгорим,
тинмай хаёл сурарман,
ҳеч тарқамас хуморим.

Хаёлларим туш каби,
кўрган тушим ҳуш каби,

бошим ичра хаёллар
пириллаган қуш каби.

Кўзим очсам бир маҳал,
во ажабо, қизиқ ҳол:
тўла эди катта зал,
сўрашардик ҳол-аҳвол.

Ялтирарди дамо-дам
бир кўзойнак қаршимда —
табассумли бир одам
чопиб келди қошимга.

Қамтаринлик ортига
яширинган кўк кўзлар,
юрагининг қатида
ҳаяжонли ўт сўзлар:

«Ҳали кутиб навбатин
жасоратлар турипти,
ҳали минмасдан отин
қатор мардлар турипти»¹.

— Володимир, Володя,
эҳ, сенмисан, азизим?!
Кимдир дейман бу одам,
мунча куймаса кўзим!..

Учирди қандай шамол?
Ишлар қалай Сумида?
Не гаплар ва не хаёл
украинлар кўнглида?

¹ Украин шоири В. Затуливитер шундай шеър ўқиган эди.

Эҳ, оғайни, бир куни
мен нонушта онда
ўқиб қолдим ёзувни
қанд пачкаси ёнида.

«Суми қанд заводи» деб
битилганди маълумот.
«Сумидаги бир адиб
менинг учун эмас ёт». —

Шундай оддий ўйдан ҳам
руҳим тўлар маънога.
Дўстим, сени ўйласам
юксаламан самога.

Билгим келар, не аҳвол
Украина ерида?
Қўпми муаммо, савол
украинлар шеърида?

Масалан, ишчи бу кун
 заводда қандай яшар?
Лавлаги йиғмоқ учун
улар қиларми ҳашар?

Уртача ҳисоб билан
олгани — қанча маош?
Картошка эккан деҳқон
тинарми, ботгач қуёш?

Эгни-боши бутунми,
кўнгли кемтик эмасми?
Ҳайдар ери қутлими,
эгасини эмасми?

Дехқон, кирганда қинга
нима қилар, масалан?
Соладими ташвишга
бирон жиддий масала?

Ҳақиқатчи шоирлар
юришарми, эгмай бош?
Муҳарриру ноширлар
бўлишарми елкадош?

Ҳа, ҳа, ёмон бўлди у —
Чернобиль воқеаси:
Тоғдай босиб гам-қайғу
ўксинди дил ҳар қайси.

Бонг урилган чоғда ҳам
Қатта Қулоқ бўлса кар¹
ёнгин чиқар муқаррар,
ёйқила бошлар олам.

Яхшиям халқлар аҳил,
мард ўғлонлар бесаноқ...
Лекин бизга Чернобиль
берди аламли сабоқ.

АЭС иши бўлар ҳал,
кент тикланар бир бошдан.
Аммо қани бемаҳал
куйган азиз қардошлар?

¹ Украинларнинг адабиёт газетаси Чернобиль АЭС
идаги аварияли ҳолат ҳақида фалокатдан бир ой олдин
мақола эълон қилган, муаллиф ва газета редакцияси
юқори ташкилотлар томонидан сиқувга олинган эди.
Бу ерда шунга ишора қилиняпти. (Автор.)

Энди, дўстим, атомлар
синалмоқда устма-уст.
Ҳаво нотинч одимлаб,
экинлар ўсмоқда суст.

Бунга кўнсак ҳам ҳатто,
рўй бермас деб сафоҳат,
такрорланмас деб хато
ким беролар кафолат?

...Шу пайт келиб тўхтади
бошимизга бир одам,
бармоғини ниқтади
яна силжиб бир қадам:

— **Фоживий ғажалар**
бутун зални тутади,
кўзни очиб қаранглар —
ҳаёт давом этади!

— Бу — Дима-ку, инқилоб —
шаҳридан келган шоир.
Шоирки, ҳозиржавоб,
мутойибага мойил.

Уйловдим қайсидир кун:
Толстоба қайдайкин?
Кимга гурунг бераркин,
қай ҳушчақчақ жойдайкин?

Кел, битта шеър ўқиб бер,
фалсафанга чанқоқмиз.
Қоронғидир бусиз ер
бамисоли чироқсиз.

Кел, оғайни, гулдураб,
кел, минганча ғайратга,
дўстларингни кулдириб,
ёвларни сол даҳшатга.

Ленинградда ҳамон
ёш онглари маъруфлаб,
юрибсанми, ҳар замон
армияни таърифлаб?¹

Дима, нечун биз ёқда
кўринмас шеър китобинг?
Кўп чиқдимиз сиз ёқда?
Дастхатга йўқми тобинг?

Чиқдимиз Москвада ҳам,
Узим қолдимиз ғофил?
Билолмай қолар одам
нима чиқди қайси йил!

Рақибларинг кўпмасми
гапиравер, солиб жар.
Тўсқинлик қилар, расми,
Рақиб деган энағар.

Керак бўлса, ҳаммамиз
кафилмиз бир-бирова,
ҳеч урдириб қўймасмиз
истеъдодни — қиррова.

Эҳ, мақтаниб юбордим...
Эсга тушди Қадрия...
Нима қила олди ким?..
Бу — ҳазин бир ария...

¹ Фестивалда «Армия ҳақида хатлар» шеър турку-
мичи ўқиган.

Эсингдами, Димажон,
доғистонлик шоир қиз,
қанча сўзловдик хушхон
уша қизга доир биз.

Доғистон — бу тоғистон,
айни чоқда боғистон,
мард йигитлар ватани,
аммо кўнглим зимистон.

Улдирмиш Қадрияни
бирова. Қандай қабоҳат!
Улдириш шоирани —
яна ким этди журъат?!

Саволим бор муҳтарам
суюк Расул Ҳамзатга:
қизни қайси бекарам
сўйди, чўмиб бидъатга?

Баъзан юрак қисганда
тарих титиб кўраман.
Бир замонлар Искандар
берганмиш шундай фармон:

«кулин кўкка совуринг
бўйсунмаса қай диёр.
Лекин тегманг шоирнинг
хонадонига зинҳор».

Ахир диёр бўлмас бут
шоир юрмаса омон.
Шоир ўлдирилган юрт
эркли бўлмас ҳеч қачон.

— Утган ишга саловот,
қўй, титмайлик ўтмишни.

Узимизда йўқ савод,
созлай десак турмушни.

— Э, Василе, бормисан,
Молдовада нима гап?
— Тинглашга хумормисан,
қолмасми сабринг тугаб?

Биз аниқ гап билмаймиз
Қадрия борасида.
Бошқаларни айблаймиз
икки сўз орасида.

Шоир сўзи ва иши
уйғун бўлмоғи керак.
Бу — ҳар кимнинг хоҳиши,
аммо бундайлар сийрак.

Балки, Қадриядан ҳам
ўтгандир бирон гуноҳ,
кимгадир қилиб алам
қазигандир унга чоҳ.

Кўзларингни обқочма.
Қийин марҳумдан сўйлаш.
«Марҳумлардан гап очма,
айб ҳатто ёмон ўйлаш». —

Ҳаммамиз шу ёшгача
шундай сабоқ оламиз.
Реал ҳаёт бошқача.
Кўриб, ҳайрон қоламиз.

Менимча, ўликка ҳам,
тирикка ҳам мезон — ҳақ.

Ҳақ доимо мукаррам,
енгиб чиқар муҳаққақ.

— Василе, бу фикрингга
қўшилмасдан илож йўқ.
Бир кун йиғинда менга
бир яқиним урди дўқ:

«Рашидовнинг шахсига
осилмаган сен қолдинг!
Бировларнинг баҳсига
қўшилмаган сен қолдинг!

Нечун тирик пайтида
айтмагандинг бирон сўз?
Қўрқоқларнинг қатида
ердан олмай юрдинг кўз?!»

Василе, бу танишим
мендан ўн беш ёш кичик.
Ёши билан йўқ ишим,
билмай гапирар нечук?

Биз майдонга кирганда,
у мактабга қатнардн.
Бизнинг ишни кўрганда,
бошқача сўз айтарди.

Нима гаплар пойтахтда?—
Шўрлик билсин қаёқдан?
Нималар бор дарахтда?—
кўринмайди йироқдан.

Не-не хатлар гум бўлган
қудуққа тушган тошдай.

Сўзлар ерга кўмилган
кўзлардан оққан ёшдай.

Темир-бетон деворга
урилгандай соққалар,
йиқиларди шунқорлар,
йиртиларди ёқалар.

Мунофиқлар, малайлар
ишларди зир югуриб.
Раёсатда бобойлар
эснарди юз ўгириб.

Утирарди мансабда
латтасимон кадрлар,
ўйнар эди асабда
ёвуз қоработирлар.

Мен шеъримда ёзардим
ақли бошлиқлардан.
Мен ақлимдан озардим
таъқибу тазйиқлардан.

Унга чексиз ҳақ-ҳуқуқ
берган эди кимлардир.
Бу гапимни яхши уқ:
улар балки жинлардир.

Аммо ҳар ёмоннинг ҳам
булар яхши томони,
асло уни деёлмам
одамнинг энг ёмони.

Ҳашаматли бинолар
қурилди кўп жойларда.

Изи қолди кинолар,
метро, тупроқ, сойларда.

У туфайли олди уй
қанча-қанча одамлар.
Оламда топди обрўй
Мукаррамдай санамлар.

Фақат шўрлик пахтакор
қашшоқ эди қишлоқда.
Фақат ўша эди хор,
доди етмай қулоққа.

Дастурхони қуп-қуруқ,
фақат нону қанду чой.
Қора шўрвада гўшт йўқ —
кўрмас эди неча ой.

Уттиз ёшда оналар
қариган кампир эди.
Пахтазорда болалар
илмсиз дайди эди.

Амударё, Сирдарё
йўқотарди қувватин,
заҳарларди беадо
кимё ернинг қабатин.

Фақат олис Мўйноқда
ишсиз қолиб қайиқлар,
Орол сўниб йироқда,
қириларди балиқлар.

У кўксини нишонга
тўлатиб мағрур эди,

мағрур боқиб замоңга,
кўзлари масрур эди.

Шу сабаб Рашидовдан
сўйлагандим куйиниб,
мадад кутмай бировдан,
ўйлагандим куйиниб.

Тўғри айтдинг, Василе,
билмай сўйлаш ёмондир.
Ишлайлик савод ила,
ҳозир шундай замондир.

Уни-бунни қўй, дўстим,
қандай сизларда бу йил?
Яхши бўлдимиз узум?
Тўкин-сочинми ҳосил?

— Эҳ, узум-ку зўр нарса,
йиғиб олиш қийинроқ.
Токзорлардан чиқарсан
қуёшдан ҳам кейинроқ.

Кипригинг чанг, бўғзинг чанг —
ювингунча бўлар шом.
Оёқлар судрар аранг —
айтай десам кўп калом.

Сўзим эмас шикоят —
Узумлидир туғромиз.
Молдовани саломат
кўп асраган виномиз.

— Шоирнинг дарди қурсин,
адо бўлмас ҳеч қачон.

юма олмайди оғзин,
юмар фақат гўристон.

Пахта бизда, Василе,
қийиндир узумдан ҳам.
Қайнар унинг ҳосили,
терилади тунда ҳам.

Тинмасдан терасану,
тўлмайди ҳеч планинг.
Олти миллион тонна — бу,
йўқдан бор қил дегани.

Шундан чиқди ҳар бало:
қўшиб-чатиб ёзишлар;
сўнг бекордир тавалло
ва ақлдан озишлар.

Қамалиб кетди қанча
айбсиз айбдорлар.
Юришарди бир маҳал
мажбурлаган мурдорлар.

Вой тилим, сенга, тилим,
тирсак чиқсин дафъатан!
Куйлайсан тўлин-тўлин,
тўхтасанг-чи ҳасратдан!

Ҳасрат қилганинг билан
дардлар арирми асло,
тўлиб оқарми жилла
Амударё, Сирдарё?

Ҳасрат қилганинг билан
Орол яна куларми?

Камайрми ҳеч план?
Мўйноқ Мўйноқ бўларми?

Пахтакорнинг супраси
ёлчирми гўшт, сарёққа,
кўзининг оқ-қораси
тўярми нур-чироққа?

Вой тилим, сенга, тилим,
тирсак чиқсин дафъатан,
бўзлайсан тўлин-тўлин,
тўхтасанг-чи ҳасратдан!

— Нега бунча ноумид
гапирасан, дўстгинам?
Қоинот бўлсин шоҳид,
қараб турмаймиз биз ҳам.

Айтматов ва Максим Танк,
Нурпеисов, Залигин
урмоқдалар ахир занг!
Биз ҳам келамиз тагин!

Айтгансан-ку сен ўзинг:
«Ерга доврўқ соламиз!»
Янгратиб дўстлик созин,
яшаш ҳаққин оламиз!

Сира ёдимдан чиқмас
фестиваль якунлари:
боғланганмиз чамбарчас
ул шеърият кунлари.—

Қўнглим ёришди, тўлди,
тинчланиб қолдим бирпас,

елкамга қўлин қўйди
Стасис Йонаускас:

— Уша биз келган вақтда
пахта терими ҳақда
хабар бериб эрта-кеч,
радио тинмасди ҳеч.

— Ҳа, Стасис, теримдан
улуғ гап бўлмас кузда,
руҳим, манглай теримдан
пахта қадрли бизда.

Баъзан ҳаво сусти келар,
ҳосил етмас далада,
ҳаловат бўлмай қолар
хоҳ катта, хоҳ болада.

Шунда уч ой, ўртоқлар,
авжга чичқар ҳашарлар,
тинчимайди қишлоқлар,
тинчимайди шаҳарлар.

Тўлмаса мажбурият
чатоқ ўзбекнинг иши.
Наздида; қилмас ҳурмат
уни биронта киши.

Қурий бошлайди тинка,
дўстига тик қаролмас,
катта-кичик йиғинга
бош кўтариб боролмас.

— Эсингдами, Стасис?—
гапни бўлди Володя,

(Володя — баҳсада хасис,
аммо гапни олади!) —

бутун зални қилиб маст
бир шеър ўқиган эдинг,
«Қўлмак суви сув эмас,
сув — оққанда сув», — дединг.

Шеъринг янграб қулоқда,
куй бўлиб оқиб турар.
Мана, ҳозир, шу чоқда
жонимни ёқиб турар.

Ўзбеклар — бу катта сув,
потенциал, ҳалол, сарт.
Катта сув — оқади у,
гувиллаб оқмоғи шарт!.. —

Бирдан чироқми ўчди —
теграмни босди зулмат.
Эҳ, учар юлдуз учди —
кесилди қай бир қисмат.

Қўринмасди дўстларим,
ширавайди йироқлар.
Ётардим кўнгил ярим,
ўчган эди чироқлар.

Аммо минглаб юлдузлар
парпирарди осмонда,
сирлашарди, кўз-кўзда,
кулиб аҳён-аҳёнда.

1985

БОЛАЛАРГА

ИККИ ОЙЛИК ЧАҚАЛОҚ

Орзу ўзи қошиқдай
икки ойлик чақалоқ,
буралади хивичдай
йиғлоққина қизалоқ.

Овозлари бир ўткир,
қўнғироқдан ўтади.
Майли, фақат уй бўлса,
беш қаватни тутди.

Йиғламаса, кўзлари
ярақ-ярақ қилади.
Жаҳли чиқса, бошини
сарак-сарак қилади.

Яхши кўрар учишни
отасининг қўлида,
бош кўтариб қарайди
нима бор деб йўлида.

Кўтармаса қуш қилиб,
отасига «ҳа» дейди,
кўтарса бас, ишқилиб,
гоҳ янглишиб «ма» дейди.

Фақат битта айби бор:
қорни оғриб туради,

**шунисига чидолмас,
жуда ёмон кўради.**

**Кўзларини чирт юмиб
чинқиради ўлгудай,
типирлайди, нақ ҳозир
олам тамом бўлгудай.**

**Оғзига сув томизсак,
сувни сира ютмайди.
«Ют ҳозир,— дер онаси,—
бунақаси кетмайди».**

**Аммо жони тинчиса,
кулар кунгабоқардай.
Ётар ўйнаб бешиқда,
бешик унга шаҳардай.**

КҮЗЛАРИ ХАЁЛГА ТОЛГАН ҲОЙ БОЛА

Кўзлари хаёлга толган ҳой бола —
ориққина бола бир жўжасмон,
биламан, сен ҳеч вақт бўлмайсан йўғон,
кўзлари хаёлга толган ҳой бола.

Бўлмасанг бўлмабсан, шунга ҳам ғамми,
фақат сўзларингда бўлмасин ола,
соз бўлсин ўқиган китобинг жами,
кўзлари хаёлга толган ҳой бола.

Сени четлаб ўтсин кулфат ва ёлғон,
ҳақиқат қўлингда бўлсин машъала,
қалбингни аямай ўсабер омон,
кўзлари хаёлга толган ҳой бола.

Кўзлари хаёлга толган ҳой бола,
йигитга кўрк бўлар мардлик, эпчиллик,
сен ҳам эпчилсан-ку, сен ҳам мардсан-ку,
кўзлари хаёлга толган ҳой бола.

БАҲОРНИ ҚУРГАН БОЛА СУЗЛАРИ

Шамолда ўйнайди навалар,
чечаклар очиди олдимда.
Тирноқдай қанотли гавдалар —
жонзотлар қолмоқда ёдимда.

Баҳор бу, навбаҳор, кирди жон
дарахтга, тупроққа, қуртларга.
Кирди жон сувларга ногаҳон,
поёнсиз далалар-сиртларга.

Ичимда гуллади минг ният,
югургим келмоқда шу тонда.
Бу тансиқ, чиройли кайфият
топилмас ҳеч қайси китобда.

Чечаклар, милёнлаб чечаклар —
дарахтлар шохида исирға.
Қулоқда жаранглаб тараклар
баланд бир мусиқа-қасирға.

Питирлар энтикиб-энтикиб
кўксимнинг ичида бир булбул.
Меники шу дала, шу қирлар,
меники шу Ватан бус-бўткул.

ҲАВАСҚОР АЛЬПИНИСТЛАРГА

Яқинроққа бориб кўрайлик:
нима экан бу баланд тоғлар,
бу типпа-тик қоялар, тошлар,
бу заҳарли гуллар, гиёҳлар?

Яқинроққа бориб кўрайлик:
нима экан ғорлар, довонлар,
дараларга энгашган ёнлар,
ваҳший қушлар, бўри, чаёнлар?

Яқинроққа бориб кўрайлик:
балки ёлғон савлат тўкиши,
ҳайбатидан довдирашимиз,
қалбимизга ваҳм чўкиши?

Яқинроққа бориб кўрайлик:
балки оғир эмасдир довон,
балки осон бўйсунар чўққи,
зўрни зўрдай қаршилар шоён?

Сўзни жойлаб бир сафга тизиз,
ахир айтиб қўйган халқимиз:
«Тоққа чиқмай дўлона қайда?
Жон койитмай жонона қайда?»

ЕДГОР ХОЛАНИНГ ВАҲМАСИ

Фарғона область, Қўжон райони-
да бўлган воқеа

Едгор хола тўсатдан
бир тепдию қопқани,
чопа кетди далага
неварасин топгани:
— Акбар, Акбар, ҳов Акбар,
қайга кетдинг, зумраша?
Зумда ғойиб бўласан
ариқ оша, йўл оша...—
Едгор хола югурар
оёқлари лорсиллаб,
жавраб борар ўзича
йўл-йўлакай ҳарсиллаб:
— Утирса бўлмасмикин
кўмилиб уй ичида?
Ташқарида нима бор,
нима бор кўй-кўчада?
Акбар, Акбар, ҳов Акбар,
қай гўрдасан, тирмизак?
Тез кела қол, жон болам,
момонгни қилмай ҳалак.
...Едгор хола бўйнидан
сиқиб сўрар Акбаржон:
— Ўзи қайси Акбарни
чақиряпсиз, моможон?
— Ҳа, башаранг қурмасин,
дарров «ҳа» демайсанми?
Луқиллатмай мени кўп,

тез овоз бермайсанми?
— Үзингиз оличволиб,
үзингиз чақирасиз.
Жиннимисиз, моможон,
нимага бақирасиз?
— Вой Акбаржон болам-а,
менинг кўнглим алагда,
депалатса бошланди
ўтган ҳафта далада.
Бутипосми, мутипос,
бир балолар сепеди.
Қанча-қанча болалар
балнисага кетади.
Мирза бўланг ётипти
сарик касалга учраб,
тинмасди,
ерга урсанг,
оловдай кўкка сачраб.
Ҳайда ўтир, жон болами,
жонинг омон бўлса, бас.
Сен ҳам дардга чалинсанг,
жонимдан битта қолмас.
— Қўрқманг,— дея Акбаржон
овунтирар момосин,—
менга дори сепганнинг
кўрсатаман онасин.

ИҲТАЛ БОЛА

Теримга чиққан кунларимиз
бесаранжон кузнинг бир оқшони
тўзонли ғира-шира хирмон яқинида
қув-қув йўтали келди бир болачанинг.
Миттигина ўғлон...
кифтидами, бошидами — фарқлаш қийин —
ўзидан каттароқ бир тугун этак
тарозибон қошига шошиларди.
Бола қаршисига чопар оёқлар,
этагин олишга чўзилар қўллар,
«ўзим... ўзим...» дея бермасди аммо,
нафаси тиқилиб қув-қув йўталарди.
Торттирди терганин, ёздирди дафтарга,
йўл олди уйига зовур ёқалаб,
узоқлашиб борарди хирмондан йўтал.
Шундан буён қийналар ичимда алланима,
мени таъқиб этар йўтал товушлари,
қайга борсам эргашар кетимдан,
қулоғимдан кетмас,
хаёлимдан кетмас.
Хаёлимда, хаёлимда, хаёлимда
иккала кафтимнинг тафтини
иккала курагига босиб
бағримда ўпкаларин иситсам дейман
йўтал тутган ўша мурғак боланинг.

ЭРК ҚУШИ

Достон

Бу эски гап, дўстларим,
ҳаяжонли бир эртақ.
Айтиб берганда ойим
бўйгинам эди қиттак.
Ойим жажжи қиз экан
эшитганда бободан.
Бобо эса эшитган
болаликда момодан.

* * *

Қачонлардир илгари
бўлган экан бир диёр,
диёрки, одамлари
яшар экан бахтиёр.
Ҳамма мисли суту ёр,
иноқ ишлаб эринмай,
илму фан ҳамда савдо
ўсиб бораркан тинмай.
Денгизларнинг ортидан
шошиб келган меҳмонлар,
бир-бирининг кетидан
кириб келган карвонлар
мамлакатнинг кўркига
боқар экан ҳайратда,
ҳайратга солар экан
ҳар нарса бу элатда:

Охир бир кун миш-миш сўз,
учиб саҳро томонга
етмиш маккор ва ёвуз
чўл ҳокими — ҳоқонга.
Қичқирибди у бирдан,
янграб кетмиш тўрт тараф.
Лашкар тўплаб чўл, қирдан,
турғизибди сафма-саф.
Улжа дарди қалбини
тиғлаганин сўзлабди.
Уша гўзал, бой элни
эгаллашни кўзлабди.
Чигиртка галасидай,
учибди аргумоқлар,
қўлларда чақнаб бирдай
қилич, найза, тўқмоқлар!

* * *

Ишлар кетибди чикка:
топталибди расталар.
Олинибди қулликка
оқила, орасталар.
Уч кечаю уч кундуз
олов ёнибди тинмай,
ерни қоплаб тутун, тўз,
эл таланмиш бутунлай.
Ҳайқириқлар, ингроқлар
тутмиш қора самони,
ҳақоратлар, қийноқлар
ютмиш қанча сиймони.
Аммо бўйин товлабди
бўйсунмай эл ҳоқонга.
Эрк йўлини овлабди,
боқмай тўкилган қонга.
Бутун ҳунарманд аҳли —

кулол, косиб, қассоблар
жанг қиларкан шер тахлит,—
қираркан ёвни боплаб.
Жигар бағри бўлиб хун
ҳийла изларкан ҳоқон.
Номус учун, эрк учун
эл эса бераркан жон.
Эвоҳ, бу элнинг жанги!..
Аямасдан тилишлар...
Эҳ, туёқлар жаранги,
эҳ, йилтироқ қиличлар...

* * *

Аммо, дўстлар, биласиз,
баравар эмас беш қўл.
Ҳар эл аро, шубҳасиз,
учраб турар беш-ўн гўл.

* * *

Шошқин дарё бўйида
яшаркан Наҳанг қассоб.
Ҳали ёш экан жуда,
сершижоат, сершитоб.
Бебаҳо экан унинг
севиб олган хотини.
У бор жойда ҳеч экан
хазиналар олтини.
Ҳа, хотини чиндан
чиройли бўлган экан.
Аммо сўниб мисли шам
яқинда ўлган экан.
Қолган экан хотиндан
бир қиз билан бир ўғил.
Уларга боқса Наҳанг,

Қалби кетар экан зил.
Уғлининг оти Улмас,
қизининг оти Олмос.
Қиз — ўнга тўлар-тўлмас,
ўғли — саккизда холос.
Ачинаркан Наҳангга
қўни-қўшни, ҳар одам.
Ҳар қандай ботирни ҳам
еб қўяркан ахир ғам.
Чанг бўларми чанг ахир
янграган тор бўлмаса.
Уй бўларми уй ахир,
суюкли ёр юрмаса.

* * *

Осмоннинг ярмин тутиб,
гулхандай ёнмиш шафақ,
йўл узра наъра тортиб,
отилмиш Наҳанг бир вақт.
Болтаси жанг устида
айланаркан шунқордай.
Зарбидан ёв лашкари
тўзғиб кетаркан пардай.
Наҳангнинг «ур-ур»идан
кучлар бораркан ошиб.
Ҳоқоннинг ҳузурига
чопар югурмиш шошиб:
«Чора топгил, ҳоқоним,
аҳвол оғирлашмоқда,
қандайдир бир паҳлавон
лашкарни тез янчмоқда.
Ўзинг топмасанг чора,
қийин бўлар ҳолимиз.
Ҳамма бўлар овора
қўлдан кетар молимиз!»

Сиз ёвларни, дўстларим,
 жуда яхши биласиз:
 иш битказар ими — жим,
 жанг қилмайди ҳйласиз.
 Бўйсунмаган элларни
 олади қуда бўлиб,
 «Қизлар олган бу ерни!» —
 дер сўнг кўкракка уриб.

Ҳоқон кекса вазири
 чақиртирибди илдам.
 Вазир айтиб узрин
 кенгаш берибди шу дам...
 Ҳоқон чопарга яниб
 депти: «Оқ тур оласан,
 Наҳангни топиб, таниб,
 аста гапга соласан.
 Лекин ўйлаб сўйлагин,
 ишлар бўлмасин чатоқ.
 У ҳам майли, ўйласин,
 жавоб қайтарсин тезроқ.
 Наҳанг, билдим, мард одам,
 мен мардларни севаман,
 у тул йигит бўлса ҳам,
 ёш қизимни бераман.
 Агарда у хоҳласа
 учраб кўрсин қизимга.
 Лашкар билан мен эса
 қайтиб кетгум изимга.

Наҳанг чопар сўзларин
 тинглабди қовоқ уйиб,

ҳоқон томон жунабди
чопарни бундан қўйиб.
Кўрибди ҳоқон қизин
кўк чодирли ўтовда:
юзлари бирам қизил
қизлар ичра қуршовда.
Бўйинлари оқ экан,
дўндиқ экан жудаям,
ҳам бодомқовоқ экан...
ҳиромон, товус қадам...

Наҳанг депти, хулласи:
— Уйланаман қизига!
Тўй ўтган кун эртаси
лашкар қайтсин изига!

Тўй ва сулҳ шарафига
бўпти катта зиёфат.
Зиёфат қизиб кетиб,
ҳаммани босмиш рафлат...
«Ёвуз лашкар ортига
кепти қайтар замонлар,
Наҳангларнинг зотига
қўшилмиш,— деб,—
ҳоқонлар,

эл севиниб ўзича
ўтираркан шодланиб,
не кўринса кўзига
гап сотишга отланиб:

— Буй қаранглар, қаранглар,
келин мунча чиройлик!—
Ҳамма қизга аланглар:
— Қани, биз ҳам кўрайлик!

Чалинаркан шу замон
усталар қўлида чанг.
Утираркан ёнма-ён
қари ҳоқон ва Наҳанг.
Гўё мардни баҳолаб
ҳоқон қучмиш Наҳангни.
Сўнгра кулмиш хаҳолаб:
«Бир боппайин ҳаммангни!»
Сайил ва тўй тугабди,
аммо кетмабди ҳоқон.
Айёр тулки бу элга
қўйган экан бир қопқон!
Лашкар қайтмай шу кўйи
тинмай ишлаган экан.
Тайёрлабди тун бўйи
мақгал, кунда ва кишан.
Саҳар кўрса одамлар,
ҳаммаёқ бўлгач ёруғ:
шаҳар дарвозасида —
ғалаба нишони — тур.
Аммо Наҳанг ухлар маст
ёш хотиннинг қўйинда,
дод-войларни эшитмас,
ётар экан осуда.
Негарди эшитса ҳам,
қоларди йиғлай-йиғлай.
Ҳоқонга куёв одам,
ботиру лекин малай.

* * *

Евдан элга қиз чиқмас,
ёвлик қилар бари бир.
Узи қўшилса ҳамки,
қони қўшилмас ҳеч бир...

Фасллар ўтар экан,
 эрки кутаркан йиллар,
 ёв учун мисли тикан —
 улғаяркан насллар.
 Наҳангнинг уйида ҳам
 ўсаркан Улмас,
 Олмос;
 ёш жувон қалбида ҳам
 шулар олар деб қасос.
 У туртаркан кулса сал
 Улмас билан Олмосни.
 Ҳар маҳал камситаркан:
 «Шошмай тур, сен ифлосни...»
 Мағрур фарзандлар эса
 қилишмас экан парво,
 ўғай она не деса
 дарҳол қилишиб ижро.
 Олмос сўзи таънали,
 ҳақғўй экан жуда ҳам,
 қўшиқлари игнали,
 ўғай онага алам:
 «Офтоб чиқди оламга,
 югуриб бордим онамга.
 Она, она, кулча бер,
 онам деди, ўтин тер.
 Ўтин тердим бир қучоқ,
 кулча ёпди бир ўчоқ.
 Еди ўзи суюгин.
 Менга берди куюгин...»
 Бу гапга дош беролмай
 ўғай она ёнаркан.
 Жонидан битта қолмай
 илондай тўлғонаркан.

* * *

Қўрқинчли экан роса
Олмосидан Улмаси,
бир хўмрайиб қараса
қисиларкан нафаси:
«Шунинг кўзини ўйсам...
Хўмрайиши булутдек,
индамай қўйиб қўйсам
йигит бўлар бургутдек».

* * *

Угай она аламдан
йиғлаб ётибди бир кун,
Наҳанг келгани дамдан
бағрини қилибди хун:
— Қара, шу туришимда
кўзим илинган эди.
Туш кўрибман, тушимда
бир чол кўринган эди.
Дейди:— Бошинг қоронғи,
ҳомилали бўлибсан.
Шу ҳолингда сен тагин
дард-аламга тўлибсан.
Дардинг оғир, бедаво.
Сал кун ўтмай ўласан,
Улмас йўқолса аммо
яна ўйнаб-куласан...

* * *

Уйда сукунат ҳоким,
юраклар кетибди зил.
Наҳангга ширинроқ ким
хотинми ёки ўғил?

Ким ниҳолни эгар кул?
Уғлонидан кечар ким?
Танлаш жуда ҳам мушкул,
Наҳанг танлаши лозим...
Бир кун ярим кечаси.
ҳамма ухлаб ётибди,
Наҳанг ўғлини кўтариб
оқ тулпорга ортибди
ва бир зумда бўпти зим.
Қирларда қопти нидо:
«Кечир мени, жон ўғлим!
Кечир мени!..
Алвидо!»

* * *

Олмос қирларда жўшиб
қичқириб йиғлар экан.
Узича айтиб қўшиқ
бағрини тирлар экан:
«Улмас меҳмон қуш эмас,
меҳмон қушга ўхшамас,
уни ҳайдаб йўқотган
бу дунёда яшамас...»
Кўзида ёши жиқ-жиқ
Олмос олдинга чиқиб,
Улмаснинг ерда ёйиқ
суякчаларин йиғиб
уйибди-да ўртага
солибди этагига.
Сўнг тугиб кўк латтага,
кўмибди гул тагига.
«Она меҳрин кўрмаган,
озод Ватан истаган,
ўз уйига сиғмаган
вой укам, вой укам.

Отам сени сўйдими,
ўгай онам тўйдими,
қисматинг шу бўлдими,
вой укам, вой укам.
Розимасман, ишқилиб,
тирилмасанг қуш бўлдиб,
учиб юргин ўч олиб,
вой укам, вой укам.»

* * *

Сўнг босилган қанча из,
ўтган қанча фасллар.
Босқинчига шафқатсиз,
бўла борган насллар.
Қалбларда қолган экан
оталарнинг армони.
Ҳар тарафда бошланган
курашларнинг замони.

* * *

Наврўз экан...
Ҳар одам
қуёшдан экан сархуш.
Қизил гулнинг тагидан
учиб чиқибди бир қуш.
Чаппор уриб, кериб тўш.
айланаркан ҳавода.
Бундан гўзал, бийрон қуш
бўлмаганмиш дунёда.
Она юрти кўкида
мағрур-мағрур кезармиш.
Бир оҳ бормиш кўксиди,
одам қўнглин эзармиш.
Бир кун бозорга келиб,

бир атторнинг бошида
кўзларига термилиб
қўшиқ айтмиш қошида:
«Ўз отам сўйди,
ўгай онам тўйди,
омон бўлгур эгачим
кўк латтага тугди,
гулнинг тагига қўйди,
кук-ку,
кук-ку!»

Атторни қучмиш ҳайрат,
кўрмаган ҳеч бундай қуш:
— Нима дединг, яна айт?!
Кел, бирпас ёнимга туш!
— Жуволдиз беринг ўнта,
айтиб бераман яна.
— Қани-қани, айт қайта,
ўнта жуволдиз мана.
Жуволдиларни олиб
қўшиғин айтиб такрор,
атторни ўйга солиб,
учиб кетмиш бахтиёр.

* * *

Отаси ёнига қуш
жўнаган этиб парвоз.
Қанотида юк-юмуш
қўшиқ айтган хушовоз:
«Ўз отам сўйди,
ўгай онам тўйди.
Омон бўлгур эгачим
кўк латтага тугди,
гулнинг тагига қўйди.
Кук-ку,
кук-ку!»

«Ажаб!— деган отаси.—
Одаммисан, қушмисан?
Яна битта айт қани,
рўёмисан, тушмисан?»
Қуш депти:— Айтгум такрор.
Лекин битта шартим бор:
юмасиз кўзингизни,
очасиз оғзингизни...
Ота тутиб ўзини,
чирт юмганча кўзини
катта очганда оғиз,
қуш ташлаган жуволдиз.
Кейин осмонга учган
қаҳ-қаҳлаб қайта-қайта.
Ота ранги қув ўчган.
Жуволдиз ютган ота,
бирини олса бири
бўғзига кириб кетган,
жуволдизлар ахийри
Наҳангни ҳалок этган.

* * *

«Ўз фарзандин кимда-ким
ўзи ўлдирса агар,
ўз элини кимда-ким
эрксиз сўлдирса агар,
беш кун яхши яшамоқ
ширин кўринса кимга,
шундай маҳкумдир ҳар чоқ
шармандали ўлимга...—
Улмас қуш ёзиб қанот
сурар экан оғир ўй,—
ғалати экан ҳаёт:
кимга — аза, кимга — тўй...
Бировларни бировлар

сиғдирмайди уйига,
Бировларни бировлар,
ҳукмронмиш ўйига.
Ёмонликдан — ёмонлик.
Қасос олморим аниқ.
Шунда топиб омонлик,
нафас оламан тиниқ...»

• • •

Уч истаб кетган яна
қушча игнахонага.
Қўшиқ айтиб, ўн игна
олган ўгай онага.
Учиб келиб ўқ каби
унда қўнган бўғотга.
Худди бунда йўқ каби
ҳол-аҳволни кузатган.
Ҳануз Олмос опаси
югургилар чўридай,
ўгай она нафаси
буруқсаркан мўридай:
«Қимирласанг-чи, Шалтоқ,
хамир ошиб кетади!
Оловни ўчир тезроқ,
сутинг тошиб кетади!..
Тагин отинг Олмос-а,
Утмас бўлиши керак!
Ҳали эр ҳам олмаса,
сен деб ўлишим керак...»
Қушнинг нафрати ортиб
шум онага тикилмиш.
Ашуласи асқотиб
юрагидан тўкилмиш:
«Ўз отам сўйди,
ўгай онам тўйди.

Омон бўлгур эгачим
кўк латтага тугди,
гулнинг тагига қўйди.

Кук-ку,
Кук-ку!»

Шум хотин эси оғиб
бўзарган ҳайкал тахлит.
Қовоғидан қор ёғиб
қушчага қилган таҳдид:
— Яна бир бор айтмасанг,
кейин ортга қайтмасанг,
отаман ўтмай бир зум,
патинг юламан ўзим!..
Пир-р этиб учган қушча,
қаттиқ ишларкан ақли,
ўзи бўлса ҳам муштча,
кўкка сиғмасмиш жаҳли:
— Майли, айтаман такрор.
Лекин битта шартим бор:
юмасиз кўзингизни,
очасиз оғзингизни!—
Она юмиб кўзини,
зўрға-зўрға оғзини
очдим деганда мана,
қуш ташлаган ўн игна...
Ҳамма ёқ шовқин-сурон,
қиёмат-қойим бўлган.
Угай онага шу он
игна тикилиб, ўлган.

• • •

Улмас қуш ёзиб қанот
сурар экан оғир ўй:
«Ғалати экан ҳаёт,
кимга — аза, кимга — тўй.

Бировларни бировлар
сирдирмасмиш уйига.
Бировларнинг бировлар
ҳужмронмиш уйига.
Бунга ким қараб турар?
Етар кимнинг чидами?
Бир кун вулқон кўпирар,
портлаб кетар алами...»
Енгил тортиб Улмас қуш
чиқди бир оз армондан.
Учиб юрди кериб тўш
поёни йўқ осмонда.
Бу дунёда бор ахир
ҳар нарсага ниҳоя.
Энди эл қалбига бир
қутқу солса кифоя.

* * *

Бир пайт ҳоқон ёнига
кирибди шошиб чопар.
Ут тутатиб жонига
берибди вохуш хабар:
— Ҳоқон! Қанисан, ҳоқон?!
Юз берди-ку фалокат!!!
Тезда сақлаш керак жон!
Ҳаракат қил, ҳаракат!!!
Аллақандай митти қуш
ўлдирибди қизингни.
Ўлдирибди куёвинг —
суянган илдизингни!
Осмонларда ҳайқириб
тинмай қўшиқ айтиб у,
озодликни улуғлаб
элга солмоқда қутқу!
Қачонгача ухлайсиз,

қуролланинг демоқда!
Одамлар қуролланиб
бизга томон келмоқда!
Бамисоли тошиб сел,
келаётир эл асов.
Кимда — болта, кимда — бел,
ким — тулпорда, ким — яёв!

* * *

Қулоғига ишонмай
сапчиб турибди ҳоқон.
Қиличини тутиб шай
чошибди кўча томон.
Қўшиқ янграбди шу дам
осмоннинг учида нақ.
Бундай қушни ҳоқон ҳам
кўрмаган экан ҳеч вақт.
«Эшитинг, ҳой эшитинг!
Отам мени сўйди.
Угай онам тўйди.
Омон бўлгур эгачим
гул тагига қўйди.
Кук-ку!
Эшитинг, ҳой эшитинг!
Опам аза тутди.
Мени дала ютди.
Улмас эдим, ўлмадим.
Мени элим кутди.
Кук-ку!
Эшитинг, ҳой эшитинг!
Қасос қанот берди.
Дардим қўшиқ терди.

Ким озодлик истаса
бугун кўкрак керди.
Кук-ку,
кук-ку!»

• • •

Уқ еган арслон каби
бирдан ўкирмиш ҳоқон.
Титраб, гезариб лаби,
лашкарга бермиш фармон.
Тағин ҳай-ҳай, ур-ур, қон...
Кишнабди арғумоқлар,
бир ёқда болта — кетмон,
бир ёқда тиг-яроғлар.

• • •

Қушча учаркан тез-тез.
қўшиқ айтаркан жўшиб.
Уни эшитиб бир кез
Олмос келибди шошиб:
— Сен укамга ўхшайсан
менинг жонгинам Улмас...
Қалбим айтиб турибди,
кафтимга қўнгин бирпас...
— Вақти эмас, опажон,
ҳозир Катта Жанг пайти,
бўлган гапни бир замон
айтиб бераман қайтиб.
Ҳозир ҳамма қуролни
жангга шайламоқ керак.
Ҳаёт-мамот жанги бу,
курашмоқ керак зийрак...

О, Улмас қуш, Улмас қуш,
 ариди фалокатинг.
 Ғалаба куни турди
 қаддин ростлаб элатинг.
 Сахролар ҳоқонининг
 ҳилпираган туғи ҳам
 чордеворнинг тағнда
 чанг босиб ётмиш бу дам.
 Биламан мен, Улмас қуш,
 ёвдан қутулди ўлканг.
 Барчинойдек олишди
 севимли Олмос опанг.
 Сўнг юртга подшо бўлиб
 халқнинг қўнглин сўради.
 Тиклади мамлакатни,
 тағин гулга ўради.
 Бир куни сен, Улмас қуш,
 кирдинг опанг ёнига,
 кўзларига термулиб
 ғайрат солдинг жонига.
 — Опа,— дединг — дунёда
 ҳали тутқун эллар бор.
 Ҳали қарам эллар кўп,
 кенг дунё уларга тор.
 «Озодлик»дан кетса гап
 йиғлашар юз ўгириб,
 эшитганда «эрк» сўзин
 муштлар кетар тугилиб.
 Ўз нонига ўзлари
 эга бўла олмаслар.
 Бўғишару уларни,
 бўғиб қўя қолмаслар.
 Рухсат этинг мен кетай,
 қатнашай курашларга,

куйлаб ҳаммани бошлай
жангларга, савашларга.
Мендан хавотир олманг
омон қайтаман зинҳор.
Ер юзнда ҳамма халқ
яшаяжак бахтиёр.
Уқ отсалар, уқ тегмас,
уқ тегмас Улмас қушман.
Ҳеч кимсага ҳеч қачон
бош эгмас Улмас қушман.

* * *

Бу эски гап, дўстларим,
кўҳнагина бир эртак,
Айтиб берганда ойим
бўйгинам эди қиттак,
ойим жажжи қиз экан
эшитганда бободан.
Бобо эса эшитган
болаликда момодан.

СУЗИМИЗ

*Сузимиз ҳавода қолмасин,
дўстлар,*

*Сузимиз
ҳавода қолмасин.*

*Сузимиз
ҳавода қолгани —
тақдиримиз ҳавода қолгани,
тарих йўлларида турғунлик,
бахтимиз ҳавода қолгани,
эркимиз ҳавода қолгани*

осилиб.

ЯНГИ ТАРЖИМАЛАР

Севмоқ —

ич ҳовлига

чоғиб бормоқдир

ва зорчалар ухлагунча то

болта йилтиратиб,

ўтин ёрмоқдир,

жон айлаб фидо.

Севмоқ —

ухлаёлмай,

чойшаб йиртиб тарс,

Коперникдан рашк қилиб,

сапчиб турмоқдир,

Марья Иваннанинг эрини эмас,

ўшани

рақиб деб билмоқдир.

Москвадан

алоқани

узгансизлар-да.

Йиллар —

узоқ.

Энди

бу ҳолатни

сизларга

тушунтирса бўларкин қандоқ?

Кўккачадир чироқлар —

ерда...

Кўк юзида

юлдузлар —

ҳадсиз.

Мен

шоир бўлмасам

агарда

мунажжим бўлардим

шубҳасиз.

Шовқинлайди

майдон,

экипажлар
 йўлга тушарлар,
мен шу ерда юраман
 ва ён —
дафтарчамга ёзаман
 шеърлар.
Авто физиллайди кўчада,
 юкин —
дуч келган ҳар жойга
 тўкиб кетмайди.
Одамлар —
 жазавада
 бу кун. —
Ким буни
 тушуниб етмайди?
Манзаралар
 ва роялар
 лиқ-лиқ,
бурундан чиққудай.
Бундай жойда
 ҳаттоки айиқ
илҳомланар,
 кўкка учгудай.
Мана,
 бир чақалик
 емакдан сўнг
қайнаб шундай
 бир ўй
 илҳомли,
эсноқдан
 ҳилпираб
 чиқди юксак сўз
кўкда учиб юрган
 юлдуздай ёмби.
Осмоннинг ярмини
 тутгандир думи,

ялтирар,
 ёнларда ёнар патлари,
токи севишганлар
 бўлиб мафтунни,
қарашса,
 юксалсин
 муҳаббатлари.
Уларни-
 хилватдан
 тортсин кенгликка
заиф кўзларига
 куч этиб ато.
Думли, шу ялтироқ қилич-ла
 тикка
ёвларин
 бошидан
 қилишсин жудо.
Учрашувдагидай,
 турганча бекор,
юрагим сўнгги бор ургунча худди,
ўзимни тинглайман:
 севги гувиллар —
инсоний,
 оддий.
Тиқилар
 бўғизга
 инграниц —
довул,
 олов,
 сув.
Ким бунда
 ўзини эплайди,
 қани!
Е сен эплайсанми?
 уннаб кўр, сулув...

* * *

Чинорни йиқмоқ учун
болгани илдизга урарлар,
уйни ёқмоқ учун
суқарлар мойлатта тамалга.
Бургут учадир фақат
қаноти қайрилгунча,
тушуна олармизми
ҳаётдан айрилгунча?

Улар илдизидир мамлакатнинг,
шоҳларга борувчи сув шу илдизда сақланур.
Улар умиднинг тамали,
улар қаноти озодликнинг,
халқнинг ақлидир.

Неча карра неча ерда болталанар илдиз,
тўхтаб қолар сув,
бутоқлар қурир,
қайрилар қанотлар,
ўлдирарлар ақли,
сўнгра йўллайдилар инсонларни ҳукиадай
қўш ҳайдашга.

Афсус, шундайдир асримиз ҳақиқатларидан бири.

ЯПОН БАЛИҚЧИСИ

Япон балиқчиси ёшгина эди,
Денгизда бир булут бошини еди.
Дўстларидан тингладим бу мақомни,
Ҳаракатсиз сап-сарик оқшом эди.

«Балиқ тутдик, еган ўлар.
Этимизга теккан ўлар.
Бу кема бир қора тобут,
зинасидан кирган ўлар.

Балиқ тутдик, еган ўлар,
бирдан эмас, оғир, секин —
эти чурир, ажрар кейин.
балиқ тутдик, еган ўлар.

Қўлимизга теккан ўлар.
Шўрда, қуёшда чиниққан
бу вафоли ҳамда ишчан
қўлимизга теккан ўлар.
Бирдан эмас, оғир, секин —
эти чурир, ажрар кейин,
Қўлимизга теккан ўлар..

Бодом кўзим, мени унут.
бу кема бир қора тобут,
зинасидан кирган ўлар.
Устимиздан ўтди булут.

Бодом кўзим, мени унут,
бўйнимга осилма, гулим,
мендан сенга юқар ўлим.
Бодом кўзим, мени унут.

Бу кема бир қора тобут,
Бодом кўзлим, мени унут.
Чурук зотдан қолар чурук,
мендан қолар чурук жужуқ.

Бу кема бир қора тобут,
бу денгиз бир ўлик денгиз.
Одамлар ҳей, қаердасиз?
Қаердасиз?

ҚИЗ БОЛА

Очинг, эшикларни қоққан менман,
эшикларни бир-бир қоқяпман қарс-қарс.
Мен сизнинг кўзингизга кўринолмам,
ўликларни кўриш мумкинмас.

Мен ўлганман Хиросимада,
йиллар ўтди, ўтди саналар.
Етти ёшли қиздирман ҳамон,
улғаймайди ўлган болалар.

Сочларим туташди оловларда,
икки кўзим ёнди, қоврулди.
Бир ҳовуч кукунга айланавердим,
кукуним ҳавога соврулди.

Мен сизлардан ёлғиз ўзим учун
ҳеч бир нарса сўрамайман, йўқ.
Бир қошиқ шакар ҳам еёлмайди
қоғоздай ёниб кетган жужуқ.

Эшикларни қоққан менман, очинг,
қўл қўйсин ҳар инсон — ҳар қишлоқ, шаҳар,
бундан буён болалар ўлдирилмасин,
бундан буён еёлсин шакар.

БУЛУТЛАР ОДАМ УЛДИРМАСИН

Оналардир одам қилган одамни,
олдимизда ёруғликлар сўндилар.
Сизларни ҳам туққан она эдими?
Оналарга раҳм қилинг, афандилар.
Булутлар одам ўлдирмасин.

Ўйноқлар олти ёшида ҳар ўғлон,
варраги учар дарахтлардан баланд.
Сиз ҳам шундай ўйнардингиз бир замон.
Болаларга раҳм қилинг, афандилар.
Булутлар одам ўлдирмасин.

Келинлар ойнада сочини тарар,
ойна ичидан кимнидир ахтарар.
Албат шундай сизни ҳам ахтарганлар.
Келинларга раҳм қилинг, афандилар.
Булутлар одам ўлдирмасин.

Кексаликда инсоннинг хаёлига
ширин хотиралар келади ёлғиз.
Гуноҳдир, раҳм қилинг чолларга,
афандилар, сиз ҳам кексаёрсиз.
Булутлар одам ўлдирмасин.

«САВОЛЛАР КИТОБИ» ДАН

* * *

Нима учун самолётлар
ўйнатгани олиб чиқмас болаларини?

Лимонларни туғармикин
катта-катта зарғалдоқ қушлар?

Нега ўргатишмас вертолётларга
бол йиғишни офтоб нуридан?

Тўлин ой қаерда асраб юраркин
ун солинган тунги тўрвасин?

* * *

Агар ўлганимни пайқамаган бўлсам,
унда вақтни кимдан биламан?

Французлар баҳор келганда
шунча барғни қайдан топишар?

Кўр одам қаерга қочиши мумкин
талаганда асаларилар?

Сариқ ранглар тамом бўлганда
биз нимадан ёпамиз нонни?

• • •

Айтинг-чи, атиргул яланрочми,
ва ё бу уларнинг либосими?

Нима учун дарахт яширар
илдизининг ялтироқлигин?

Қотил автомобил товба қилганин
топиларми эшитган одам?

Емғирда совқотган поезддан ҳам
ҳасратлироқ кимса борми оламда?

* * *

Мен болайдим. Қани ўша бола?
Ҳамон мендами ё кетиб қолдим?

Биз ҳеч қачон бир-биримизни
севмаганимизни билладими у?

Нечун бирга ўсдик шу қадар узоқ,
кейинча ажрашиб кетмоқ учунми?

Менинг болалигим ўлган пайтда,
нега биз иккимиз ўлмадик бирга?

Менинг жону ёдим ўтмишимдадир,
нечун устихоним мен билан қолган?

* * *

Кечагина ўтган йилнинг барглари
мана шу баргларми, шу ҳазонларми?

Денгизларнинг қайсар қушлари
такрорларми қора парвозин?

Охират бу нима дегани —
ҳалокатми, абадиятми?

Юкимизнинг қай бири оғирроқ:
ғам-ғуссами, хотираларми?

* * *

Декабрь ва январь орасида
қандай ой бор ва оти нима?

Бир шингил узумда нима учун
ун иккита ғужум бўлади?

Ҳеч ким ўйлаб тополмаган-а,
бир йилга чўзилган узунроқ ойни?

Ахир баҳор баҳор бўлармиди
гулламаса унда бўсалар?

* * *

Сариқ ранглар мушаквозлигин
эшитдингми куз водийсида?

Емғир қай мақсадда (ёки мақсадсиз)
йиғлаб билдиради ўз қувончини?

Қандай қуш буюриб-айтиб туради
қай тартибда учиш лозимлигини?

Қолибри симметрик зарқалларини
ниманинг шохига осиб қўяди?

* * *

Мен денгизга қараган чоғ
кўрармикин мени денгиз?

Мен берган саволимни
нечун менга берар тўлқинлар?

Нега бундай иштиёқ билан
урадилар қояни тинмай?

Қумлоқларга дағдара қилмоқ
жонларига тегмадимикин?

* * *

Ким менинг кўз ўнгимда
касал наҳангни еди?

Бошқа наҳанг айбдорми
ёки майда балиқлар?

Узликсиз йўқолишлар —
қонунми ёки жангми?

* * *

Ишқий ўй-фикрлар ғойиб бўларми
ўлик вулқонларнинг жиғилдомида?

Вулқон оғзи нима: ернинг ўчими?
Е ердан олинган қасосми?

Дарё агар денгизга оқмаса,
қайси юлдуз билан дардлашар экан?

* * *

Қандай жазо белгиланган
Гитлер учун жаҳаннамда?

Улик ювармикин, девор бўярми?
Бўғадиган газ-ла нафас оларми?

У даҳрийга едиришармикин
ёқилган болалар хокини?

Марҳум хотинларнинг қонини
шаршар билан ичиришармикин?

Қурбон бўлганларнинг тилла тишларин
сен тўй деб оғзига қоқишармикин?

* * *

Ухлашга таклиф қилишармикин
тиканли симларда?

Терисига суврат ўйишарми,
лампа қилишарми терисидан?

Еки қора дўҳази итлар
уни парча-парча қиларми?

Қурбонлари билан бир жойда
қамоқдами кеча ва кундуз?

Еки мангу газ нафас олиб
ётарми мажбуран дами чиқмай?

* * *

Барча дарёларнинг суви чучук бўлса,
шўрни қайдан оларкин уммон?

Қийимларни алмаштиринг деб
фаслларга ким буйруқ берар?

Нима учун қиш бунча ялқов
ва ёз нега бунчалар ҳассос?

Еруғликка интилиш лозимлигини
илдизлар қаердан билишаркин?

Сўнг минглаб гулларнинг ранглари билан
шамолни қутлашни қайдан билишар?

Ҳар йили ҳам ўқ илдишлар учун
бир хил бўлармикин баҳор фасли?

* * *

Бугдой узра ким кўп терлар —
инсонми ё қуёшми?

Ер қай бирин кўпроқ севар —
зарангними, лоланими?

Орхидея гулигами,
сулигами қўйган ихлос?

Нечун бунча башангдир гул,
бугдой зари мунча хира?

Куз ошкора фаслими
ё яширин мавсумми?

* * *

Куз учун бутоқда туриш зарурми
тўкилгунча сўнгги япроқлар?

У ўзининг сариқ панталонини
қаерларда қуритар экан?

Шу тўғрими: куз кутар эмиш
келмайдиган алланимани?

Сўнгги барг қулашин кутармикин у
ё кутарми олам қулашин?

Ер остида магнит бормикин
кузни имлаб чақирадиган?

МУНДАРИЖА

Шеърятдан ўтинч	3
СЕВАМАН (1977)	
Навой, менинг назаримда	6
«Сизлар томонда ҳам...»	8
Бригадир	9
Дўстлик	11
Фотосуратга қараб	13
Муҳожир дўстимга	14
Халқларнинг келажаги	15
Умидли дунё	16
Пабло Неруда хотирасига	17
Толе қопқасига!	18
«Болалар кўчаларда...»	19
«Момосидан...»	20
Ун уч йил бурунги қиёфа	21
Қарайман ва қаролмайман	22
«Бир кўкат...»	23
Тилаклар	24
Бургутнинг полапонга сабоғи	25
Шаҳар қўйнида	26
Хаёллар	27
Райҳонинг	28
Кулгинг ҳақида қўшиқ	29
Бир савол	30
Эпитафия	30
Бир андиша	31
Эгилган бўйинлар	32
1942 йил феввали	33
Буюк соғинчлар	34
Бор	36
Келмасанг агар	37
Суҳбат (1955)	38
«Янги йилни...»	39
«Аллаким...»	39
«...Еш эдим...»	40
«Мен қоя эканман...»	41
«Гулхан» журналі редакциясининг машинисткаси	
Жўраҳон Раҳимовага марсия	42
«Тўсатдан...»	44
«Югураман...»	46
Сен келганда кулиб туражакман	48
ТУЙГУЛАР (1980)	
Яшагим келади	50
«Мен сенинг олдингда...»	51

Бир сўз бор	52
«Ҳамма ичар эди...»	53
«Бир котиб истади...»	53
Ажрашув ҳақида баллада	54
«— Қандай одамларни яхши кўрасан?»	55
Мерос	55
«Умрим узун бўлса...»	56
Автобус	57
Тоғлик болаларга	68
Бир дўстнинг ёди	72
Ҳақиқат калтаги	75
Умр	78
«Тўғри, бу йўлларни чоллар супурган...»	79
«Қурашга отланар...»	80
«Кўкси баланд эди...»	81
«Кўплар ёшлигида...»	81
Оғам билан суҳбат	82
Отасиз болалар	83
«Ешлик бир асрдай...»	84
Узр	85
Назариялар	86
Қайтариб бераман	88
Уғлим Мирвосилга	89
Бир-бировдан беҳабарлик	91
Осмонда ва ерда	92
«Тенгдошларим мендан ёш...»	94
«Дала, қир ошиб...»	95
«Бир одамга бирон нарса...»	96
Қасида-элегия	97
Ғафур Ғулом билан сўнги учрашувим	99
Келажакка ишонч	103
Ажар шоири Фридун Халваши билан суҳбат	105
Бир дўстимга	107
Агар сен кеч келсанг	108
Чаадаев изтироби	109
«Сафларга қараб юрмоқ...»	111
Қора денгиз ўрдаклари	112
Байрон	114
Феълим	115
Хайрлашув рақси	117
«Ҳар бир одам бир одамдан...»	117
«Болалигимда...»	118
«Пуп-пуп»лама, сассиқпопишак...»	118
«Ҳар қандай одамда бўлар бир даҳо...»	119
Нафосат соғинчи	119

Мен келаман кўчанга	120
«Тунларим узун-узун...»	121
«Соғинч қушлари...»	122
Сени қандай қийдим ўзгага?	124
«Бу олам сирлидир...»	125
Шодиёна	127
Ногаҳоний бир тасаввур	129
«Руҳим қайнаб-тошиб бормоқда...»	131
САБОТ (1983)	
Сўзнинг айрим сирли томонлари тўғрисида ҳикоят	134
«Э, ҳақиқат!..»	136
Реализм	138
Сўз байроғи	139
Нозим Ҳикмат монолоғи	143
Бир премьернинг ўлимига	144
Жом	145
«Қосмик бўшлиқларда...»	147
Уйқусизлик	147
Қора денгиз билан хайрлашув	148
Муҳаббат ниҳоли	149
Елғиз от ҳам	150
«Сен мени кечиргин...»	151
«Уйқуга кетдингми...»	152
Қалбимнинг бир томони	153
Тераклардан илтимос	155
«Емғир ёриб ўтган...»	157
Тельман Муҳамедов хотирасига	158
«Яшамоқнинг имкони йўқ умид қилмасдан...»	161
Ҳолат	162
Итлар уви	164
«Эсингдами, жоним, пахтазор тун...»	165
Хотинни тергаш	166
«Ун ойлик бир қизчам...»	166
«Чарчама, севгилим...»	167
«Эндигина қовушган ошиқ сингари...»	168
«Юрагим қинидан чиқиб бородир...»	169
«Меҳрим тушди сўзингга...»	170
«Дилингдан ўтганин билиб турибман...»	171
«Эсимдадир у ажойиб кун...»	172
Рашк	172
«Бугунги хайрлашув тонги...»	173
«Чорлай-чорлай айтиб ашула...»	174
Ҳайкалча	175
Армон	176
«Ҳа, биламан, бари муваққат...»	177

ЧИЛИ ФОЖИАСИ — МЕНИНГ ФОЖИАМИ

(Туркумдан)

«Йўқ» сўзининг отилиши	178
Сийёсий маҳбуслар кўшиғи	180
Ақлли бошлиқлар хусусида	181
Тинчлик воҳаси	183
Хотирот масаласи	184
Қасаллик	184

ҲАҚИҚАТНИНГ КЎЗЛАРИ (Янги шеърлар)

* Еш Алишер, Абдурахмон Жомий ҳузурда	186
* Шонринг ўлими	188
* Терим кунлари	190
* Ажнабий хоним Мурашовага	192
* Опа! Қўлларингиз мунча қайноқ?	195
* Сусткашликка қарши	196
* «Ҳақиқатнинг кўзлари хунук...»	198
* «Айрилиқ хазонлари супурилди...»	199
* Эркакча гап	200
* Азиз Абдураззоқдан илтимосим	204
* «Сиз дарахтга ўхшайсиз, деди...»	205
* Мен, директоримиз, ишсиз дўстим ва гаройиб бир тош ҳақида ҳикоят	206
* Асабларни уқалаб даволаш	208
* «Мен оламдан ўтганимда, гулим...»	210
* Зарурият	211
* Ҳуштак чал!	212
* «Тинмагур бу фурсат...»	213
* «Қоронғилик чўкаётир денгизга...»	215
* Сувчи деҳқон	216
* Ишхонада иш вақти	218
* Сафарбарлик	219
* Хаёл	221
* Олтинчи миллион	222
* Қайта қуриш душманларига	223
* «Қарғалар бозор қилгандай	225
* «У далада ўсган оддий бир ғўза...»	226
* Сохта ҳакимлар	227
* «Сухбатлар узун...»	228
* «Деворга суялдинг беҳол...»	230
* «Ҳаққа ишонгандек сенга ишонгандим...»	231
* Нўхат	232

* Туннель	233
* Таскин	234
* Уйсиз одам	235
* Кузатиш	237
* Жигарим!	240
* Рассом дўстим Исфандиёр Ҳайдаровга шахсий буюртма	242
* Овозлар	243
* Бир хитоб	244
* Яшасин	246
* «Қиличлар занглаган...»	248
* Фарқ	249
* «Қизиқ...»	250
* Тасодифий қушлар	251
* Тарих	254
* Марҳабо чол қушиғи	255
* Уч йўл	257
* «Бир ён Еттикапа...»	259
* Дўстлик гурунги (Достон)	261
БОЛАЛАРГА	
* Икки ойлик чақалоқ	278
Кўзлари хаёлга толган ҳой бола	280
* Баҳорни кўрган бола сўзлари	281
* Ҳаваскор альпинистларга	282
* Ёдгор холанинг ваҳмаси	283
* Йўтал бола	285
Эрк қуши (Достон)	286
Сўзимиз	306

ЯНГИ ТАРЖИМАЛАР

Владимир Маяковский.

* Чинакам севги ҳақида Париждан ўртоқ Костровга хат	308
---	-----

Нозим Ҳикмат.

* «Чинорни йиқмоқ учун»	313
* Япон балиқчиси	314
* Қиз бола	315
* Булутлар одам ўлдирмасин	316

Пабло Неруда.

* «Саволлар китоби»дан	317
------------------------	-----

* © Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988 йил.

На ўзбекском языке

Мирасиз Агзам

ГЛАЗА ПРАВДЫ

СТИХИ И ПОЭМЫ

Тақризчи *Н. Каримов*

Редактор *А. Қутбиддинов*

Рассом *С. Қузбагарова*

Расмлар редактори *А. Мамажонов*

Техн. редактор *В. Барсукова*

Корректор *Д. Абдуллаева*

ИБ № 3886

Босмахонага берилди 18.09.87. Боснишга рухсат этилди 30.03.88. Р 14595. Формати 70×90/32 Босмахона қорғози № 2 Адабий гарнитура. юқори босма. Шартли босма л. 11,99+0,075 (вкл). Шартли кр. - оттиск 12,16. Нашр л. 11,19+0,03 (вкл). Тиражи 10000. Буюртма 1081. Ваҳоси ис. 50т. Шартнома 166—87.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти 700129. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат Қомитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси. Тошкент — 700129. Навоий кўчаси, 30.